

בעזהש״ת

קונטרס פאת קדמה

צירור דברים צענין שיער שמגיע מצתי ע"ז אשר זהודו

בעזהשי"ת

קונטרס פאת קדמה

זירור דברים בענין שיער שמגיע מצתי ע"ז אשר זהודו

תודתי נתונה לכל אלו מיושבי ביהמ"ד שעזרני בליבון סוגיא זו,
ותהא משכורתם שלמה מעם ה' אלוקי ישראל.
ואני תפילה שלא אכשל בדבר הלכה,
וישרים דרכי ה' וגו'.
אייר תשע"ח
מהדורה חדשה תמוז תשע"ח
מ. א. א.
**

וזאת למודעי: הדברים לא נכתבו אלא להעיר בעלמא,
ולהציע את צדדי השאלה כשלחן ערוך בפני הלומדים,
ולא להורות ח"ו, אלא בודאי ההוראה למעשה
מסורה לגדולי הדור בלבד.

להערות והארות,
וכן להשיג שום מראה מקום שמובא בפנים:
peaskeidma@gmail.com

תוכן ענינים

הקדמה - חומרת עבודה זרה	א
בירור המציאות	א
אם תקרובת עבודה זרה אסורה מדאורייתא או מדרבנן	ט
אם גם כלים של תקרובת עבודה זרה אין להם ביטול	יא
מהו תקרובת ע"ז?	יד
גדר עבודת ע"ז	יט
אם תלוי בדעת העובדים או בדעת הכומרים	לג
אם תלוי בדעת הספרים או בדעת המתגלחים	לו
אם תקרובת ע"ז צריכה מעשה הקדשה לפניי ההקרבה	לז
אם תקרובת ע"ז היא רק אם עשהו לפניה	מ
אם גילוח שערות הוי כעין זביחה	מד
עובדי ע"ז בזה"ז אם אפשר להם לעשות תקרובת ע"ז	מו
אם יש לע"ז זו שם עבודה זרה או מינות	נב
בדין תערובת השיער עם שאר השיער	נה
מידע על מקור השיער העולמי	נט
סוף דבר	עב

אדר תשע"ח

בס"ד

הן ראיתי חיבור יקר מאוד לידידי האברך כמדרשו הרה"ג ר' מ. א. א. שליט"א, בשם "ביניתא ממזי"א" (א"ה, כך קראתי למהדורה הקודמת) בענין השער שמגיע מבתי ע"ז שבהודו, והרהמ"ח הנ"ל צולל במים אדירים, ובירר היטב הסוגיא והראשונים ז"ל עד הפוסקים שמפיהם אנו חיים, והכל בסברא ישרה ובכירור מקיף לאמיתה של תורה. ובאר וערך הדברים בטוטו"ד ממש כשלחן הערוך ומונח לאכול, בלשון קלה ובהירה שכל א' יוכל להבין ולעמוד בשערי סוגיא זו, וגם בירר היטב המציאות מפי מסמכים של או"ם, והיטיב גם כיצד יש לקרוא אותם ולחשבן המציאות בדבר רוב השער מהיכן מגיע, ואמינא לפעלא טבא יישר ובודאי ראויים הדברים להעלותם על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן, וראוי לכל מי שעוסק בסוגיא זו ללמוד בקונטרס הנ"ל, כי הוא רב התועלת, והנני לברכו שימשיך לזכות את הרבים בחיבורים מועילים ונפלאים כמו החיבור הראשון "רמוני זהב" בענין מצוות קיומיות, וכעת נוסף החיבור הזה, כי ידיו רב למישקל ולמיטרי בסוגיות להלכה ולמעשה, ויזכה להאיר עיני ישראל בהלכה, ולהגדיל תורה ולהאדירה מתוך נחת והרחבה.

כעתירת ידידו,

משה מרדכי קארפ

בירור דברים בענין שיער שמגיע מבתי ע"ז אשר בהודו

הקדמה - חומרת עבודה זרה

חמור איסור עבודה זרה מכל המצוות האמורות בתורה, עד שאמרו שהמודה בה ככופר בכל התורה כולה, והכופר בה כמודה בכל התורה כולה. המצוה שתופסת מקום יותר משאר כל המצוות בתורה שבכתב הוא איסור עבודה זרה. והחמירו ביותר על ההנאה מע"ז, עד שאמרו (זנמים ע"ד) שאין לע"ז ותשמישיה ביטול ברוב, ולכן אם נפל כלי אחד של עבודה זרה לתוך אלף כלים, כולם אסורים. הרי שאיסור עבודה זרה הוא מהאיסורים הכי חמורים בתורה.

וחמורה יותר מהנאה מעבודה זרה עצמה, היא הנאה מתקרובת עבודה זרה. עבודה זרה עצמה אם אינה ברשות ישראל, אפשר לגוי שעובד עבודה זרה לבטלה ע"י איזה מעשה בזיון, ואז פקע מיניה איסור הנאה. אבל תקרובת עבודה זרה חמורה יותר, ואי אפשר לגוי לבטלו (ע"ז ג), נמצאת שתקרובת עבודה זרה היא חמורה שבחמורות.

וכתב הרמב"ם (פ"ק ז' מהלכות ע"ז הלכה ב'): "עבודה זרה ומשמייה ותקרובת שלה וכל הנעשה בשבילה אסור בהנאה שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך, וכל הנהנה באחד מכל אלו לוקה שנים, אחת משום ולא תביא, ואחת משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" עכ"ל.

הרי שהנהנה מתקרובת עבודה זרה חייב מלקות, והוא איסור דאורייתא. ולכן כשניגשים לדון בחשש תקרובת ע"ז, צריכים לדון בה בכובד ראש, ועל כל פנים לא פחות מאילו היתה כאן שאלה בכשרות המזון, או של ספק פסיק רישא בשבת, וכדומה.

בירור המציאות

קודם שנברר את הדין בשיער שמגיע מבתי העבודה זרה אשר בהודו, יש צורך בליבון מציאות הדברים, מלבד המקום הכללי לדון איך מבררים מציאות. כבר כתב רש"י (כמוצא מ. ד"ה סא) שלא אמרין אלו ואלו דברי אלוקים חיים במחלוקת במציאות², ומאחר שראיתי שהאמרים שנכתבו על נושא זה כולם סותרים זה את זה בבירור המציאות, בדקתי אחר הדבר זה עד שדי מגעת, וכתבתי את המציאות כפי מה שנראה לי נכון אחרי הרבה בירורים. כל דברי לא נכתבו אלא על שיער שאכן הגיע מבית עבודה זרה זו, וגם כתבתי קצת בדיני הספיקות ותערובות, אבל כמובן לא נכתבו הדברים נגד שום הכשר שמאשר שהשיער אינו משם.

א. תוך כדי בירור המציאות, ביררנו בההערות כמה נקודות בהלכה, ובאמת מומלץ לעיין בהם רק לאחר העיון בעיקר דברינו בהמשך.

ב. אם לא שבאמת המציאות תואמת לשתי השיטות, כמבואר בגיטין ו: לענין פילגש בגבעה, שגם זבוב וגם נימא מצא.

בשנת תשס"ד כשהתעוררה השאלה¹, שלחו בית דינו של מרן הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א שליח (מר אמיר דרומי נ"י) להודו שמכיר דתם ושיחם, והוא שהה שם כשבוע ימים וביירר את הנושא בפרטי פרטים, ועדותו הובאה באריכות בקובץ אור ישראל חלק ל"ו. השליח שמע איך שאמרו שהם נותנים השיער כמנחה לאליל, ובשעת הגילוח כ-40% אמרו את שמו של האליל, ועוד כ-40% אמרו שכן חושבים ומכוונים בליבם, והאריך בתיאורי הדברים. על פי דבריו, מרן הגר"ש ואזנר זצוק"ל ולהבחל"ח מרן הגר"נ קרליץ שליט"א הורו שאין להשתמש בפאה שמגיע משם מחשש תקרובת עבודה זרה, וכתבו במכתב בזה"ל, "ואף שיש צדדים בהלכה בזה, דעתינו דעת תורה כיון שהדבר נוגע לפגם עבודה זרה החמור, על כן אין להשתמש בכאלה"² ומכתבם נדפס בספר חוט שני (שנת חלק ג עמ' רלד).

ג. באמת כבר בניסן תשכ"ח נדפס מאמר בקובץ "קול תורה" ע"י הרב נחום אליעזר רבינוביץ שליט"א (מח"ס יד פשוטה על הרמז"ס, נשעמו הוא היה רב נטורנטו קנדה) שכתב שהדבר אסור משום תקרובת ע"ז. ואחריו, הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א כתב תשובה בזה בספרו "דת והלכה" (שמפס נשנת מ"ל, וכעת משונה זו נדפס בספר משניות והנהגות ח"צ סי' ת"ד), וגם שם אוסר כל השיער שמגיע ממקדשי הודו משום תקרובת ע"ז.

ואמנם כשנשאלה שאלה זו לפני הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשנת תש"נ, כתב תשובה (קונן משניות ח"א סי' ע"ו) להתיר על פי המציאות שכתב השואל בשם איזה מומחה (עי' להלן ציור דעמו), וכתב בסוף התשובה: "אכן כל הדברים סובבים והולכים על פי דברי המומחה הנ"ל, וכמובן שאין בידי לקבוע עד כמה דברי המומחים מתאימים למציאות... והדבר טעון איפוא ביורר גופא דעובדא היכי הו"י, עכ"ל."

בשנת תשס"ד בחוה"מ פסח ישבו הבד"ץ עדה"ח לדון בנושא, ובערב ר"ח אייר כתב הגר"מ משה שטרנבוך שליט"א עוד תשובה מפורטת לאיסור, ונדפס בתשובות והנהגות (ח"א סי' ר"ס, וע"י סי' רס"ב).

אז התחילו שאר בתי דינים אשר בישראל לברר הנושא, ונשלח מר אמיר דרומי מטעם ב"ד של הגר"נ קרליץ שליט"א בתחילת חודש אייר, וחזר והעיד לפני הב"ד ביום חמישי ט"ו אייר. וביום ראשון הבא, ל"ג בעומר (י"ח אייר), כתבו הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל ולהבחל"ח הגר"נ קרליץ שליט"א את מכתבם הידוע שקבעו שאין להשתמש בפאות אלו.

מיד אחרי זה, הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלח הגר"ד דונר שליט"א להודו, וכשחזר והעיד מה שהעיד, פירסם הגרי"י אפרתי בשם הגרי"ש זצ"ל ביום כ"ב אייר שאין להשתמש בפאות אלו. על פי עדותו של הגר"ד דונר, גם בד"ץ עדה"ח פסקו שיש בשיער זו איסור תקרובת ע"ז. שוב גילה הגרי"ש אלישיב זצוק"ל את דעתו בעוד מכתב שכתב לרבני ארה"ב בה' סיון תשס"ד, וכן בי"א סיון כתב תשובה להגר"ר ישראל בעלסקי זצ"ל לבאר טעמו, והיא נדפסה בקובץ תשובות (ח"ג סי' קי"ב) ובספר שלחן הלוי (ציורי הלכות סי' כח).

ד. בעוד שהגר"נ קרליץ שליט"א אסר הפאות מעיקר הדין [כמנזלר נעוד מכתב שמפס נמוט שי' טס], יש אומרים שהגר"ש ואזנר זצ"ל על אף שכתב שאין להשתמש בהן, מכל מקום סבר שמעיקר הדין יש מקום לצדד לקולא, אלא שיש להחמיר משום חומרא דעבודה זרה וי"א שרק אמר כן עד שהגרי"ש פסק מה שפסק. מכל מקום ודאי דעת הגר"ש ואזנר זצ"ל שאינו ראוי להשתמש בפאות אלו, מסיבה זו או אחרת, ובמכתב לבנו שליט"א, כתב על חומרת הדבר, בזה"ל: "מי יודע אם גם זה גרם להרבה מקרים גופניים ונפשיים בבתי ישראל", עכ"ל.

ולכאורה זה שכתב הגר"ש ואזנר זצ"ל שהנאה מע"ז גורם דין על ישראל רחמנא ליצלן, אינו חידוש דיליה, אלא הנאה מתקרובת ע"ז אסורה משום דכתיב "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם", ומקרא מלא דיבר הכתוב (דברים י"ט) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ה' מחרון אפו

גם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שלח אז את הג"ר אהרן דוד דונר שליט"א (מו"ץ וא"ד נלודין), וגם הוא שמע כעין דברים אלו, שעבודה זרה זו אוהבת שיער, והם מקפידים לגלח דווקא במתחם השייך לע"ז, ואף שאינו לפני הע"ז ממש מכל מקום הם נוהגים כבוד גם במקום הגילוח. הוא גם שמע מהספרים שראו את מלאכתם כזכות להם. גם בירר שאלו שאין רצונם לגלח את כל הראש יכולים לגלח כמה שערות מכל צד של הראש, ובזה מספיק 'בדיעבד'. ועל פי זה שהעיד שהגילוח הוא עבודה חשובה בדתם, הורה מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שכל השיער שמגיע משמה דינו כתקרובת עבודה זרה. לסיכום, שני השליחים שהגיעו לשם הסיקו את אותן מסקנות ממש.

ואמנם היו אז אחרים שטענו אחרת מדבריהם, ומקורם מכמה פרופסורים ובעלי תשובה שפעם בחייהם הכירו דתי הודו, וכדומה ועי' בהערה^ה, והם טענו שכל מעשה התגלחת אינה אלא מעשה להכניע את גאווותם לפני האליל, אבל אין השיער מתנה להאליל כלל, ואדרבה השיער הוא דבר טמא בדתם, ועפ"ז יש שהתירו הדבר^ו. למעשה באתר האינטרנט של בית ע"ז עצמה,

ונתן לך רחמים ורחמן והרכך כאשר נשבע לאבתך", ואמרו בספרי (ספד) "למען ישוב ה' מחרון אפו, כל זמן שעבודה זרה בעולם, חרון אף בעולם. נסתלקה עבודה זרה, נסתלק החרון" עכ"ל. ועי' עוד בדברי הרמב"ם במורה הנבוכים (מלך א פרק לו) "דע שאתה כשתסתכל בכל התורה ובכל ספרי הנביאים, לא תמצא לשון חרון אף, ולא לשון כעס, ולא לשון קנאה, אלא בע"ז לבד, ולא תמצא שיקרא אויב ה', או צר, או שונא, אלא ע"ז לבד" עכ"ל.

הנה כתב מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בקובץ תשובות (מ"ג ס' קט) בזה"ל: "...ולתורץ דיבורם, שכוונתם לא לשם עבודה לע"ז בזה, כפי שעושים אנשי יחסי החוץ שלהם גדוילים ומנהיגיהם - בעיקר אלו הגרים בארצות אחרות - שמתביישים כלפי כל העולם בעבודה הנמזת והטפשות הלזו, קשה מאוד לקבל זה" עכ"ל.

וכוונתו לכאורה להזהיר שלא ניפול בפח פשוט, שבימינו רבים שמכירים במנהגי עבודה זרה אך חונכו על ברכי התרבות המערבית וחוקותיה מושפעים רבות ממנה, ומנסים להתאים מנהגי עבודה זרה לרגשותיהם וסברותיהם. ואין זה מכוונה להטעות, כי אם פשוט להם שלא יתכן שיחשבו אחרת. לדוגמא, לעובדי עבודה זרה אין שום קושי באמונה שאליל אוכל את האוכל המוצע לו (כפי שזואים נאגדות רבות הממלאות אמונות של ע"ז צימי האלות וצימי צימ'אשון), אך בימינו יאמרו אלו אשר הושפעו מתרבויות מערביות שאין הצעת האוכל אלא מעשה 'כיבוד' בלבד, אך בוודאי אין אלו אוכלים. בדומה לכך, הנוצרים ימ"ש נקטו עד לא זמן שהיין שמנסכים לאלילים נהיה ממש דם אותו האיש, אך בימינו המודרניים יותר מנסים לשפר את דתם ולומר שאין זה אלא משהו סמלי. ולכן עפ"ז באמת יש ריעותא בעדותם של בעלי התשובה שמסבירים שיש כאן מעשה הכנעה, בעוד ששאר ההודיים בפה אחד אומרים אחרת.

ובשעתו הגרא"ד דונר שליט"א ציין לדברי שו"ת הרא"ש (כלל נה, ט) שמבואר ג"כ כע"ז, עיי"ש היטב, והוסיף הנ"ל "שבוודאי ה'מומחים' הללו לו יראו מעשה של שבירת מקל היו אומרים שעושים כן משום שהמקל הוא דבר טמא וחייבים לשוברו, ואילו יראו בעל פה עור מי יודע מה יגידו".

ו. ועי' לקמן שאפילו אם נימא שאינו אלא מעשה הכנעה בלבד, עדיין יש לחוש שהוא תקרובת ע"ז. וראוי להזכיר שאחד מהמקורות שאין התגלחת אלא מעשה הכנעה בלבד הוא מפרופסור אחד בשם "ד"ר אנהד מוהן", ועליו סמכו הרבה מהמתירים, כולל השואל בקובץ תשובות ח"א ס' ע"ז. אמנם הגיע לידי את הראיון המקורי איתו נוימן לקנלו ממני, ושאלו אותו אם השיער הוא sacrifice להאליל, וענה לא לא, זה רק offering, כלומר שהוא מודה שיש להאליל איזה עסק עם השיער, ואין זה מעשה הכנעה במובן המוסרי בלבד. וכנראה מכל השיחה שם שד"ר מוהן

וכן בעוד המון מקורות הכי זמינים באינטרנט¹, כולם כפה אחד מפורשים כדברי הני שני עידי ראייה, ועל אף שאולי היה מקום לדון על הנאמנות של הדברים הנמצאים באינטרנט, מכל מקום ודאי הם חזי לאצטרופי עם עדותם של שליחי ב"ד שהלכו לשמה וראו במו עיניהם את הדברים, והעידו בדיוק אותן הדברים, ולקבוע שדבריהם נכונים.

הבין שכונת השואל הוא האם שורפים השיער להאליל באיזה מזבח וכדומה, וענה לא לא, הם רק נותנים השיער לאליל, והוסיף לברר שאין נותנים לו השיער באופן פיזי. ואיני יודע האם הבינו מזה איזה קולא, שפשיטא שתקרובת עבודה זרה אינו רק מה שנקרא באנגלית sacrifice, worship, אלא הוא כל מה שטועים ליתן לאיזה עבודה זרה דרך עובדתה.

ואף offering הוא מלשון מתנה ולא מלשון קרבן, מכל מקום רש"י ביבמות קג: כתב שסנדל של תקרובת עבודה זרה סנדל "שהקריבו ומסרוהו לפניו לשם דורון", וכע"ז כתבו בתוס' ע"ז נ. ד"ה כעין פנים בענין הנרות. ומבואר שגם מה שהוא בגדר "דורון" הוא תקרובת עבודה זרה, א"כ ברור שהוא הדין offering.

ובאמת משמעות תקרובת ומשמעות דורון הם אותו דבר, ובכמה מקומות בתורה שמוזכר מנחה, אונקלוס תירגם תוקרבתא, ובתרגום המיוחס ליונתן כתוב דורון, ע"י בראשית לב יד, לב יט, לג יא, ואידך זיל גמור. וכן מבואר מזה שקרבן עולה, שאין בו חלק אפילו לכהנים, בכמה מקומות בתלמוד נקראת "דורון", וע"ע סנהדרין סג: "אמר רבא האי זובחי אדם עגלים ישקון עגלים ישקון לזבוח אדם מיבעי ליה, אלא אמר רבא כל הזבוח את בנו לעבודת כוכבים אמר לו דורון גדול הקריב לו יבא וישק לו" הרי שמפורש שזביחה לע"ז נקרא דורון. וכן בערוך פ"י שדורון הוא לשון יווני למנחה, וכן כתב הרב אליהו בחור בספר התשבי, והארכתי בכל זה במקום אחר.

עוד אחד שסמכו עליהם המתירים הוא גר צדק אחד (מל. נ"י) שבשעתו התקשר לאחד מקרוביו בהודו, והעיד שהם אמרו שהוא מעשה להכנעה. ואמנם כשנשאל כעת בשנת תשע"ח (הסיסה מוקלט) האם הוא מכיר הסיפור שהאליל חסר לו שער כו', אמר בוודאי ובוודאי, גידלתי בסיפור הזה, כל ילד בהודו יודע סיפור זה, ואמנם הוא הודה שכשידבר עם הרבנים הוא לא אמר להם הסיפור הזה משום שהוא רק ענה על מה שהם שאלו... (יש שפקפקו שהסיפור הוא דבר חדש שמדעו מנהלי הטמפל בזמן האחרון, והגר הוא שהוא צעק בן 50 מכחית את זה, וכן יש צידוק מקורות של הסיפור משנת 1991 למיניס, ועוד צאמת אין נפק"מ אם המנהלים הסיפור כעת, אולי אה"ג, ובתשס"ד היה לו להקל משא"כ היום).

עוד אחד שסמכו עליהם הוא פרופ' אחת ששהה זמן מה בהודו (5. ו.1) הוא יהודי שפעם האמין בכל שטומי הדור, וכעת הוא מארגן פגישות בין צדמות השונות לעשות "שלוס"...), והצהיר על עצמו שהוא יודע הכי טוב מכולם תרבות הודו, וכשנשאל (כעת שנת תשע"ח, הכל מוקלט ב"ה) על הסיפור הזה, הודה שהוא לא ידע הסיפור, וגם הודה שמאחר שהסיפור מופיע ע"י מנהלי הטמפל עצמם אין לפקפק אחריו, והודה (מוקלט) שמעולם הוא לא היה בקי למה עושים הגילוח, רק הוא יודע בכלליות ששיער הוא דבר טמא בדת שלהם... (זה אינו טענה כמובן, שלהגדיל אה"ה אצלנו תלג ג"כ אסור וגמאם, ואע"כ הוא נקרב על המזבח).

שוב ראיתי ששאלו למנהלי הטמפל אם אפשר להביא את השיער לפני האליל ממש, וענו כן, אבל אין צורך, שההונדי בחדר הגילוח מספיק, ושוב שאלו והלא שיער הוא דבר טמא, וענו שלא שמעו ששיער הוא דבר טמא.

ראיתי המקורות בקובץ PDF שנלקטו ע"י חכ"א נ"י לטובת המעיינים, וניתן לקבלו ממני. וכן שלחו לי כמה וכמה סרטים של מעשה התגלחת, ורואים בביורו איך הם עומדים שם בכובד הראש, ואומרים שם של אלילים ככל הפרטים שכתבתי למעלה. וברור שהאתר של בית ע"ז עצמה נאמן לקבוע מה הם מאמינים.

שוב הגיע לידי עוד מסמכים, מהם גם ספר שנדפס ע"י הTTD שהם מנהלי הטמפל, ושם ג"כ מפורש כמו כל שאר המקורות בפירוט.

כתוב בתורה (דברים יט, ט) "לא תלמד לעשות כתועבת הגוים ההם", ודרשינן בספרי (ספ, קט) "יכול אי אתה יכול להבין ולהורות? תלמוד לומר לעשות. לעשות אי אתה למד, אבל אתה למד להבין ולהורות" עכ"ל. וכן דרשו רבותינו בתלמוד בבלי (שבת פה, ר"ה ד; סנהדרין סט), ולכן מותר לעסוק בבירור דתם כדי ללמוד את ההלכה. מלבד מזאת יש מטרה אחרת בלימוד הדברים, כמו שכתב רש"י (ע"ה, דברים יט, ט) שההיתר ללמוד על מנת להורות אינו דווקא להורות ההלכה, אלא כתב: "אבל אתה למד להבין ולהורות, כלומר להבין מעשיהם כמה הם מקולקלים ולהורות לבניך לא תעשה כך וכך שזה הוא חק הגוים" עכ"ל.

בעלי אמונתם מספרים באריכות איך שטומאתם הלך לקבל חלב מאיזה מקום, וראה אותו רועה אחד והיכהו על קדקדו, ונעשה קרח באותו מקום, ועוד אלילה אחרת ראתה את הקרחת וגילחה את שערותיה ומסרתן לו כדי שלא יהיה לו שום פגם. האליל כל כך התפעל ממעשה זו, עד שאמר שכל אשר יבוא לביתו ויגלח את ראשו מיד יקבל האליל הטמאה את השיער מהמגלחים.

סיפור זה נמצא בהרבה מאוד מקורות, ובמקומות אינספור באינטרנט השייכים לבני דתם", ובכמה מהם ממשיך אחרי הסיפור, "ומה עוד, שמעשה גילוח השער הוא מעשה של הכנעה לפני האליל, כיון שהשיער הוא יופי של אדם אם מגלח את השיער לפניו זה מראה איך שאין לו שום גאווה לפני האליל". מאחר שהדברים נכתבו מיד אחרי הסיפור הנ"ל, נראה שזה שאומרים שהגילוח הוי מעשה הכנעה, הוא להבדיל אלף אלפי הבדלות מעין טעמי המצוה (וכעין זה שמעתי בפירוש מאחד מבני אמונתם), אם כי עיקר המעשה עושים מחמת הסיפור. מיד אחרי

ח. הנה צילום מאחד (ממוך הכנה) מאתרי האינטרנט שייך לבית ע"ז [ההדגשה נמקור]:

Story behind Tirumala Hair Offering At KalyanaKatta

First devotee who gave her hair to god is Neela Devi. Lord Srinivasa named this hill by her name as Neeladri. When Lord Srinivasa was hit by a Shepard on his head, a small portion of his scalp becomes bald. There is no hair growth over that place and this was noticed by Gandharva princess, Neeladevi. She felt such a handsome face should not have any defect. Immediately she cuts a portion of her hair and implants it on his scalp with her powers. As hair is considered as the beautiful aspect of women, Lord Srinivasa notices her sacrifice and **he said all the hair given to him by devotees in Tirumala or Tirupati belongs to Neeladevi**. Giving our hair to god is the symbol of leaving our ego. The word "Talanalalu" is also came from her name.

<https://gotirupati.com/tirumala-hair-offering-timings>

ט. לפי זה אין שום סתירה זה שאמרו שאין הגילוח מעשה הקרבה אלא מעשה הכנעה, כיון שזה באמת הטעם.

ולהבדיל אא"ה משל למי ששואל כמה יהודים למה מקריבים קרבן פסח, הם ודאי יענו משום שהקב"ה פסח על בתי בני ישראל, ואף שהדברים נכונים, מכל מקום זה רק טעם המצווה, בעוד שיש כאן קרבן.

וכמה גדול הטעות לסמוך על טעמיהם לומר שאין זה תקרובת עבודה וזה משום שהוא לא נעשה לתכלית נתינת השיער אלא להשפלת עצמן בלבד, והלא להבדיל אא"ה בדת האמת גם כן נאמרו טעמים דומים למצוות הקרבנות. הלוא ידוע מש"כ הרמב"ם (נמו"מ"ג לג) שכל סיבת הקרבנות אינם אלא להרחיק מחשבת ע"ז בלבד, ואין להם שום טעם מצד עצמו, יע"ש באריכות, ועוד כתב (שם"מ"ג) שמשום שמצרים היו עובדים מזל טלה ולא היו שוחטים טלה כלל, לכן מצוות קרבנות בצאן, וכדומה, כאילו אתה שוחט אלוהי המצרים, יע"ש. והרמב"ן (ויקרא ו, ט), שחולק

הגילוח מניחים את השיער בהונדי, שהוא בעיניהם הכלי קיבול של הע"ז, והם טועים לומר שיש להונדי הזה כח להשפיע להם טובה, ולכן מקפידים לשים השיער לתוך ההונדי. באתר

בתוקף על הרמב"ם, כתב שטעם מצוות הקרבנות הוא בכדי שיתבונן המקריב כאילו דם הקרבן הוא דמו וכו'.

לדברי שניהם עיקר טעם מצוות הקרבן הוא להביא תועלת בדעותיו של המקריב, ולא כביכול ליתן משהו להקב"ה, וע"כ כוזרי (מאמרהשני לומה). ודברי הנביאים מלאים שעיקר ציווי הקרבנות הוא לשמוע בדבר ה', ומקרא מלא דיבר הכתוב (שמואל א טו, כג, וע"כ נמלני"ס) "החפץ לה' בעולות וזבחים כשמע בקול ה', הנה שמע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים", וכן ישעיהו הנביא (יב, ה) הוכיח את כלל ישראל ואמר "למה לי רוב זבחים", וירמיהו הנביא (ו, כג) אמר "כי לא דברתי את אבותיכם ולא ציוויתים ביום הוציא אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח", כלומר שאין הקב"ה צריך הקרבן מעם ישראל, אלא יש ציווי לעשות ולקיים רצונו יתברך, ולכן אם לא עושים רצון השי"ת גם הקרבנות לא שווים כלום.

הרי אם הקרבנות לאלוקי האמת הם כן, וכל איסור תקרובת עבודה זרה נלמד ממה דכתיב (שמות כ"ט) "זבח לאלוהים יחרם בלתי לה' לבדו", והיינו שמה שעושים בפנים לה', אין לעשותו לע"ז, ואם כן ברור שמעשה שנעשית לע"ז באותן הכוונות כגון להשפיל עצמן להראות עד כמה הם מסורים לע"ז וכדומה, דינו כע"ז גמור, והקרבן תקרובת ע"ז, ותו לא מיד.

ועי' בספרי (פינחס קמג): "אשה ריח ניחוח לה' - נחת רוח לפני שאמרת ונעשה רצוני", עכ"ל, וכן נקטינן בכל מקום שבכל מצוה עיקר הכוונה הנצרך הוא משום ש"הכי אמר רחמנא" [עי' ר"ה טז]. וטעמי המצווה אצלינו אינם עיקר כלל וכלל, ויוצאים חובת המצוות מבלי לדעת את הטעם, ואדרבה יש לנו גם חוקים שלא ידוע לנו הטעם כלל. אם כן, כמה קשה הוא לחדש שאצל עובדי עבודה זרה העיקר אצלם הוא הטעם ורק אם הטעם הוא ליתן ממשות להאליל נאסר הדבר, ואילו אם טעמם רק להכניע את עצמם אין איסור, וליתא, אלא בוודאי כל מה שנעשה משום שלטונם כן בציווי איזה אליל הוא עבודה זרה, גם אם כל העובדים לא יודעים את הטעם והכוונותם כן יודעים, גם כן הוא עבודה זרה.

והגע עצמך, אילו היה לאיזה דת מצוה להקריב קרבן, אלא שלהם הוא חוק שאין לו טעם, היעלה על הדעת שהוא אינו תקרובת ע"ז? ושחיטה עושה תקרובת ע"ז בלי שום מעשה נתינה אח"כ כמו שהוכחנו לקמן, ולכן מאחר שחז"ל אמרו שיש תולדות לשחיטה, וזה כולל כל מעשה חיתוך כדלקמן, זה שהם חותכים שיער הוי קרבן, ומה איכפת לנו אם אין להם טעם, ורחוק לומר שע"ז שאין להם טעם הוי יותר חמור מע"ז שהוסיפו על שטונם גם טעם.

יש אמנם שטוענים שאין הרבה מהמתגלחים יודעים מהסיפור הזה, אלא עושים כן פשוט משום שכן נהגו, ואמנם לכאורה פשוט שגם אלו שס"ל שיש ללכת אחרי טעמיהם לקבוע אם הדבר תקרובת אם לא, עד כאן לא אמרו אלא כשיש להם טעם, אבל ברגע שעושים כן בלי טעם פשוט שהדבר תקרובת. והגע עצמך, אילו יש איזה ע"ז שהקריבו קרבנות ואמנם אמרו שהטעם הוא חוק סתום, בודאי היה נידון משום תקרובת ע"ז, והוא הדין אם עושים תולדה דשחיטה מבלי טעם, אלא שלטונם כן הוא רצון האליל הוי הדבר תקרובת, ודו"ק.

וראיתי אחד שהוכיח שעל כרחק אין נתינת השיער נחשב קרבן בדתם, דאם קרבן הוא, לא היו מניחים להכומרים למכור השערות אחרי הגילוח עכ"ד, וגם זה הבל, כי גם בקרבנות מכור הדם שיצא בנחל קדרון, ומדאורייתא אין מעילה כיון שנעשה מצוותו, והוא הדין כאן, וביותר הראשונים האריכו לדון בנרות ובככרות וכל מיני דברים שמכרו להם הגוים, ודרכם היה למכורם כמבואר בדבריהם, ואף על פי כן ראו הראשונים מקום לדון אם הם תקרובת אם לא.

שלהם (ועוד הרבה מקומות) כתוב שבאופן שאי אפשר לבוא להטעמפל ולגלח, במקום זה אפשר לשלוח את השיער בכדי שיושם לתוך ההונדי.¹

כיום, ביום רגיל מגיע לשם קרוב ל-35,000 אנשים שמתגלחים על ידי 700 ספרים שעובדים שם, וביום אידם באים לשם עוד יותר. הרבה מהספרים עובדים שם בחינם בטענה שהוא זכות וכבוד להם לעבוד שם². לפני ואחרי הגילוח, העובדים מקפידים לרחוץ את עצמם, ואחרי זה נכנסים לעשות 'יחידות' עם הפסל של האליל ולראות את הע"ז עצמה, ומקצתם אף מביאים עמם את שערותיהם, ושמים אותו בהונדי הגדול שמונח בבית הע"ז עצמו.

עד לפני כ-100 שנה היו מתגלחים בבנין של הפסל ממש, אך מאז שנתרבו המתגלחים בנו בנינים נפרדים ליד הפסל, ושם מתגלחים. הבנינים אשר מתגלחים בהם יש עליהם פסל בראשו (אלא שאינו נראה כ"כ להולכים שמה, ע"פ עדות שליט ב"ד של הגרני"ק), ונוהגים שם בכבוד ובחליצת הסנדל. לפני עיקר הפסל יש כלי שנקרא 'הונדי' שבו נותנים כל מתנותיהם. מעיקרא היה רק הונדי אחד, ואחר שבנו הבנינים הנ"ל שמו הונדי בכל חדר גילוח, ובכך אין צורך להביא את כל השערות להונדי הגדול. יש אנשים אמידים יותר שמתגלחים בבתי מלון באזור ששייכים למנהלי הטעמפל, ומקפידים שיהיה לפנייהם בשעת הגילוח גם פסל וגם 'הונדי'.

י. וזה ברור שאם היה כאן איזה מעשה השפלה לבד לא היו צריכים לעשות את זה.

יש שטעו שמשמעות הונדי הוי רק "כלי" ותו לא, ולכן אין שום משמעות בזה שהם נותנים השער לכלי הזה. ואמנם יש הרבה מקורות שהם רואים זה שמניחים השיער לתוך הכלי הזה שזה גורם להם ברכה ואכמ"ל, ועל אף שמשמעות הונדי סתם משמע כלי, משל למה"ד הוא מי שאומר שאין שום קדושה לארון הקודש, הלא העמי הארץ (שנמ"ל) קוראים אותו ארון, וארון משמעותו סתם ארון.

יא. ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים. יש פרופ' אחת בלונדון שאינה יודעת כלום על התורה והמצוות, וכתבה ספר שלם לברר עניני שיער בכל דת ודת. היא הלכה להודו ודיברה עם העובדים שם, וגם אם הספרים, וכתבה מה שהבאתי שהרבה מהם עובדים חינם, וגם כתבה איך הספרים אדוקים בדתם, ואיך שאמרו שלכל חולי אין רפואה כמו מתנה וגילוח לע"ז, עפ"ל. יש שם גם דברים מעוד חשובים מסוחרי השיער, ומובאים להלן.

[TARLO, EMMA. ENTANGLEMENT: THE SECRET LIVES OF HAIR]

[על אף שבספר הנז' יש הרבה דברים חשובים, יש אמנם להעיר שהפרופ' הנ"ל שונא דת היא, ובמיוחד שונא זה שהרבנים עושים בעיות לנשים כשאומרים להם מה מותר ומה אסור, ולכן כשנשאלה (במיל, ימן לקבל עותק ממני) בתשע"ח על כמה פרטים של מעשה הגילוח, חזרה מכמה דברים שכתבה בתוך הספר, ואמרה שהכל מעשה הכנעה שעושים דווקא שלא לפני הע"ז שלהם, והוסיפה לחדש שבאמת אין שום שיער שמגיע מהמקדשים, ורק במיעוט מהמקדשים עושים התגלחת, ובאמת שיער הוי דבר הכי טמא אצלם, כו' וחתמה בסוף המכתב, "ולכן אני מקווה שהרבנים לא ימנעו מהנשים לבישת פאה נכרית..." ופשוט שמאחר שהיא הבינה למה שאלו אותה פרטים, אין לה שום נאמנות, משא"כ בספר שלה היא מסיחה לפי תומה. ועל כגון זה נאמר: כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. שוב שמעתי שיש הקלטה משיחה עמה, וכשנשאל על הפרטים של הגילוח, אמרה: "כמה רשעות יש להפסיד את ההודיים מפרנסה שהם כל כך צריכים..."]

מלבד שכפרטים אלו העידו שלוחי ב"ד הנ"ל, מצאתי עוד הרבה סמוכים לדבריהם מהרבה מקורות שונים³.

אחרי שכתבתי כל זה, שוב חזר מר אמיר דרומי הי"ו (שהעיד בפני צ"ד של הגר"ק צמח"ד), והלך וחקר הדבר בדקדוק גדול, וכן דיבר עם הכומר הראשי שם ועם המון מהספרים, ובירר שאין ספק שכוונתם ליתן השיער לאליל, וכן הם אמרו הסיפור שהיה לאליל קרחה כטעם הגילוח, וככל דברינו לעיל נתבררו נכונים מעל כל ספק, וכל השיחות שהיו לו בהודו הם מוסרט, ואני בעצמי ראיתי אותם, ושמע פעם אחר פעם אותם הדברים, וכן הלך לעוד טמפלים שם לברר אם גם שם עושים בכוונות כאלו, ושמע גם שם שהוא קרבן להאליל שלהם כמו שהם מקריבים לו פירות, ותו לא מדי. וכן היה שם עוד אחד (ג. וו.) שג"כ בירר שכמעט כל דברי הרב א"ד דונר נכונים.

ויש לדון מהו דינו של השער שמגיע משם, האם היא אסורה מדין תקרובת עבודה זרה.

וצריכים לברר כמה דברים:

- אם איסור תקרובת ע"ז אסורה מה"ת.
- אם גם תקרובת שאינו אוכלים לא שייך בהם ביטול.
- אם מעשה גילוח נחשב כמעשה הקרבה להע"ז, או אולי הוא רק מצווה מטעם הע"ז ולא מעשה הקרבה.
- אם העובדים חושבים שהוא ע"ז, ואילו הכומרים היו חושבים אחרת, האם זה נחשב ע"ז או לא.
- אם המעשה גילוח תלוי בכוונת הספרים או בכוונת עובדי ע"ז שמתגלחים.
- אם שייך לעשות תקרובת ע"ז בלי להכין החפץ לפני כן.
- אם שייך תקרובת ע"ז במעשה שאינו לפני עצם הפסל.
- האם גילוח השערות נחשב כעין שבירה דומיא דשבירת מקל.

יב. ביררתי הדבר הרבה, ומי שרוצה לעמוד על הפרטים, תהיה בקשר איתי.

יש בנותן טעם לציין שהרמב"ם (נפ"מ ל"ט ו') והחינוך (מ"ט ט), ומקורם ממכילתא דרשב"י, שכתבו שעבודת "כמוש" הוא גם על ידי העברת שיער. גם בתלמוד מובא כמה פעמים שהיה להגוים בזמן חז"ל מנהג שעובדין ע"ז ע"י גילוח שער, (עי' ע"ז י"א. יוס' מגילת נלווי'טו). אם כי אין זה ראיה לניד"ד, אבל סמך לדבר מיהא איכא, שכבר היה כזה דרך לעבוד ע"ז בימי קדם.

ואמנם בספר קובץ תשובות כתב הגרי"ש אלישיב בזה"ל: (פ"ג ק"ח) בזה"ל: "ביסוד הדבר נאמר דכל שנראה לעיניים שענין זה שייך ונעשה לע"ז, ואנו מוצאים ענין ע"ז זו בעבודתה כמות שהיא היום נזכרת בראשונים בכמה וכמה דוכתי, והיינו שזאת היא עבודה מרכזית וחשובה מדור דור אצל הע"ז, ויש להניח שמאז כלל ד' שפת דור ההפלה ונתפרדו ללשונותם במקומתם והיו עובדי ע"ז מתחילה ועד היום הזה עובדים לאלילים בעבודה זו ובענין זה, הרי תו ליכא לפקפק שמא עושים מעשה תגלחת כצורתה אצל מקום ההתאספות לע"ז שלהם, שלא לשם עבודה לע"ז" עכ"ל.

ובאמת סברא גדולה היא, שאילו נמצא באיזה איי נידח אנשים שיש להם ע"ז שיעקר עבודתה הוא ע"י זריקת אבנים, יהיה הדבר פשוט שהוא מתולדותיו של מרקוליס, על אף שעבר שינוי השם ושינוי מקום, ואין צריך לדון שמא זורקים האבנים משום שהאבן היא דבר טמא, וכדומה.

- אם גויים בזה"ז שייכים לעשות תקרובת ע"ז, או שמא בזה"ז שאני ומנהג אבותיהם בידיהם.
- אם פסל שהמציא גוי ומייחס לו כוחות נחשב כמינות או ע"ז.

אם תקרובת עבודה זרה אסורה מדאורייתא או מדרבנן

תקרובת עבודה זרה אסורה בהנאה, וחמור יותר מע"ז עצמה, שלע"ז שייך לנכרי לבזותו ואז נתבטל ממנו דין עבודה זרה, אבל תקרובת עבודה זרה הוקש למת ואין לה ביטול לעולם.

הרמב"ם כתב (פ"ז מע"ז ב) שהאיסור נלמד מהפסוק (דברים יג) "ולא ידבק בך מאומה מן החירים", וכן מהפסוק (דברים ז) "ולא תביא תועבה אל ביתך". הרמב"ן (השגות לס"מ ל"ח ק"ד, וכן בפירושו לשמות לד טו) והחנינוך (מנחם ק"ג, ולכא"ן משמע ע"ז ט) למדו שהאיסור נלמד מהפסוק (שמות לד טו) "פן תכרת ברית לישוב הארץ וזנו אחרי אלהיהם וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחור", וכל לשון פן הרי אזהרה ללא תעשה.

מכמה מקומות בתלמוד מבואר שתקרובת עבודה זרה אסורה בהנאה מן התורה.

בעבודה זרה (כט:) אחרי שהמשנה מברר שיש איסור יין נסך, איתא בגמ': "יין מנלן? אמר רבה בר אבוב, אמר קרא (דברים לג) "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם", מה זבח אסור בהנאה, אף יין נמי אסור בהנאה, זבח גופיה מנלן? דכתיב (מלכים א, כח) "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים", מה מת אסור בהנאה, אף זבח נמי אסור בהנאה" עכ"ל.

בפסחים (כג) איתא: "דם דאיתקש למים דכתיב (דברים יב, כד) "לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים" מה מים מותרין אף דם מותר... ואימא כמים הנשפכין לפני ע"ז כלומר שהמים נמי אסור משום תקרובת ע"ז, ואם כן אין ראיה שדם מותר משום שהוקש למים, התם נמי ניסוך איקריי' פ'י צפסוק כתיב לשון שפיכה ולא לשון ניסוך, ולכן הפסוק לא מיידי במים של ע"ז" דכתיב (דברים לג, לח) ישתו יין נסיכם" ע"כ. מבואר שיש צד ללמוד מה שכתוב בתורה על הארץ תשפכנו כמים, שהכוונה למים של תקרובת עבודה זרה שאסורה בהנאה. הרי שהנאה מתקרובת עבודה זרה הוא אסור מדאורייתא, דאי לא כן לא היה אפשר לפרש "מים" שכתוב בתורה על מים של תקרובת ע"ז.

בהוריות (יא) איתא: "תנו רבנן... ואיזהו משומד אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים ושתה יין נסך רבי יהודה אומר אף הלוּבש כלאים... מאי בינייהו [פ"י רש"י, "כיון דאמר ח"ק אכל חלב הרי זה משומד, מה לי אוכל חלב מה לי לובש כלאים, אדי ואדי דאורייתא הוא"]", איכא בינייהו כלאים דרבנן, מר סבר מדאורייתא הוי משומד דרבנן לא הוי משומד, ומר סבר כלאים כיון דמפרסם אסוריה אפילו בדרבנן הוי משומד" ע"כ, ומבואר שלדעת התנא קמא רק מי שעובר על איסורי דאורייתא הוי משומד, ומכל מקום חשב נמי יין נסך, ועל כרחך יין נסך אסור בהנאה מדברי תורה. ויין נסך הוא תקרובת ע"ז, כמפורש בע"ז (כט:) שהמקור לאסור יין נסך הוא רק משום שהוקש לזבחי מתים ודרשינן "מה זבח שהוא אסור בהנאה, אף יין נמי אסור בהנאה". אם כן אם יין נסך, שהוא סוג של תקרובת ע"ז, אסורה מדאורייתא, זבחי מתים עצמם כל שכן אסורה בהנאה מדאורייתא.

בעבודה זרה (כג-כז:) דן הגמ' אם הטומאה דרבנן שיש על תקרובת עבודה זרה אפשר לבטלו. וזהו לשון הגמ':

"בעי מיניה ר' יוחנן מר' ינאי תקרובת עבודה זרה של אוכלים מהו, מי מהניא להו ביטול לטהרינהו מטומאה או לא... מאי כיון דאיסוריה לא בטיל כדרב גידל נפ' שאמר לעיל ג. שתקרובת ע"ז אין לה ביטול לעולם טומאה נמי לא בטלה, או דלמא איסור דאורייתא לא בטיל, טומאה דרבנן בטיל, תיקון עכ"ל.

הרי מפורש שם שתקרובת עבודה זרה אסור מן התורה, ובתוספי הרא"ש (סנהדרין מה. ד"ה משמשין) הביא מזה ראיה שתקרובת עבודה זרה אסורה מדאורייתא, וז"ל: "...ובכל דוכתא משמע דאיכא איסורא דאורייתא, דתקרובת ע"ז ילפינן ממת בפ' אין מעמידין, ובפ' ר' ישמעאל אמרי' גבי תקרובת ע"ז דאיסור דאורייתא לא בטיל" ע"כ.

עוד שנו רבותינו (ע"ז ג:) בבבוייתא, וז"ל: "דתניא רבי יהודה בן בתירא אומר מניין לתקרובת עבודה זרה שמתמא באהל, שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים, מה מת מתמא באהל אף תקרובת עבודה זרה מתמא באהל" ע"כ. ובתוס' (ספד"ה והיואל, וכן נמולין יג: ד"ה מקרובת) למדו שלכו"ע תקרובת ע"ז הוקש מדאורייתא למת, רק ר' יהודה בן בתירא מחדש שאף הוקש לענין טומאה, אבל לענין איסור הנאה לכו"ע הוקש מה"ת.

לפי זה, זה שאמרו (ע"ז ו.) "כי הא דאמר רב גידל א"ר חייא בר יוסף א"ר, מניין לתקרובת עבודה זרה שאין לה בטילה עולמית, שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים, מה מת אין לו בטילה לעולם אף תקרובת עבודה זרה אין לה בטילה לעולם", זה דרשה מדאורייתא, כיון שלכו"ע ההיקש למת הוא מן התורה, ורק נחלקו לענין טומאה אם הוא מדאורייתא או מדרבנן. ואף שהפסוק שממנו דרשינן כל האיסור הוא בספר תהילים, כבר כתבו בתוס' (ע"ז ג. ד"ה מנהו) "דכתיב ויאכלו זבחי מתים... ואף על גב דדברי קבלה הן, עד דאתא דוד גמרא גמירי לה, ואתא דוד ואסמכיה אקרא עכ"ל.

ובטעמא דמילתא למה התורה החמירה בתקרובת ע"ז יותר מעבודה זרה עצמה, כתב המהרש"ל (נפישו לפמ"ג ל"ט מה, ומוכח בפרישה י"ד קל"ט ד) "דתקרובת הוא מקריב לאלוהות עצמו לאפוקי ע"ז כגון פסילים אינן אלא דמיונות ואין ממשות בהן, ואפשר על דרך קבלה שהתקרובת קולטת מיד רוח הטומאה עכ"ל. וכעין זה, הט"ז כתב (קלט"ס קד) "ונראה לי הטעם דתקרובת גרע, דאליל עצמו ונויו תלויין בשלימותו דכל זמן שהוא שלם הוא פלח ליה, וכן מחזיק אותה לנוי אבל אם נפסל בטל ממנו מחשבה זו, מה שאין כן בתקרובת דאפילו דבר מועט שאינו חשוב מקריב לפניו נמצא דלא פקע איסור אם נפסל עכ"ל. וכמובן שאין זה אלא טעמא דקרא כמו שמשמע בט"ז, להסביר למה התורה הקפידה על תקרובת יותר מע"ז עצמה, אבל למעשה האיסור הוא מדאורייתא.

וכן כתבו רוב רבותינו הראשונים שאיסור תקרובת ע"ז הוא מדברי תורה (רמב"ם הובא לעיל, רמב"ן הובא לעיל, חוס' ע"ז ג: ונז. וחולין יג: ג. ר"ש משאנן זכ"ס פ"ה יא, ריטב"א קידושין נח, ר"ן ע"ז נט: ג. סמ"ג מה, ירכאס קא, ועוד הרבה) וכן הוכיחו באריכות הרבה אחרונים (משנה למלך פ"ה מהלכות יסודי המורה, שער המלך אישות ה א, ספר דברי אמת קונטרס השמיעי סימן ה, בית הלוי א ג, שו"ת טוב טעם ודעת מהדורה ד' ס' ד', חזון איש י"ד ס' ס' אות כא, ועוד) בהוכחות מהתלמוד והראשונים שתקרובת ע"ז אסור מה"ת ואין לה ביטול מה"ת.

ואמנם ידוע שהתוס' בבא קמא (עב: ד"ה לא) נסתפקו אם תקרובת ע"ז אסורה בהנאה מדאורייתא אי לאו, ואמנם כתבו שהאיסור אכילה אסורה מה"ת לכו"ע, מ"מ הסתפקו באיסור הנאה, וכן הרשב"א בחידושו לקידושין (נח). משמע שנקט שאיסור תקרובת ע"ז לא הוי אלא מדרבנן, ואמנם כבר כתבו השער המלך (ספ) ועוד כמה אחרונים שלא כתבו אלו הראשונים כן אלא

בדעת חזקיה (ע"י פסחיס כ"א): שחולין בעזרה לאו דאורייתא, אבל אנן שקי"ל כרבי אבוה פשיטא ופשיטא שתקרובת ע"ז אסורה מדאורייתא.

ולכאורה כן מוכח, מדמצינו שהתוס' בשאר המקומות בתלמוד נקטו כדבר פשוט שתקרובת ע"ז אסורה בהנאה מדאורייתא, וכן הרשב"א ג"כ נקט כן בעוד מקומות (ע"י חידושי לחולין מ, תורת הית' א' א', וע"י צוה תבואות שור ד' כ"א. שוב מלאמי שגם בשו"ת ח"א ס"י שס"ה מביא שתקרובת ע"ז הוא איסור דאורייתא), וכן בתורת הבית, שהוא ספר שנכתב להלכה למעשה (משא"כ דבריו בחידושי לקידושין השער המלך כתב שם שלא כתב כן אלא לדעת חזקיה, ועוד כנר כתב השדי חמד (כללי הפוסקים י', אות ז') שכשיש סתירה בדעת הרשב"א נקיטנן כדבריו בתורת הבית), כתב (בית השער א') "דבר תורה יין שנשך לע"ז וכן המים שנתנסכו לע"ז אסורין ואפילו בהנאה". ומשום שיש סתירה בדברי הני ראשונים בלאו הכי, יש לנו ראייה חזקה לדברי השער המלך שמעולם לא כתבו דבריהם להלכה שאין תקרובת עבודה זרה אסורה מדאורייתא, אלא רק צידדו כן לפי מאן דאמר שלא קיימא לן כוותיה.

ואמנם, אפילו על הצד שתקרובת ע"ז אינה אסורה בהנאה אלא מדרבנן, כתב הגרעק"א זצ"ל (בחידושי לחולין י'): שמאחר שמבואר בכמה מקומות בתלמוד שמחמירין בספק תקרובת עבודה זרה, על כרחך צריכים לומר שבספק מחמירים בו כמו בספק דאורייתא, וא"כ אפילו על הצד שתקרובת ע"ז אינו אסורה מה"ת, מ"מ אין לתלמוד שום קולא בספק תקרובת ע"ז.

היוצא מדברינו, שמוכח מסוגיות התלמוד שתקרובת עבודה זרה אסורה בהנאה מדאורייתא, וגם זה שאין לה ביטול הוי מדאורייתא, וכן נקטו הראשונים והאחרונים³. ואין לנו שום ראשון שכתב להלכה למעשה שתקרובת ע"ז אינה אסורה מה"ת. ולכן ספק בתקרובת ע"ז נקטינן לחומרא ככל איסורי דאורייתא שקי"ל שספיקא דאורייתא לחומרא.

אם גם כלים של תקרובת עבודה זרה אין להם ביטול

עד כאן הוכחנו שתקרובת ע"ז אסורה בהנאה מה"ת ואין לה ביטול מה"ת. ועכשיו נברר אם כן הדין גם בכלים של תקרובת ע"ז, או שמא זה דווקא באוכלין⁴.

יג. ויש שהביאו בשם רבי שלמה קלוגר זצ"ל שזה שתקרובת ע"ז אין לה ביטול אינו אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא מהני ביטול, ומשום מה הניחו שכן הדין לכו"ע. אכן כן כתב הגרש"ק בשו"ת טוב טעם ודעת (תלך ז' מהדורה ג' ס"י לו), אבל כתב כן בדרך אפשר כאחד משני תירווציו, לתרץ קושיא שכבר תירצו הראשונים באופן אחרת (ע"י מוס' ה"א סנהדרין מה), ולכן אין לתלמוד מדבריו שום קולא, כל שכן אם יש לנו כמה ראשונים שלומדים שההיקש למת הוא מדברי תורה, אם כן בוודאי למדו שמדאורייתא אין לה ביטול.

יד. כתבו כמה ראשונים (ויע"י ש"ן קל"ט ס"ק ז') שהנרות שהדליקו לנוי עבודה זרה מותרים בהנאה מאחר שהוכרזו מכר אותן, משום המכירה הוי כביטול. מכל מקום נראה שבנידון דידן אין השערות מבוטלים על ידי המכירה. כי דווקא בנרות או מחתה שעדיין היה אפשר להשתמש בהן לצורך העבודה זרה, זה שמכרן הגוי הוי מעשה ביטול, כיון שבאמת היה אפשר לו להמשיך להשתמש בו לכבוד העבודה זרה. אבל שערות שכבר "נעשית מצוותו" אין שום בזיון שמוכרים אותו, דומיא שמכרו הדם שיצאו לנחל קדרון, ודו"ק. ועוד יש לדון, שהרמב"ן כתב לענין נרות שהסיבה שמכירה הוי ביטול בעוד שלענין עבודה זרה עצמה אין המכירה ביטול, הוא משום "התם משום דמימר אמר אידי דדמיה יקרים מזבין ליה לגוי ופלח לה, אבל נרות הללו אין דמיה יקרים".

ובאמת אין מקום לדון כלל, כי בגמ' (ע"ז ג.) מפורש שעל הצד שתקרובת ע"ז הוא גם דבר שאינו כעין פנים, אז אבני מרקוליס אסורים בהנאה משום תקרובת ע"ז, ואפילו אם עשו רחוב מהאבנים מפורש בגמ' שאין לה ביטול. אבל למסקנת הגמ' לא קי"ל הכי, ואין תקרובת ע"ז אסורה אלא אם הוא כעין פנים^{טו}. מכל מקום חזינן שעל הצד שהאבנים הם תקרובת ע"ז אין ביטול לאיסורם על אף שאינם דברים של אוכלים.

וגם בכל איסורי הנאה שמצוותן להשרף אמרינן "כתותי מיכתת שיעורא", והיינו משום שהם אסורים ואין להם תקנה, נחשב הדבר כשרוף דמי, וכאילו אין לה שיעור^{טז}. דין זה נאמר גם על דבר שהוא ע"ז של ישראל שאין דינו בשריפה אלא בגניזה, וכתבו התוספות (ינמות ק"ג: ד"ה סנדל) "כיון דטעונה גניזה אין כתותי שיעור גדול מזה".

ולכן שופר של עיר הנידחת אמרו (ראש השנה כח.) שאם תקע בו לא יצא, משום ששופר צריך שיעור כדי שיאחזנו, וזה נחשב כעפר בעלמא. הראשונים שם (רמב"ן, ריטב"א, מאירי, ועוד) כתבו שהוא הדין שופר של תקרובת ע"ז כיון שאין לה ביטול. וכן כתוב בשו"ע (י"א מ"א מקפ"ד): "שופר של תקרובת עבודה זה, אפי' היה של גוי, שתקע בו, לא יצא משום דאינה בטלה עולמית" עכ"ל.

וכן ביבמות (קג:) אמרו שחליצה במנעל של תקרובת ע"ז פסולה, וכתב רש"י (ס"ד ד"ה של מקדושת) שהטעם שחליצה בסנדל זה פסולה הוא משום שתקרובת ע"ז אין לה ביטול לעולם, וכתותי מכיתת שיעורא.

ואמנם שופר של ע"ז עצמה, וכן מנעל של ע"ז עצמה, מפורש שאם תקע או חלץ בהם ולא התכוון לזכות בהם, כיון שהיו ע"ז של נכרי ושייך ביה ביטול, לא אמרינן כתותי מיכתת שיעורא, ויצא ידי חובתו בהם. הרי שכל סיבת הפסול בשופר ומנעל זו היא משום שאין ביטול לאיסורו. והנה שופר ומנעל אינם אוכלים אלא כלים, ומצינו מפורש שאין להם ביטול, הרי יש לנו ראיה ברורה שגם כלים של תקרובת ע"ז אין לה ביטול לעולם.

וכן מפורש בתוס' (ע"ז ג: ד"ה כלים) שגם כלים של תקרובת ע"ז אין להם ביטול לעולם, וכן משמעות רוב רבותינו הראשונים (עי' לקמן מ"א) שדנו בנר אם אסורה משום תקרובת ע"ז, וכולם כתבו שאין הנר אסורה משום תקרובת עבודה זה משום שאינו כעין פנים, ומשום נוי עבודה זה יש ביטול בזה שהגוי מכבה או מוכר הנר. ואילו היה אפשר לבטל כלים של תקרובת ע"ז לא היו צריכים לומר שהנר מותרת משום שאינה כעין פנים, אלא אפילו אם היה כעין פנים היו מותרים כיון שהגוי מכר או כיבה אותו. אלא על כרחך גם תקרובת ע"ז שאינו מאכל אי אפשר

מבואר שהסיבה שהמכירה הוי ביטול הוי רק משום שאין עוד סיבה שימכור אותו, משא"כ דבר שדמיה יקרים אין המכירה ביטול, ובנידון דידן השערות הם יקרים.

טו. ואין לומר שמשמעות כעין פנים היינו מידי דאכילה בלבד, וא"כ הטעם שאבני מרקוליס נאסר הוא משום שאינו מאכל, כי לרב כעין זביחה הוי כעין פנים, ולכן מקל נאסר בשבירתה, על אף שמקל אינו מאכל.

טז. ועי' תוס' בסוטה (כ"ה ד"ה לאו) שכתבו שדין "כתותי מיכתת שיעורא" נאמר זה גם לחכמים שלא ס"ל כר"ש (מנמות קג:) שכל העומד להשרף כשרוף דמי.

לבטלו. ואמנם עי' ב"ח (ס' קל"ט ג) מש"כ בזה", וכבר כתב החזון איש (יורה דעה נו"ב) על דברי הב"ח שאינם בדקדוק.

ומשום מה ראיתי הרבה שדקדקו מדברי הרמב"ם שרק תקרובת של מאכל נאסר. מדרבנן יש טומאה לתקרובת ע"ז, וכתב הרמב"ם (שאלת אבות הטומאה פרק ו הלכה ז) :

"תקרובת ע"ז מטמאה במגע ובמשא כנבילה ושיעורה בכזית, כל דבר שמקריבין לה בין בשר בין שאר אוכלים ומשקין הכל כנבילה שהכתוב קראן זבחי מתים, ואף על פי שאין תקרובת ע"ז של אוכלין בטלין לעולם להתירה בהנאה אם בטלה הרי זו ספק

יז. כל הראשונים (עי' להלן בזה) האריכו לדון אם הנרות שמדליקים לכבוד הע"ז נאסר משום תקרובת ע"ז, וכתבו להתיר משום שתקרובת שאינו כעין פנים ולכן מותר בלא ביטול. ומשמע מדברי כולם שעל אף שהנרות הם כלים ולא אוכלים, מכל מקום אילו היה כעין פנים לא מהני ליה ביטול. והראשונים שאלו שלכאורה הדליקו נרות בבהמ"ק א"כ הוי כעין פנים, ותיצו שהדלקת המנורה לאו עבודה היא כמו שאמרו (ביומא מד.).

ואמנם למרבה הפלא הב"ח (ס' קל"ט) כתב בזה"ל: "ואיכא להקשות הלא אם הנרות תקרובת נמי לא מהני ביטול שהרי הכהן היה מדליק הנרות בפנים בכל יום, וי"ל דלענין ביטול בעינן דוקא דבר מאכל כדכתיב קרא ויאכלו זבחי מתים דמיניה ילפינן דתקרובת עבודה זרה אין לה ביטול ודוקא בתקרובת כעין זביחה כדכתיב זבחי מתים" עכ"ל.

והחזו"א הבין מדבריו שכונתו לומר שיש ביטול לתקרובת ע"ז שאינו של אוכלין, והשיג החזו"א על זה בחריפות וכתב שהדברים אינם בדקדוק. ואמנם ראיתי מהג"ר שריאל רוזנברג שליט"א שפירש שכונתו משום נוי ע"ז, והאריך לבאר דבריו, עי"ש.

עוד ראיתי שהרבה החשיבו שרבינו ירוחם כתב שתקרובת שאינו של אוכלים יש לה ביטול, והארכתי בזה להוכיח שהוא שגגה, אלא כוונתו ברורה כדעת הראב"ד המובא בריטב"א ובמאירי, והוא שכל תקרובת ע"ז שאינה כעין פנים עדיין נאסר, אלא יש לה ביטול, מה שאין כן תקרובת ע"ז שיש בה מעשה כעין פנים כמו שבירה, או שפיר אין לה ביטול. ראוי להאריך בכל זה אלא שאין כאן מקומו, מכל מקום אציין כשכותב רבינו ירוחם עיקר התנאי של כע"פ הוא כותב שתקרובת ע"ז "לענין שלא יבטל" בעינן כעין פנים. ומשמע שדבר שאינו כעין פנים הוי תקרובת רק שאין לו החידוש שלא יבטל.

שוב מצאתי שוב מצאתי ראיה נכונה שדעת רבינו ירוחם הוא כשיטת הראב"ד. בהלכות יבום נתיב כ"ה חלב שני רי"ז ע"ב כתב:

"סנדל של ע"ז לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשרה דלא כיתותי מיכתת שיעוריה דמשמשי ע"ז גינהו ואית ליה תקנתא בביטול, ואם משום איסור הנאה מצות לאו להנות ניתנו. אבל של תקרובת ע"ז אם חלצה חליצתה פסולה, ולא משום איסורי הנאה כמו שכתבתי, ולא משום דאין לה ביטול דכי אמרינן דאין להם ביטול דוקא תקרובת של אוכלים, ולא משום שעשאוהו תקרובת ע"ז דרך שבירה או חיתוך דדאמי לזביחתה, אלא משום דלא עבד להילוכה וכן של זקן שעשו לכבודו" עכ"ל

ודבריו מבוארים שלכאור' למד שהוא מיירי בצירוף של דורון, ולכן באמת שייך בו ביטול, אבל עוד כתב אחרי זה עוד צד – כלומר גם אם נימא שתקרובת יש לה ביטול טענה זו אינו מועלת כלפי ציור זה – והוא שעשה מעשה כעין שבירה. ולכן מבואר מדבריו שבמקום שיש מעשה כעין שבירה אין לה ביטול, וזה מסתדר מאוד יפה עם שיטת הראב"ד, ואכמ"ל.

לטומאה, אבל כלי שהוא תקרובת ע"ז שביטלו טהור וכן ע"ז ומשמשיה שביטלו טהורין"

וראיתי שהרבה דקדקו מדברי הרמב"ם שכתב שתקרובת ע"ז של אוכלים אין לה ביטול, ודייקו הא כלים של תקרובת ע"ז יש לה ביטול. ואמנם דברי הרמב"ם פשוטים מאוד, שהרמב"ם רק מעתיק גמרא ערוכה (ע"ו נב). שיש איבעיא דלא איפשטה אם באוכלים של תקרובת עבודה זרה מהני ליה ביטול להוציאו מידי הטומאה שגזרו חכמים על תקרובת ע"ז, על אף שתקרובת עבודה זרה אין לה ביטול, וזהו לשון הגמ':

"בעי מיניה ר' יוחנן מר' ינאי, תקרובת עבודה זרה של אוכלים מהו, מי מהניא להו ביטול לטהרינהו מטומאה או לא? ותיבעי ליה כלים, כלים לא קמיבעיא ליה, כיון דאית להו טהרה במקוה טומאה נמי בטלה, כי קמיבעיא ליה אוכלין, ותיבעי ליה עבודה זרה גופה, עבודה זרה גופה לא מיבעיא ליה, כיון דאיסורה בטיל טומאה נמי בטלה, כי קא מיבעיא ליה תקרובת לעבודה זרה של אוכלין, מאי? כיון דאיסוריה לא בטיל כדבר גידל, טומאה נמי לא בטלה, או דלמא איסור דאורייתא לא בטיל, טומאה דרבנן בטיל, תיקו"

ורש"י שם פירש שכלים שהוזכרו שם היינו משמשי ע"ז, ואמנם התוס' למדו שהיינו כלים של תקרובת ע"ז. ומפורש בגמ' שלכלים אלו מהני ביטול להוציא מידי טומאתו, בעוד שאיסורה גופיה לא בטיל, כי רק בע"ז עצמה אמר הגמ' שאיסור גופיה בטיל, ומשמע שכלים לא. ולכן מבואר מהגמ' שלכלים של תקרובת ע"ז מהני ביטול לענין טומאה, משא"כ אוכלים היו איבעיא דלא איפשטה. והרמב"ם העתיק הגמרא כצורתה, ואין שום מקום לדייק שיש חילוק בין אוכלים לכלים לענין לבטל איסורו, אלא יש חילוק לענין הטומאה שגזרו חכמים על תקרובת ע"ז.

ועוד, כמו שכבר הוכחנו, שגם שופר וגם מנעל של תקרובת ע"ז אמרינן שאין לה ביטול, ואין להם טומאת אוכלים. אלא פשוט שנקטינן שגם כלים של תקרובת ע"ז אין להם ביטול.

מהו תקרובת ע"ז?

במס' עבודה זרה נא. גרסינן:

"אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב, עבודה זרה שעובדין אותה במקל, שבר מקל בפניה, חייב, ונאסרת; זרק מקל לפניה, חייב, ואינה נאסרת. אמר ליה רבא לרב נחמן, מאי שנא שבר דהויא ליה כעין זביחה, זרק נמי הויא ליה כעין זריקה, א"ל, בעינן זריקה משתברת וליכא."

"תנן: מצא בראשו כסות ומעות או כלים, הרי אלו מותרין. פרכילי ענבים, ועטרות של שבלים, ויינות, שמנים וסלתות, וכל דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח, אסור. בשלמא יינות שמנים וסלתות, איכא כעין פנים ואיכא כעין זריקה משתברת, אלא פרכילי ענבים ועטרות של שבלים, לא כעין פנים איכא ולא כעין זריקה משתברת איכא? אמר רבא אמר עולא, כגון שבצרין מתחלה לכך."

ובהמשך הסוגיא איתא:

"א"ר אבחו א"ר יוחנן, מנין לזובח בהמה בעלת מום לעבודה זרה שהוא פטור, שנאמר: זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו, לא אסרה תורה אלא כעין פנים".

ונחלקו הראשונים מה הן תנאי תקרובת עבודה זרה.

לדעת רש"י (וכן דעת הרא"ש שם ס"א, וכן מבואר כנר בשאלות פה, וכן כתב הריטב"א בשם רבינו יונה, וכן דעת המאירי, והטור ס' קלט, וכן כתבו עוד כמה ראשונים) יש שתי דרכים לעשות תקרובת ע"ז, או ליתן מתנה להעבודה זרה בדבר שהוא כעין פנים (היינו כעין הנעשה במקדש), או על ידי מעשה כעין שבירה שהוא תולדה דשחיטה, בתנאי שזו עבודה זרה שיש לו עבודה עם חפץ הזה, למשל עבודה זרה שעבודתה בקשקוש מקל, אם שבר מקל לפניו חייב מיתה ונאסרת שבירי המקל משום תקרובת עבודה זרה. ועל אף שאין דרך עבודתה בשבירת מקל אלא בקשקוש מקל, מכל מקום כתבו הראשונים ש"מקל לעבודה זרה זו הוי כמו בהמה לאחרת". וכשם ששחיטת בהמה חייבת בכל עבודה זרה אפילו אם אין דרכה בכך, הוא הדין לעבודה זרה זו שעבודתה במקל, שבירת המקל שהוא כשחיטה אוסרת את המקל אפילו אין דרכה בשבירה. נמצא שאפילו אם אין העובדים עובדים אותה על ידי שבירת מקל, מכל מקום בשבירת מקל חייב מיתה והמקל הוי תקרובת עבודה זרה. לסיכום, 'דרכה בכך' הוא רק תנאי בכדי לשייך חפץ מסויים לאליל זה.

בסוגיא שם מבואר בדברי רש"י (ע"ר שם"א, ד"ה חייב) שמעשה זריקה של צואה לחה, או ניסוך מי רגלים או שחיטת חגב, חייבים אף בעבודה זרה שאין דרכה בחפצים אלו. וביאר הריטב"א, ששבירה שהיא רק תולדה דשחיטה אינו אסור אלא בעבודה זרה שעבודתה במקל, אבל מעשה ניסוך במי רגלים או מעשה זריקה בצואה לחה ומעשה שחיטה בחגב שהם מד' העבודות של פנים הם אסורים אף בעבודה זרה שאין דרכה בדברים אלו. אמנם התוס' (ס"א ד"ה חייב) נקטו שגם בזריקה חייבים רק אם עבודתה בכך, ולכן שחיטת חגב נאסר רק אם עבודתה בחגב.

ורבי יוחנן שאמר שאינו חייב אם שחט בהמה בעלת מום לעבודה זרה, לדעת רש"י, רבי יוחנן מיירי בעבודה זרה שאין לה ענין עם בהמת בעלת מום, ולכן אין לחייבו משום שעבד עבודה זרה כדרך עבודתה, אלא שיש צד לחייבו משום שבכל עבודה זרה חייבין על שחיטת קרבן גם אם אין זה דרך עבודתה, ועל זה מחדש רבי יוחנן שאיסור זה נלמד מבלתי לה' לבדו, ורק מה שעושים בבהמ"ק אסורה בכל עבודה זרה, ולכן בבהמה בעלת מום שאינו ראוי לפנים אין לחייבו אם אין דרך עבודתה זרה כבעלת מום. נמצא, שאין מחלוקת בין רב שמחייב בשבירת מקל לרבי יוחנן שפוטר בבהמת בעל מום, אלא רב מיירי בע"ז שעבודתה באיזה חפץ ואז חייבין על שבירתה, ורבי יוחנן אומר שבדבר שאין דרכה בכך אינו חייב אלא הראוי לפנים, ודו"ק.

ודעת הרמב"ן ודעימיה היא שיש מחלוקת בין רב שמחייב בשבירת מקל, לרבי יוחנן שפוטר בבהמת בעלת מום. לדעת רב כל מעשה כעין שבירה אסור בכל עבודה זרה שבעולם והמקל נעשית תקרובת ע"ז, והא דנקטה הגמ' "עבודה זרה שעובדין אותה במקל" לרבותא אשמועינן, שאפילו בעבודה זרה זו שעבודתה בקשקוש מקל, מכל מקום העושה שם זריקה לאו דווקא

חייב^ח. ולדעת רבי יוחנן יש תנאי אחד בתקרובת ע"ז, והוא שתקרובת עבודה זרה אסורה רק בדבר הקרב בפנים.

הנה במשנה מפורש שפרכילי ענבים אסורים משום תקרובת עבודה זרה, והגמ' שואלת שאין פרכילי ענבים לא כעין פנים ולא כעין זביחה, והגמ' תירצה "כגון שבצרן מתחילה לכך^ט", כלומר שיש מעשה כעין זביחה. ואמנם זה רק מתרץ הא שאין פרכילי ענבים כעין זביחה, אבל זה שקבע הגמ' שאין ענבים כעין פנים כפשוטו נשאר למסקנת הגמ'. אבל לדעת הרמב"ן שלומד שלר' יוחנן אין חייבין אלא אם הוא כעין פנים, עדיין צ"ע למה פרכילי ענבים אסורים, הלא אינם כעין פנים. והרמב"ן ודעימיה הוצרכו לדחוק ולומר שאמנם אמרו בגמ' שאין פרכילי ענבים כעין פנים, אבל זה רק בשיטת רב שמחייב בשבירת מקל, אבל לדעת רבי יוחנן שרק דבר שהוא כעין פנים נאסר משום תקרובת ע"ז, צריכים לומר שפרכילי ענבים נחשבים כעין פנים משום שהוא מובא בפנים בביכורים^כ, אבל לדעת רב צ"ל שמה שמובא בפנים בביכורים

יח. היינו לדעת ר' יהודה אמר רב בדף נא: שאמר זריקת מקל פטור, אבל רב נחמן אמר רבה בר אבוא שמחייב בזריקת מקל מחייב משום שאין השינוי בין זריקה לקשקוש מספיק, וזה מחלוקת אמוראים אליבא דרב.

יט. פירש"י שבצרן מתחילה לכך "לצורך עבודה זרה, ובבצירותן עבדה לעבודה זרה דהוי כשבר מקל לפניה דדמי לזביחה".

הנה למסקנת הגמ' פרכילי ענבים אינם אסורים אלא משום שמא בצרן מתחילה לכך, ולכן כתב הרשב"א (נמנ"י נא): שהמשנה מירי בעבודה זרה שיודעים שדרכם לבצור לה ענבים. ולכאורה אם נימא שכל דבר שמובא בפנים נאסר אפילו בלי מעשה זביחה [נדעת רש"י לענין הכנסת המונח נמוס' סוף. ד"ה נעין], צ"ע למה צריכים לומר ציור של "בצרן מתחילה לכך", תיפוק ליה שאסורה רק מזה שמובא בפנים דומיא דבשר הנכנס לע"ז (עי' ע"ז לז:), וצ"ע. ואמנם קושיא זו ליתא, שרק דבר שקרב בפנים כגון בשר ס"ל לרש"י שנאסר בלי מעשה זביחה, וענבים אינם כעין פנים כמפורש בגמ', ודו"ק.

ואמנם ראיתי חכ"א שמחמת 'קושיא' זו חידש שבאמת למסקנת הסוגיא לא קיימא לן כאוקימתא זו של בצרן מתחילה לכך, אלא הסיבה שפרכילי ענבים אסורים הוא רק משום שמובאים בפנים ותו לא, והוסיף וחדש אם כן להלכה למעשה אין לנו שום מקור לומר שדבר שהוא נבצר מתחילה לכך אסורה משום תקרובת עבודה זרה כל כמה שלא הובא בפנים, עכת"ד.

ואמנם זה ליתא, כי כל הראשונים פירשו המשנה שהסיבה שהענבים אסורים הוא משום שחוששין שמא בצרן מתחילה לכך, ולא פירשו שלמסקנא הם אסורים משום שמובאים בפנים, ועל כרחק לא למדו שהגמ' חזר מזה. ועוד, אפילו אם נימא שגמ' דידן חזר מטענה זו ולא צריכים לאוקים המשנה בציור שבצרן מתחילה לכך, עדיין אין ראיה שמה שנבצר מתחילה לכך אינו תקרובת עבודה זרה, אלא אדרבה, מצינו בשאר מקומות שלמדו הראשונים ששייך לעשות תקרובת עבודה זרה ע"י דבר שנבצר מתחילה לכך, כמו שכתב המאירי ורבינו יונה לענין אבני מרקוליס שאם נחתך מתחילה לכך אסורים, וכן כתבו על המעות שמצאו לפני הע"ז, וכן כתב המאירי [ע"ז מד:]: על ההדסים של ע"ז, וכן כתב השאלתות [פמ] ועוד [עי' רש"י ינמוס ק' ג' ונר"א שס] לענין מנעל של תקרובת ע"ז, וכן כתבו כמה ראשונים [ר"ה מנ]. לענין שופר של תקרובת ע"ז, וכן כתבו כמה ראשונים לענין לולב של תקרובת ע"ז (עי' סוכה נא: נהשאלה ונרנינו אברהם מן הסר). כללו של דבר, ברור שלהלכה למעשה שייך לעשות תקרובת ע"ז אם בצרן מתחילה לכך, אף אם למסקנת הגמ' לא צריכים לאוקים המשנה בהכי.

כ. ולכאורה בנידון דידן אין השער כעין פנים ולכן אין צד לאסור השיער לפי אלו הראשונים. אמנם ראיתי שיש שרצו לדמותו לשער נזיר, כיון שלשיטה זו לא תלוי במזבח דווקא, אלא גם מה

שמוכא לתוך העזרה כגון ביכורים נחשב כעין פנים. ויש לעיין בזה, כי ביכורים הוא דורון, והוא יותר דומה למעשה הקרבה ולכן שפיר נחשב כעין פנים, אבל שיער נזיר צ"ע אם הוא נכנס לעזרה כדורון וכמעשה הקרבה, או אולי יש רק מצוה לשורפו, אמנם אינו קרבן.

והנה מפורש במתני' (עלה ג, ע"ז עד, קידושין ט:): ששער הנזיר אסורה בהנאה, והמקור לזה איתא בגמ' (קידושין ט:): "דאמר קרא: קדש יהיה גדל פרע שער ראשו, גידולו יהיה קדוש, אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין, אף שער נזיר תופס את דמיו ויוצא לחולין, מי קרינן קודש, קדוש קרינן" עכ"ל. ולכאורה זה שהוא מאיסורי הנאה שתופס את דמיו משום שהוא קודש, והוצרך גזה"כ למעט מזה, משמע שהוא סוג של הקדש ולא סתם איסורי הנאה, ואם נימא שהוא חלק מהקרבן ניחא.

וכן בירושלמי (ע"ז ה, ז) מבואר שהטעם ששער הנזיר אסורה בהנאה הוא משום דכתיב "ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים" עכ"ל, וכ"כ רש"י תמורה (מ). "אסור בהנאה דבעי שילוח תחת הדוד". ובתמורה (ל). אמרו ששער מנזיר טהור הוא בכלל דהאיסורי הנאה שטעונים שריפה, והמקור לזה הוא משריפת השיער תחת הדוד. ומבואר שם (וכן יתאבצ'ספרי ועי' מ"ז מה). שאפילו אם לא שרף הנזיר את השערות בזמן שהקריב את קרבנותיו, עדיין יש דין לשורף אותן ככל איסורי הנאה, והמקור לזה שהוא מאיסורי הנאה שדינם בשריפה ולא בקבורה נלמד משריפת השער תחת הדוד. ולכאורה קשה איך למדו מזה שיש מצוה לשורף השיער תחת הדוד שהוא דין רק בשעת הקרבת קרבנותיו לטהר עצמו, לזה שהוא אחד מאיסורי הנאה בכל מקום ובכל זמן, והוא מאיסורי הנאה שטעונים שריפה, הלא פשוט שאפשר לחלק ולומר שיש מצוה דרמא עליה לשורף אותן בזמן הגילוח, ואם עבר זמנו ולא עשה מצוותו מנא לנו לאסור השער בהנאה, ואפילו אם נימא שהוא מאיסורי הנאה עדיין צ"ב, מאי שנא משערותיו של נזיר טמא שמצוותו לקבור, ואילו שער נזיר טהור מצוותו לשורף, וצ"ע.

ואמנם הכל אתי שפיר אם נימא שהדין של שריפת השיער תחת הדוד נלמד אותנו שהוא חלק מהקרבן, שבדאי בזמנו מצוותו דווקא בשריפה תחת הדוד שהוא מצוה ולא ביעור איסורי הנאה, אבל מאחר שלמדנו מדין זה שהוא חלק מהקרבן, פשוט שאם עבר זמנו אסור בהנאה, ודינו בשריפה ולא בקבורה כמו בכל הקדשים שעבר זמנם שמצוותן בשריפה, ולכן מובן איך נלמד ממצוות שריפה שהוא חייב בביעור בשריפה, ודו"ק בזה, וזה גם מתרץ למה יש שני פסוקים לאסור השער בהנאה, אחד ללמוד שהוא קודש, והשני ללמוד שהוא חלק מהקרבן, ודו"ק היטב, וכעין זה כתב בספר חידושי מרן רי"ז הלוי (פ"ח ה"א מהלכות נזירות).

זכינו לדין שמסתבר מאוד ששריפת שער הנזיר הוי חלק מהקרבנות של הנזיר. ולכאורה כן משמע נמי בדברי הרמב"ם בסה"מ (עשה ק"א) שכתב בזה"ל: "אבל הגלוח נקשר בקרבן והקרבן נקשר בגלוח ובקבוצם יגיע התכלית האחד, והוא שיותר לו הדברים שהיו אסורים עליו בימי נזרו. ובששי מנזיר (מו:): אמרו גלח על הזבח ונמצא פסול, תגלחתו פסולה וזבחיו לא עלו לו. הנה התבאר לך כי התגלחת היא מתנאי הזבח והזבח מתנאיה, ובתוספתא (מ"ז טו). התבאר גם כן שזויר שכלו ימיו אסור לגלח ולשתות יין וליטמא למתים עד שיעשה המעשה ההוא כלו, והוא תגלחת טהרה כמו שהתבאר בששי מנזירות (מה). והוא שיתגלח פתח אהל מועד ויшлиך שערו תחת הדוד ויזקרו הקרבנות, כמו שבא בכתוב (נשא ו). ואתה תמצאם ברוב המקומות יקראו הבאת הקרבנות תגלחת. ובביאור אמרו במקומות מהמשנה (י"א: יב:): הריני נזיר ועלי לגלח נזיר, רוצה בזה שיביא קרבנות נזיר ויקריבם בעדו. הנה כבר התבאר לך שהתגלחת נופלת על הבאת הקרבנות והסבה בזה **היותה חלק מהם** כמו שבארנו ובקבוצם יסתלק דין הנזירות וישתה הנזיר יין... עכ"ל.

ולכאורה דבריו ברורים שהתגלחת הוי חלק מהקרבן כמו שכתבנו, וכן יש לדייק מלשון הגמ' (מ"ס ט:): שהנזיר אמר על שערו הנאה "העבודה, שאגלחך לשמים", ומשמע שהשער נחשב כקרבן.

לא נחשב כעין פנים. וכמובן זה דוחק גדול, כיון שהגמרא אומרת בפירוש ובסתמא שפרכילי ענבים אינם כעין פנים, ומנא לנו לחדש שרבי יוחנן ורב חולקים בזה בעוד שהגמרא סתום. הרמב"ן פסק כדעת רבי יוחנן.

הראב"ד למד כמו הרמב"ן שיש מחלוקת רב ור' יוחנן, אלא שלדעתו קי"ל להלכה כרב, ולכן בכל ע"ז שבעולם אם עשה מעשה כעין שבירה חייבים, ואם הוא דבר כעין פנים חייבים אפילו אם אין מעשה שבירה.

ודעת הרמב"ם (פ"ג מהלכות ע"ז ה"ד) הוא כעין שיטת רש"י, והיינו שלהלכה קיימא לן כדברי שניהם, ששבר מקל שייך להיות תקרובת ע"ז בעבודה זרה שעבודתה במקל, ובעלת מום ושחיטת חגב אינם תקרובת ע"ז. האריכו הראשונים והאחרונים לברר שיטתו (עי' חו"א סי' נ"ד), מכל מקום הנוגע לנידון דידן, דעת הרמב"ם הוא ששבר מקל בעבודה זרה שעבודתה במקל הוי תקרובת ע"ז.

הנה להלכה קיימא לן כדעת רש"י^א, שכעין שבירה חייב ונאסר אם דרכה בחפץ זו, ומעשה שחיטה וניסוך חייבין ונאסר אפילו אם אין דרכה בכך, ושחיטת חגב אסורה בכל ע"ז שבעולם. וכל דבר שהוא כעין פנים נאסר אפילו במתנה בעלמא ובלי אחד מד' העבודות.

וזהו לשון השו"ע (יורה דעה סימן קל"ט, סעי' ה') :

"איזהו נוי ואיזהו תקרובת, נוי כגון שמדליק לפניה נרות או שטח לפניה בגדים וכלים נאים לנוי. ותקרובת, כל שכיזא בו קרב על גבי מזבח, כמו כל מיני מאכל, כגון בשר שמנים וסלתות מים ומלח, אם הניחו לפניה לשם תקרובת, נאסר מיד. אבל דבר שאין מקריבין ממנו בפנים, אינו נאסר אלא א"כ עשה ממנו כעין זביחה או כעין זריקה המשתברת, והוא דרך לעבדה באותו דבר, אף על פי שאין דרך לעבדה בזה הענין.

אם כן יש מקום לומר ששיער שפיר נחשב כעין פנים, עכ"פ לשיטת רבי יוחנן שס"ל שביכורים הוי כעין פנים, הוא הדין כל דבר שנכנס לעזרה לצורך עבודה או קרבן נחשב כעין פנים. ואף שאין השער עצמו עולה על המזבח, הוא הדין ביכורים אינם עולים על המזבח, ועוד יש לומר שכמו בכל קרבן גם החלקים שלא עולים על המזבח נחשבים קרבן, וכן בתקרובת ע"ז גם הבשר שלא נשרף במזבח הע"ז עדיין נקראת זבחי מתים (עי' מוס' הרי"ד ע"ז ס"ב. שכתב שם"ה י"ן נסך, שכולו נאסר מפני שנשפך מקצתו לע"ז ומדמה זה לעזרות לזוין שכולו נאסר מפני הלל), הוא הדין השער של נזיר שהוא חלק מקרבנותיו נחשב קרבן על אף שלא מובא ע"ג המזבח, ודו"ק.

ואף שגם לדעת רבי יוחנן כתב הרמב"ן שאין הדלקת המנורה נחשב כעין פנים, מכל מקום הרמב"ן תלה זה בדברי הגמרא (ביומא נד:) ש"הדלקה לאו עבודה היא". והראשונים ביומא שם ביארו זה שהדלקה לאו עבודה היא היינו משום (לשון המאירי יומא נד.) "שהדלקה אינה עבודה שאינו נותן דבר שיש בו ממש". אם כן טעם זו ודאי אינו נוגע לשער נזיר, ושפיר יש לומר שהוא כהקדבה. ויש להאריך בזה, ועי' בקובץ אור ישראל (גליון לו עמ' עג), מכל מקום אין זה נוגע כל כך לנידון דידן כיון שלהלכה לא קיימא לן כהרמב"ן, אבל מאחר שאינו ברור כלל אם לדעת הרמב"ן יש קולא בנידון דידן, אין לצרפו לספק.

כא. אין שום חידוש שככה פסק השו"ע בדין שבירת מקל, מאחר שכן הוא דעת הרמב"ם והרא"ש, וכנללו הידוע, ודו"ק. ובאמת כן הוא דעת רוב רבותינו הראשונים, הלא הם: השאלות (פמ), רש"י, בעלי התוספות, ההשלמה (סוכה לא:), רבינו אברהם מן ההר (שס), הרא"ש, רבינו ירוחם, הטור, וכן דעת הרי"ד והריא"ז, והמאירי, ורבינו יונה.

כיצד, עבודה זרה שעובדים אותה שמקשקשים לפניה במקל ושיבר מקל לפניה, נאסר, מפני ששבירת המקל דומה לזביחה. אבל אם אין עובדים אותה במקל כלל, ושיבר מקל לפניה, אינו חייב ולא נאסר. ואם עבדה בקשקוש מקלו, והוא דרך עבודתה חייב ולא נאסר. וכן בכל דבר שעבדה כדרך עבודתה, בין אם הוא דרך כבוד או דרך בזיון, ואינו כעין פנים, חייב ולא נאסר. אבל אם לא עבדה במקל כדרך עבודתה, אלא זרקו לפניה, אינו חייב ולא נאסר”

ולכאורה, שיער שמגלחים בבית ע”ז לשם הע”ז הפשטות הוא שזה תקרובת ע”ז, כיון שמעשה גילוח השער לכאורה הוי מעשה כעין זביחה, וגם כיון שככה הם עובדים אליל זה, אז פשוט שדרכו בכך (כלומר כע”ז שצורתה נשנית מקל), ולכאורה השיער אסורה מדין תקרובת עבודה זרה. ואף שברור שזהו הפשטות, הרבה העלו עוד צדדים בזה, ובעזה”ש”ת אשתדל לברר הדברים לראות אם באמת יש על מה לסמוך.

גדר עבודת ע”ז

בסנהדרין (סד.) אמרו רבותינו ז”ל: “הפוער עצמו לבעל פעור הרי זה עבודתו, אף על גב דמיכוין לבזויו. הזורק אבן למרקוליס זו היא עבודתו, אף על גב דמיכוין למירגמיה” ע”כ. ורש”י שם כתב “ואף על גב דמכוין לבזויו. חייב קרבן על שגגתו, ואם התרו בו חייב מיתה” עכ”ל, וכ”כ הרמב”ם (פ”ג מהלכות ע”ז ה”ה) “העובד עבודה זרה כדרכה ואפילו עשה דרך בזיון חייב, כיצד הפוער עצמו לפעור כדי לבזותו או זרק אבן למרקוליס כדי לבזותו הואיל ועבודתו בכך חייב, ומביא קרבן על שגגתו”, עכ”ל”כ.

כב. ואמנם יש מהראשונים (ע”י מוס’ סד. ד”ה אע”ג, וצמח”ש”א שס, וע”י מידושי הר”ן שס) שכתבו שהמכוון לבזותו אע”פ שבשוגג ודאי חייב חטאת כמו שמפורש בגמ’ במעשה דרב מנשיה, מכל מקום אם עובד ע”מ לבזותו במזיד, פטור ממיתה, וזה תלוי איך לומדים הסוגיא של העובד מאהבה ומיראה (סנהדרין סא:), שלדעת רבא העובד ע”ז מאהבה ומיראה פטור, וקשה למה העובד מאהבה ומיראה עדיף מהעובד בעל פעור ע”מ לבזויו. והרבה ראשונים למדו (ע”י יד רמא שס סד.) שהטעם שחייבים בעל מנת לבזויו הוא משום שלא גילה שלא מקבל את מרקוליס לאלוה, והוא עושה אותו המעשה שעושים הגוים העובדים לאליל זה, אבל העובד מאהבה ומיראה מיירי שאמר בפירוש שרק עובדו מאהבה ומיראה, א”נ מיירי בדבר שאין דרך הגוים לעבוד. וכ”כ התורת חיים שם, וכ”כ במנחת חינוך (מנח”כ ו) לברר את דעת הרמב”ם, וע””ש באריכות שהוכיח שכל דבר שדרכי הגוים לעבוד אותו, ישראל חייב בעבודתו אף אם לא קיבל עליו לאלוה.

אבל אלו (ע”י מוס’ סא: ד”ה רנא, וע”י צריכות ציד רמא שס, וע”י שט”מ קרימות ג.) שלמדו שהמכוון לבזויו הוי דומה להעובד מאהבה ומיראה, ומשום זה דחקו מה שאמר בגמ’ שחייב היינו רק חטאת בשוגג ובמזיד אינו חייב מיתה (והי מחודש מאוד מאחר שלא מצינו שום מקום אחר שיש חילוק שהשוגג חייב חטאת והמזיד פטור, ה”א אין מידין חטאת אלא צדק שזדונו כרת, וזה נלמד לכל המורה כולה מע”ז, ע”י יצמות ט. וכו”מ ח, ואולי יש פטור רק ממיסה ועדיין חייב כרת, ו”ע), לכאורה לגבי נידון דין גם הם מודים שיש כאן תקרובת ע”ז, כי גם הם מסכימים שמה שהקריב מאהבה ומיראה שפיר נחשבת ע”ז, אלא שלדעתם יש פטור ממיתה משום שהוא אונס (על אף שהיה לו למסור את נפשו לדעת מוס’ שס), אבל איסור ע”ז ודאי יש כאן. וכן מוכח ממסכת עבודה זרה (נד. וע””ש צמח”ש), שמפורש שיש דין נעבד במי שאנסו אותו להשתחוה לבהמות, על אף שהוא פטור ממיתה, ולכאורה הוא הדין תקרובת ע”ז. וע”י חזון איש (י”ד סא, ה) שכתב לבאר דין זה “והכא בע”ז אף על צורת העבירה אמרה תורה יהרג וא”י, שפיר אמרינן דמקרי נעבד”. והכי נמי שיש דין תקרובת למה שנעבד באונס אלא יש פטור ממיתה.

וכן מבואר בסוגיין (ע"ז נא): שספת (רש"י פי' האכיל, מוס' פי' לנלך) להעבודה זרה צואה, אם הוא צואה לחה שיש בה זריקה משתברת, וכן אם שפך לפניו מי רגלים, נחשב כעין זביחה. ובכוליה סוגיא שם מיירי בתקרובת ע"ז, והיינו כל דבר שיש מעשה כעין זביחה נאסר משום תקרובת עבודה זרה, וכן כתב המאירי בפירושו שהצואה לחה המוזכר בגמ' נאסר משום תקרובת. לדעת רש"י שם מבואר שמייירי אפילו בעבודה זרה שאין לה ענין עם צואה כלל, אפילו הכי אם יש מעשה כעין זביחה בצואה שפיר הוא חייב, אבל לדעת התוס' (נא. ד"ה מיי) רק בע"ז שיש לה ענין עם צואה (כנעל פטור) חייבים בזריקת צואה.

הרי שהעושה לאיזה ע"ז מה שדרכו של העובדים לעשות לה, נחשב הדבר כעבודה זרה וחייב מיתה, ואין שום תנאי שצריך לקבל הע"ז לאלוה, אלא רק צריך לעשות המעשה שהעובדים רגילים לעשות, ואם הוא עשה כן, אפילו אם הוא עשה כן לבזוי, חייב, וכל שכן שהוא חייב אם עשה כן סתם בלי שום כוונה, כי התורה אסרה את מעשה הע"ז שנוהגים בהם הגוים. אבל דבר שאין דרכם לעבוד, אז בכדי לחייב בו צריכים לקבל העבודה זרה לאלוה, ופשוט, וכן כתבו התורת חיים (פנהדרין 70). והמנחת חינוך (מנח 106) והחזון איש (יו"ד 57, 6). ולכן אם זרק אבן למרקוליס שלא בכוונה כלל, הוא עשה מעשה של עבודה זרה, ועל מעשה זו צייתה התורה יהרוג ואל יעבר, ואם יש זריקה המשתברת במעשה זו, דבר שנוצר ע"י במעשה הוא תקרובת עבודה זרה.

וכמו כן עבודה זרה שעבודתה בקשקוש מקל, אם קשקש מקל לפניו שלא בכוונה ג"כ עבד עבודה זרה. ומאחר שאמר רב לענין עבודה זרה שעבודתה בקשקוש מקל ששבירת מקל אינו שינוי מדרך עבודתה, הוא הדין מי ששבר מקל לפני ע"ז שעובדים אותו בקשקוש מקל, עדיין שברי המקל אסורה אפילו אם עשה כן שלא בכוונה, על אף שאין דרכם בשבירת מקל אלא בקשקוש מקל, והוא שבר המקל סתם מבלי לקבלו כאלוה^כ.

ומפורש בגמ' שתקרובת ע"ז אינו תלוי בחיוב ע"ז, ע"י סנהדרין סא. שלדעת רב פפא שייך תקרובת בלי חיוב מיתה, כיון שלדבריו ר' יוחנן לא צריך מקור שמחשבתין מעבודה לעבודה נאסר מדין תקרובת ע"ז, ואעפ"כ צריך פסוק ללמוד שיש חיוב מיתה, ומבואר שמבלי הפסוק היה הדבר נאסר משום תקרובת ע"ז על אף שאין שם חיוב מיתה. וכן מצינו עוד כמה מקורות שאין איסור תקרובת תלוי בחיוב מיתה, ע"י בדברי התוס' רי"ד (ע"ז נא). שהשוה בעל מוס' לע"ז שפיר הוא תקרובת אלא שיש פטור משום שהוא בעל מוס'. וכעין זה מצינו שאין דבר שמחובר לקרקע נאסר משום ע"ז, מכל מקום לדעת הרשב"א (מורם הנתי שער ט' ע"ג) והר"ן (חולין 7). והרמב"ם (לפי' הכסף) י"ש לה דין תקרובת ע"ז מדאורייתא, וע"כ חלוקים תקרובת ע"ז מע"ז עצמה, וע"י תבואות שור (ד נא), ואכמ"ל. וכן כתב התבואת שור (סי' ד, 6) לענין הנקטר לשיתוף, על הצד שאין הגוי מצווה על שיתוף, אם זבח בהמה לשיתוף הוא תקרובת ע"ז, על אף שהוא פטור ממיתה, ונולדו דבר זה מוסכם לכו"ע כיון שכל הראשונים דנו אם הלחם והגרות של הנזרים היו מקרובת ע"ז, ולא העירו האחרונים שזה סמירה למה שזידו שאין נזרות ע"ז משום שהיו שומק, וכע"ז כתב המנחת חינוך (סוף מנח 10) ששנים ששחטו, זה יכול וזה יכול, אפשר שהמכוון לע"ז פטור ממיתה על אף שמפורש בפוסקים שהוא תקרובת ע"ז, וע"י לקמן בזה.

כג. הנה לקמן נברר שהדבר פשוט מסביר ומראיות ברורות, שכמו שכל אחד יכול לבנות במה לעצמו ולחדש עבודה זרה חדש שלא היה מקודם, הוא הדין כל אחד יכול ללכת לע"ז קיימת ולחדש אותן חדש לעבודו.

הנה בגמ' (ע"ג.) מסופר שפעם עשו רחוב מאבני מרקוליס, ונחלקו האמוראים אם מותר להנות מרחוב זה, כלומר האם הוא תקרובת ע"ז שאין לה ביטול לעולם ואסור להנות מהרחוב, או דילמא אין תקרובת עבודה זרה אלא אם הוא כעין פנים (פי' כעין מעשה זמנים וצדקה"ק), ולמעשה הגמ' פוסקת שאבני מרקוליס אין להן דין תקרובת עבודה זרה מאחר שאינן כעין פנים. אבל מבואר שאילו היה כאן מעשה כעין פנים אז היו אבני מרקוליס אסורות משום תקרובת ע"ז. ורש"י שם (ד"ה מנין) פירוש למ"ד שאין צריכים מעשה כעין פנים, בזה"ל: "והני תקרובת ניהו, שהזורק אבן למרקוליס זו היא עבודתו, הלכך לאו ע"ז עצמה שמספיק בביטול" עכ"ל.

ולא כתב רש"י שהאבנים הוי תקרובת משום שהוא נותנם למרקוליס, אלא משמע מדבריו שכל דבר שהוא עבודת עבודה זרה, זה בלבד עושהו תקרובת, רק למסקנא צריך גם להיות עבודה שהוא כעין פנים. אם כן למסקנא כל דבר שהוא עבודה לע"ז, וכן הוי כעין פנים, נחשב הדבר כתקרובת עבודה זרה.

ולכאורה כל דבר שהוא מעשה במצות העבודה זרה ראוי לעשות תקרובת ע"ז אם יש כאן מעשה כעין פנים^{יד}, רק צריך להיות או כעין פנים או כעין זביחה, ואין שום תנאי שצריך להיות

ולכן בגמ' אמרו שמי שזרק מקל לפני ע"ז שעבודתה בקשקוש מקל פטור, ע"כ מיירי שלא כיוון לחדש דת חדשה בזריקת המקל, דאי לא כן היה לו לחייב. ומאחר שהגמ' מזכיר שבירה וזריקה יחד בזה"ל, "שבר מקל בפניה חייב, זרק מקל בפניה פטור", ובזריקה ברור שלא קבלו עליו לאלוה כנ"ל, על כרחך מיירי שזריקה סתם, והוא הדין שבירה צ"ל ששבר סתם מבלי כוונה, וכמו שכתבנו שחייבים על מעשה ע"ז אפילו אם לא קיבלו עליו לאלוה, כל כמה שעשה מעשה שהעובדים עושים. ולכן שבירה חייב כיון שעובדים ע"ז זו במקל, ושבירת מקל בלי כוונה חייב, וכמו שכתבו הראשונים שמקל לע"ז זו הוי כבהמה לאחרת. וכל התנאי והענין של דרך עבודתה הוא רק בכדי לחייב מי שעשה מעשה שלא בכוונה כלל או ע"מ לבזוי, אבל מי שקיבל את הע"ז לאלוה כל מעשה שיעשה הרי זו עבודה.

וכ"כ הרב שלמה קלוגר ז"ל בעבודת עבודה, וז"ל "דמאי דנקט תחלה שבר מקל לפניה הוי רק דאז בסתמא אף שאינו מפרש דהוי לעבודתה, מסתמא הוי לעבודתה, וחייב" עכ"ל.

כד. וחכ"א נ"י הביא סמך שגם מצוה לצורך הכנה עושה תקרובת ע"ז מדברי האור החיים הקדוש. המקור שתקרובת ע"ז אינו בטילה הוא מהפסוק בתהילים (קו, כח) "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים", והגמ' דורשת שיש היקף בין מתים לתקרובת ע"ז. ומבואר שזבחי בעל פעור היו תקרובת ע"ז. ובאור החיים (נמדנ"ה, ג) כתב "לזבחי אלהיהן. והגם שאמר שפעור אין בעבודתו זביחה אלא בהתרת הלכלוך למול פניו ומן הסתם לא זבחו לו, אולי שהיו עושים שמחה בבשר לכבודו, או אולי שהיו עושים כן כדי להרבות במאכלים להתריו כנגדו בריבוי יציאת הטינוף" ע"כ. ולדבריו מפורש שנקראת זבחי מתים אפילו אם לא שוחטים הבהמה בכדי ליתן אותה להע"ז, אלא גם עשה כן במצוות האליל ולכבודה ג"כ נחשב זבחי מתים.

וחכ"א העירוני שהלא מצינו שיש איסורי ניחוש ודרכי האמורי, וכן איסורי תורה שהם כחוקות הגוים כמו גילוח הראש או גרידה על המת וכדומה, ולא מצינו שמעשים אלו הם ע"ז ממש ששייך בהם תקרובת ע"ז, אלא ע"כ יש דברים שהם רק כמצוות הע"ז, ואינם עבודת ע"ז, עכת"ד. אמנם לא נהירא לי, כי כל אלו דברים של דרכי האמורי וניחוש לא נעשו כציווי של איזה ע"ז שלהם, אלא הם נעשו כאמונה טפלה בעלמא כאילו דבר זה מועיל לרפואה, אבל אינם עושים כן לשם איזה רשות ולכן אינו אסור משום ע"ז עצמה. ובנידון הדומה האריכו פוסקי דורינו לענין רפואה אלטרנטיבית.

דבר שנותרים אותו להעבודה זרה. וכן משמע מרש"י שכתב על מי שקצץ פרכילי ענבים^{כה} לצורך מרקוליס שבצירתן הוי מעשה הע"ז, וז"ל: "ובבצירתן עבדה לעבודה זרה דהוי כשבר מקל לפניו דרמי לזביחה" ע"כ, ושם אין הנתינה אוסר הפירות אלא הקציצה, ואין הקציצה אלא היכי תמצא בכדי ליקח את הפירות בשביל הע"ז. וכל שכן אם הע"ז רוצה בעצם מעשה הזה, אם יש בו קציצה או שבירה פשוט שיש איסור תקרובת עבודה זרה, ולא אמרינן שיש מעשה מצוות ויש עבודה, ורק עבודה עושה תקרובת עבודה זרה, אלא כל טקס דתי שעושים לצורך העבודה זרה שייך להיות תקרובת ע"ז אם הוא כעין פנים או כעין שבירה.

וכן מצינו בעורות לבובים, דתנן (ע"ז כט:): שעורות לבובין אסורים בהנאה משום תקרובת ע"ז, ובירושלמי (פיקד הלכה ג) מפורש "כיצד הוא עושה קורעה עד שהיא בחיים ומוציא לבה לעבודה זרה", ומשמע שהיו מקריבים רק את הלב, ולא את העור, ואעפ"כ עורה נאסר. ולדברינו ניחא, שעצם המעשה של קריעה הוא טקס לצורך הע"ז, ולכן נחשב שעבד הע"ז גם בקריעה, וכיון שיש כאן קריעת העור שהוא כעין זביחה, אז נאסר כל העור מדין תקרובת ע"ז, וכע"ז כתב החתם סופר (מדוסי ח"ט, נדה נה).

וכשנבחון בזה, באמת כל שחיטה שאוסרת הבהמה משום תקרובת ע"ז גם כן שייך לגדר הזה, כי במעשה שחיטה לחוד אין שום נתינה לעבודה זרה, אלא יש מעשה הכנה בכדי להביא דבר להע"ז. (וכן כתב רש"י על צירת ענבים, שהצירה הוא עבודה כמו שהוצא לנו לעיל). וכיון שנעשה מעשה הכנה זו בציווי הע"ז, הדבר נחשב כעבודה זרה, והבהמה נעשית תקרובת ע"ז על ידי מעשה השחיטה בלחוד, אפילו אם לא יקריב הבהמה אחרי זה. אם כן תולדה דשחיטה הכי נמי, שאין צריך שום מעשה נתינה, אלא אם יש מעשה חיתוך שהוא ברצונו של הע"ז שפיר נחשב דבר הנחתך לתקרובת ע"ז^{כו}.

כה. חכם אחד חידש יסוד חדש, והוא שיש שני גדרים לתקרובת ע"ז, יש מה שנובח לפני הע"ז, וזה שייך אפילו במקל (ולדעמו צריכה הוי להקטרה, דלא כרש"י שם שכתב שהוא מוליד דשמיטה ולא מוליד דהקטרה), ויש מה שהוא הכנה להקריב להע"ז וזה רק שייך בדבר שחי או צומח. ולכן כתב שדווקא בצירת ענבים שהוא צומח ובבצירתן "שחט" אותן ופסק חיותן שייך לאוסרו ע"י מעשה חתיכה בעלמא, משא"כ שיער לדעתו נחשב כ"מת" [דלא כהגמ' סנהדרין טו.], עכ"ד. הרבה יש להשיב על דבריו שמלאים הנחות ע"ג הנחות, וגם יש לתמוה איך בדא מליבו חידוש כגון זו מבלי שום סמוכין כלל וכלל. ובדאי דבריו הם נגד דברי המאירי ורבינו יונה שכתבו שאם חתך מעות על דעת לעשות מהם גוי ע"ז אסור משעת החתיכה, וכ"כ הרבה ראשונים שסגול של תקרובת ע"ז המוזכר ביבמות קג: הכוונה הוא שחתך העור לשם הע"ז, ושניהם אינם בעלי חיים או מינים הצומחים, ואעפ"כ חיינן שחתיכתן – שאינו מעשה הקטרה – אוסרן משום תקרובת ע"ז, ותו לא מידי.

כו. וכן מבואר מהמאירי ותלמידי רבינו יונה שכתבו אם חתך אבנים לצורך זריקתן למרקוליס, החיתוך אוסרתן, על אף שלא הוקרב עדיין, וכן מבואר מדבריו לענין מעות. וכן מבואר מהרשב"א לענין לישת לחם אובליאש, שכתב "ואותם אובליאש שהוא לחם אונין שלהם לחם מגואל הוא ואסור משעת לישת דהוי כעין זביחה אף על פי שאינו משתבר לפני הע"ז שהרי השוחט לשם הרים הרי זה זבחי מתים אף על פי שאינו לפני הע"ז", עכ"ל. לפי כל זה אין שום חידוש, בהאוקימתא של התלמוד "שבצרון מתחילה לכך" שאפשר לעשות תקרובת במעשה ההכנה לחוד, אלא כמו שכן הוא בשחיטה הוא הדין בתולדת שחיטה.

ובשחיטה לשם ע"ז לא מצינו שום תנאי שצריך לכוון שהוא יקטיר את הבהמה לע"ז, אלא מספיק זה שבמעשה שחיטה זו עובד להע"ז^{כז}. וכן מפורש ברש"י (ע"ז לז: ד"ה סמס) וז"ל "וכי שחטה עבדה לעבודה זרה בשחיתתו ונאסרה, **דשחיתתה היא תקרובתה**" עכ"ל. ואדרבה, אם מחשבתו הוא להקריב הבהמה אחרי השחיטה, אז נתחדש לנו (ע"ז י"ד, ד, 6) שאפילו אם שחטה סתם (פי' רש"י מולין לט. ד"ה לזרוק, נשאל היה ממתינן להיות שחיטה זו עבודה לעבודה זרה, אלא שחטה לעצמו ע"מ שיעבוד העבודה זרה צוריקת דמה), אם גם חשב בשעת השחיטה שאחרי השחיטה יזרוק את דמה לעבודה זרה, עדיין מעשה השחיטה בלחוד אוסר את כל הבהמה משום תקרובת ע"ז, אפילו אם לבסוף הוא לא זרק הדם (ע"י מוס' מולין לט. ד"ה ריש) כ"ח.

כז. במשנה (מולין לט:) מבואר שלדעת רבי אליעזר אמרינן שסתם מחשבת נכרי הוא לע"ז, ועוד ילפינן חוץ מפנים, זאת אומרת כשם שבפיגול (למעט ר"א נגזייסין) מחשבת הבעלים יכולים לפסול הקרבן, הוא הדין בשחיטת חולין שמחשבת הבעלים לעבודה זרה אוסרת את כל הבהמה משום תקרובת עבודה זרה. ולכן אם יש לנכרי חלק קטן של הבהמה, כיון שסתם מחשבת נכרי לע"ז, כל הבהמה אסורה משום תקרובת ע"ז, כיון שהגוי הוי שותף בבהמה ומחשבתו יכול לאסור הבהמה. ואמר ר"א במשנה שם "שאפילו שחטה לאכול להגוי מחצר כבד שלה בלבד פסולה", ומפורש שם שחיישינן אף אם הגוי "אוכל" מהחצר כבד, ולא מקטיר ממנו לע"ז, וחצר כבד לאו דווקא כמש"כ תוס' שם, אלא הוא הדין כל חתיכה קטנה בבהמה. וכן מפורש בגמ' שם לט: שאפילו אם הנכרי רק נתן זוזא לישראל ע"מ לקבל חלק מהבשר לאכילה, אם הוא גוי אלים, אז מעות קונות, ומחשבתו פוסלת את כל השחיטה, יעיין שם.

מבואר מכל זה שהמחשבה לע"ז שאוסר הבהמה הוא אפילו אם אין כוונתו להקטיר הבהמה, אלא אפילו אם כוונתו לאכול אותו עדיין מחשבת הגוי אוסרת את כל הבהמה. ועד כאן לא פליגי חכמים על ר"א אלא אם חיישינן שמא סתם מחשבת נכרי הוא לע"ז, אבל במקום שהגוי מפרש שהוא עובד לע"ז בשחיטה, לכו"ע הבהמה אסורה משום תקרובת ע"ז גם אם לא חשב על שום מעשה הקרבה, הרי ששייך לעשות תקרובת ע"ז בשחיטה גם אם אין הכוונה להקטיר ממנה כלום.

ועוד ציור שמצינו תקרובת ע"ז בלי שום מעשה נתינה הוא שכשוך יין נסך. לדעת כמה ראשונים (ע"י רש"י גיטין נב: ד"ה מנסך, וכ"ה במולין מא. ד"ה שניסך, מוס' נגזייסין טז) גוי ששכשך ידו לתוך היין לכבודו של הע"ז נאסר היין מן התורה משום יין נסך על אף שלא ניסך ממנו להע"ז כלום. וע"י דברי הרא"ש (ע"ז פ"ד הלכה יג) שכתב "עיקר ניסוך הוי בהגבהה והזריקה... דוקא בפני עבודה זרה, אבל שלא בפני עבודה זרה, אין דרך לשפוך אלא לשכשך" עכ"ל. וכן כתבו הראב"ד (ע"ז עז.), והריטב"א (ע"ז עז: ד"ה דמגמיה), והאריך בזה במרחשת ח"א סוף סימן כא, עכ"פ מבואר שבשכשוך לבד אפשר לעשות תקרובת ע"ז כיון שהוא עבודה.

כח. נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש אם מחשבין מעבודה לעבודה (ע"י ע"ז לד: מולין לט. ונחמ"ס י.), לדעת רבי יוחנן כן, ולכן אם שחט סתם ע"מ לזרוק הדם אסורה, ולריש לקיש על אף שחייב מיתה אם שחט סתם וחישב בשעת שחיטה לזרוק דמה לע"ז (כמפורש בסנהדרין סא. וע"י מוס' מולין לט ונחמ"ס י. ואכמ"ל), מכל מקום אין הבהמה אסורה משום תקרובת ע"ז. להלכה קי"ל כרבי יוחנן, ע"י יורה דעה ד' א'. והנה כתבנו שאין מעשה שהוא לצורך עבודה זרה שאינו עבודה זרה, ולכן שחיטה בכדי להביא דבר להע"ז הוא ג"כ שחיטה לע"ז. ולפי זה מובן מאוד למה הראשונים דגשו בפירוש שהציוור של מחשבין מעבודה לעבודה הוא ששחט לצורך עצמו. אבל אם נימא שדבר שהוא לצורך ע"ז אבל אינו עבודה זרה, לא מספיק לעשות תקרובת ע"ז, א"כ היה אפשר לאוקים זה שמחשבין מעבודה לעבודה באופן פשוט ששחט על מנת לזרוק הדם, ולא צריכים לאוקימתא ששחט לצורך עצמו, ודו"ק בזה. (ע"י רש"י סנהדרין ס: ד"ה לגופיה אחא "דאפילו לא שחט שחיטת עצמו לעבודה זרה אלא שחט לעצמו ומשגג על מנת לזרוק דמה לעבודה זרה חייב, ואפילו לא זרק", וכן רש"י ונחמ"ס י. ד"ה לזרוק "ויהשחית לא נעשית לשם עבודה זרה אלא בשעת שחיטת חישג לעבוד הזריקה לשם עבודה זרה", וכ"כ רש"י במולין לט., וכן הוא פשטות הראשונים).

והוא הדין שבירת מקל שהיא תולדה דשחיטה, אין הכוונה שהוא נותן שברי המקל לע"ז^ט, אלא עצם השבירה הוי עבודה מכיון שהוא תולדה דשחיטה, וכמו ששחיטה אוסר את הבהמה מכיון שהיא עבודה, הוא הדין שבירת מקל אוסרת את שברי המקל במעשה זו בלבד, מאחר שהשבירה נחשב עבודה עם מעשה כעין פנים.

אמנם יש כזה מושג של תקרובת ע"ז שהוא דבר הניתן לע"ז, והוא מוזכר בתוס' (ג.ד.סע"ג) בשם רש"י, וכן הוא פשוט הסוגיא לענין בשר הנכנס לע"ז (נ:), שדבר שהוא מהדברים שמקטירים ממנו בפנים, עצם זה שהוא מובא לשם העבודה זרה אוסר אותה מדין תקרובת ע"ז אף בלי שום מעשה עבודה, אבל בדבר שנוצר ע"י עבודה כעין פנים לא מצינו שום תנאי שצריך להיות דבר שניתן לע"ז, אלא הכל תלוי אם הוא מעשה עבודה אם לא.

והמדקדק בלשון השו"ע יראה כדברינו שיש שני סוגי תקרובת עבודה זרה, יש מה שמוניחים לפניה כמתנה ודורון, ויש כל עבודה שיש בו מעשה שבירה^ל, ובזה לא כתב התנאי של נתינה לע"ז, וז"ל: "ותקרובת, כל שכיוצא בו קרב על גבי מזבח... אם הניחו לפניה לשם תקרובת, נאסר מיד, אבל דבר שאין מקריבין ממנו בפנים, אינו נאסר אלא א"כ עשה ממנו כעין זביחה". עכ"ל. והיינו כדברינו ששחיטה ותולדותיו אינם צריכים מעשה נתינה לע"ז, אלא זה שהוא עובדה ע"י מעשה חיתוך משווניהו לחפץ זה תקרובת ע"ז בלי שום נתינה. וכן משמע מעצם דברי הגמ' ששבירת מקל חייב ונאסר, על אף שלא מבואר שם שיש תנאי שצריך ליתן שברי המקל לע"ז.

שוב ראיתי שהאבן האזל האריך להעמיד כעין זה, שכל מעשה עבודה עושה תקרובת ע"ז, עי' דבריו (פ"ג ה"ד מהלכות ע"ז) באריכות שמוכיח בבירור שכל מעשה עבודה עושה תקרובת ע"ז^{לא}.

וכע"ז מבואר מדברי הרשב"א ששאל למה בבשר הנכנס לע"ז לא חיישינן "דילמא נשחט מתחלה לכך", והיינו ששחט את הבהמה רק בכדי להכניסו לע"ז, ואפילו הכי משעת שחיטה אסורה.

כט. והלא שבירת מקל מוזכר בסנהדרין סב. לענין שהוא תולדה דשחיטה בלי להזכיר המושג של תקרובת ע"ז, ואם כן למה לחדש שהאוקימתא שהוא נותן שברי המקל לע"ז

ל. ובאור שמח (פ"ג מע"ז ה"ד) כתב לישב זה שהרמב"ם פסק כרבי יוחנן ששחיטת בעל מום לא נחשבת תקרובת ע"ז כיון שאינו כעין פנים, ואעפ"כ פסק הרמב"ם כרב ששבירת מקל נחשבת לתקרובת, וכתב שרק בשחיטה שהוא רק הכנה בעלמא צריך להיות כעין פנים, אבל הקטרה וכדומה שהוא עצם עבודתה כל דבר, אפילו אם אינו כעין פנים, נחשבת לתקרובת ע"ז. וכעין זה כתב באבן האזל, עי"ש.

לא. לא הבאתי כל דבריו מחמת האריכות, ועי"ש ותמצא נחת.

יש שהביאו מדברי החזון איש ראייה שאין כל עבודה עושה תקרובת, ואבאר. כל דבר שהוא מתקרובת ע"ז פסול לכל מצוה שצריך שיעור מאחר שאין לה ביטול, וכתותי מיכתת שיעורא. אמנם משמשי ע"ז יש להם ביטול ממילא הם כשרים למצוות, רק לכתחילה לא נוטלים אותן. בסוכה לא: מבואר שלולב של אשירה דמשה, שכתותי מיכתת שיעורא, פסול, מה שאין כן "לולב של עבודה זרה" אם נטל כשר. על כרחך הלולב של עבודה זרה הוא דבר שיש לו ביטול ואינו תקרובת, כיון שמבואר שלא אמרינן כתותי מיכתת שיעורא. רש"י שם פירש שהלולב הוא של עבודה זרה, היינו "שעבודתה בלולב, להעבירו לפניה או לזרקה בו" עכ"ד. והרבה תמחו

זכינו לדין: חייבים על עבודה זרה שעובדים הגוים אפילו אם לא קיבלו עליו לאלוה, ואפילו אם לא עבדו דרך עבודתו ממש, ואפילו אם לא מתכוון בעבודתו, ואפילו אם הוא מכוון לבזיון, כל זה עושה מעשה של עבודת עבודה זרה. ואם יש גם מעשה כעין זביחה או כעין שבירה, דבר שנוצר על ידי העבודה דינו כדין תקרובת עבודה זרה. ובכל ציור וציור שיש עבודה אין לנו לדון אלא אם יש כאן מעשה כעין זביחה אם לא, אבני מרקוליס מותרים שאין שום מעשה כעין זביחה, אבל אם שיבר אבן לפני מרקוליס ודאי נאסר כיון שעבודתו באבנים, ושבירתו כשחיתתו, וכן כתבו בתוס' (נ: ד"ה שג) בפירוש שהשובר אבן בפני מרקוליס חייב ונאסר. ולא מצינו בהלכות תקרובת עבודה זרה שום תנאי שצריך להיות דבר שהע"ז רוצה עצם הדבר הנשבר, כמו השיער בניד"ד שצריך לא מצינו שום תנאי שצריך להיות שהע"ז אוהב שיער, אלא מספיק אם יש מעשה עבודה כע"פ עם השיער, וזה בלבד עושה תקרובת ע"ז.

הראשונים האריכו לדון בדיני הנאה בכל מה שהיה נהוג בימיהם, כמו הדלקת נר של שעה לפני הע"ז, או הלחם שנותנים לכומר לאכול, או בגדי הגלחים, וכלי המחתה.

בתוס' (סוף ג' ד"ה נעין) כתבו על הדלקת הנר: "ושמעין מהכא דהני נרות של שעה שמביאין דורון לעבודה זרה ומדליקין בפניהם ומשכיבין הכומר מכרם או נתנם לישראל מותר בהנאה ממה נפשך, אי תקרובת עבודה זרה הוי אפילו ביטול לא צריך ומותר בלא ביטול, דלא דמי לתקרובת מזבח ובתקרובת שאינו כעין פנים לא בעי ביטול, ואי נוי של עבודה זרה הוי ולנוי מדליקים אותן, שייך להו ביטול כעבודה זרה עצמה" עכ"ל. כעין זה כתבו רוב רבותינו הראשונים ז"ל, וכולם כתבו שיש צד של תקרובת ע"ז בהדלקת נרות, אלא שחסר כאן תנאי של כעין פנים.

שלכאורה אם עבודתה כלולב או שהוא תקרובת ע"ז ואין לה ביטול, או שלא הנאסר הדבר כלל כמו שאמרו בע"ז נ. שזרק מקל לפניו לא נאסר. ובאמת כבר הקשה כן הכפות תמרים שם, והקשה שעל כרחק הכוונה לתקרובת משום שהלא עשה עבודה עם הלולב (כלומר שיש לו ההנאה שצדקה עושה תקרובת, וכן מנא"ל מדברי השער המלך לז"ה 6), ותי' הכפות תמרים שהוא רק משמשי ע"ז, וכ"כ הערוך לנר.

והחזון איש (יו"ד דע"ס, כ) כתב לתרץ "...ואפשר דאין כוונת רש"י שזורקין לשם תקרובת, אלא זו עבודתה והוי הלולב משמשי", והרבה דקדקו מזה שחזינו בכדי לעשות תקרובת צריך לעשות הדבר "לשם תקרובת", וסתם עבודה אינו עושה תקרובת. אמנם נראה שאין זו כוונת החזון"א, אלא כוונתו שבגמ' שאמרו שזריקת מקל, וכן זריקת אבן למרקוליס, הטעם שהם מותרים משום שאין המקל והאבן שייך לע"ז, אלא הם עשו כן לשם תקרובת כלומר מתנה לע"ז, ואינו נאסר כיון שאינו כע"פ. אבל כאן מיירי שזו עבודתה עם לולב זו, והיינו שכל אחד שעבד ע"ז זו עבד אותה כלולב הזה, א"כ על אף שאינו כע"פ ואינו תקרובת, מכל מקום עדיין שייך לאוסרו מדין משמשי ע"ז כמו המחתה, ודו"ק ולכן אין שום ראייה שאין עבודה עושה תקרובת.

לב. תוס' הרא"ש, תוס' ר"י, תוס' חכמי אנגליה, תשובת הר"י הזקן סי' קסא, הרא"ה, הנמוקי יוסף, הר"ן, הרשב"א, הריטב"א, ראבי"ה סי' אלף נא, שבלי הלקט הקצר דיני משמשי ע"ז אות ט, רבינו ירוחם, כל בו, ארחות חיים, יראים סי' קא, ועוד.

ואף שיש מיעוט מהראשונים שסתמו שנרות הוי נוי ע"ז ולא דנו אם תקרובת הוי אם לא, אין משם ראייה שלא חשבו שכל מעשה בציווי ע"ז ראוי להיות תקרובת, אלא יש לומר שכתבו כן אליבא דאמת מכיון שאינו כעין פנים כמו שהסיקו רוב הראשונים, למעשה אין לנו לאסור אותו אלא משום נוי בלבד.

ומבואר מדבריהם שעל אף שבאמת מעשה ההדלקה הוא שייך יותר לנוי עבודה זרה, מכל מקום אילו היה כאן איזה מעשה כעין פנים, או מעשה כעין שבירה, היה נאסר מדין תקרובת עבודה זרה. ועל כרחק אין תנאי בתקרובת עבודה זרה שצריך איזה מעשה נתינה לע"ז כדי להחשב תקרובת, אלא כל דבר שהוא מחוקי עבודה זרה, אם יש גם מעשה כעין שבירה או כעין פנים אסורה מדין תקרובת עבודה זרה.

למעשה, יש מיעוט ראשונים שהחמירו לדון את הנרות כתקרובת עבודה זרה. הראב"ד (נכמז ס, ומונא מרמז"ן) החמיר משום שהחשיב את הדלקת הנר כמעשה כעין שבירה, ובפסקי הרי"ד החמיר משום שהחשיב הדלקה כמעשה כעין פנים דומיא דמנורה.

והרמב"ן והריא"ז, בתוך ההיתר של נרות, גם כתבו משום שאינו עבודה של תקרובת, הריא"ז כתב (הלכה י): "הפתילות של שעוה שדולקין בבתי ע"ז ואחר כך נוטלין אותן הכומרים, ביאר מזה"ה שהן אסורין משום תקרובת, ואין להם היתר בביטול. ואני אומר שאין זו תקרובת כעין פנים, שהרי אין מדליקין אותן אלא להאיר, ואינו דומה לקיטור, ואין נאסרין אלא משום נוי ע"ז, ויש להם היתר בביטול, שמשברן הגוי והן מותרין", ולכאורה כן נמי כוונת הרמב"ן שכתב בין הרבה מהטעמים להתיר את הנרות, שאין הדלקת הנרות עבודת העבודה זרה, אלא "אלא לקלון ע"ז ר"ל כבוד עשויות ומשמשיה הן". וכפשוטו שכוונתם הוא שהנרות הם פשוט להאיר, ולהבדיל כמו נרות בבית הכנסת שאין להם שום פולחן, אלא הם להאיר בלבד. ומשמע שלכולי עלמא אילו יש לנרות איזה חשיבות בדתם, אין שום צד לומר שאינם תקרובת ע"ז זולת התנאי שאינם כעין פנים, על אף שבהדלקת הנרות לא נותנים שום מתנה לע"ז, וגם אינו עיקר עבודתם.

בשלחן ערוך (ססעף ג) כתוב שהנרות הוי נוי עבודה זרה, אבל המעיין בדברי הבית יוסף (וכ"כ נצי"ב סג"א סס) יראה שאין הכוונה לפסוק שנרות הם נוי ע"ז בלבד, אלא להחמיר לחוש שמא הנרות הם נוי ע"ז וצריכים ביטול, משא"כ תקרובת עבודה זרה שאינו כעין פנים, אפילו ביטול לא צריכיל.

ופשוט שאילו יש ע"ז שמאמינים שהוא חפץ שעבדיו יטול לולב לפניו, אף שאצלנו יש מצות נטילת לולב שאינו קרבן, לא כן בעבודה זרה, אלא הלולב תשמישי ע"ז הוא (כמו שכתב רש"י בפיוט בסוף לא: ד"ה לולב של ע"ז, ונרור שטונתו למשמשין, ועי' כפות תמרים סס, ואכמ"ל), ואם מאן דהוא מגיע ושובר הלולב, אז הלולב נאסר משום תקרובת עבודה זרה דומה לע"ז שעבודתה בשבירת מקל.

ואמנם שמעתי הרבה שטוענים שיש דברים שהם כסגולה ויש דברים שהם כעבודה, אך על אף שלהבדיל אלף אלפי הבדלות כן הוא אצלנו ביהדות, אבל לכאורה בעבודה זרה לא מצינו תנאי שצריך להיות מעשה עבודה ולא מעשה מצווה, אלא כל מעשה כעין שבירה מחמת מצוות הע"ז נאסר מדין תקרובת עבודה זרה^{לד}.

לג. לרוב הראשונים, ואמנם עי' ריטב"א בשם הראב"ד שכתב שתקרובת ע"ז שאינו כעין פנים צריך ביטול, וכן נראה דעת הרמב"ם ואכמ"ל, ואמנם אין בזה נפק"מ, כי נוי ע"ז ג"כ סגי ליה בביטול. ועי' להלן בזה.

לד. ואולי יש לומר שהסיבה שזה כן, כי אנחנו בני ישראל העובדים מלך מלכי המלכים מאמינים בייחוד השי"ת ורשות אחת, ומי שברא אור ברא חושך, ומי שברא טוב ברא רע, ולכן אנחנו מאמינים שכל מצווה או סגולה אין לה כח בפני עצמה, אלא היא עומדת לנו כזכות לפני ה'. ואפילו

כמו כן יש שרצו להוכיח מזה שיש מושג של "נוי עבודה זרה", שהוא ענין אחרת מתקרובת ע"ז, ע"כ לא כל טקס דתי נחשבת תקרובת עבודה זרה. אבל זה לא מוכח כלל, כי אה"נ יש לומר שנוי זהו נוי ע"ז, ותו לא, כלומר שהוא עשה דבר של נוי כדי ליפות מקום שבו עובדים הע"ז, ואמנם אינו איזה מעשה עבודה.

ואמנם יש כמה דרכים בזה בראשונים. דעת המאירי הוא שבאמת נוי עבודה זרה ראוי להיות תקרובת ע"ז, אלא במקום שאין שום מעשה כעין פנים ואין צד לאוסרו משום תקרובת ע"ז אזי מה שהוא משום נוי עבודה זרה נאסר משום נוי ע"ז, וכן כתב בפירושו שהמעות שמוזכר במשנה שהם בראש מרקוליס, לו יהיה שחתך אותן מתחילה לכך היו אסורין מדין תקרובת ע"ז, יעי' בהרחבה בהערה לה.

אלו שעושים סגולות כמו חסיד שאומר שמו של האדמו"ר, ודאי שהחסיד הזה חושב בליבו שגם זה מצווה, וגם זה רק עושה כדי לעשות נחת רוח לפני השי"ת, (ואם הוא מושג שיש כח להאדמו"ר ע"מם הוא ג"כ ע"ז, ר"ל). אבל הגוים שמשתחווים להבל וריק מאמינים בהרבה רשויות, א"כ אם אליל זה רוצה שיער, הם עושים כן להאילל זה, ואם אחר רוצה מקל אז בשבירת מקל הם עובדים אותו, ודו"ק.

וכאן ראוי לתמוה על מעשה שהיה, שהשליח ב"ד חזר מהודו ואמר את עדותו לפני גדולי הרבנים, והיה שם אחד ששאל שלא כענין אם השליח מבין למה עושים גילוח במירון אצל קבר רשב"י, ומשום שהשליח לא ידע התשובה יצא זה באמצע הגביית עדות ואמר שהשליח אינו מבין בדברים, עד כאן המעשה. הנה קודם כל השליח הנז' דיבר עם הכומר הראשי בטמפל שם, והלך לברר למה הם מתגלחים בכתי ע"ז, ובדאי יש תוקף לתשובות שהוא קיבל, אבל מעולם לא הלך השליח לחקור למה מתגלחים במירון, ולכן אין שום הגיון לומר שמשום שהוא לא ידע את זה אין שום תוקף לעדותו, הלא מסתמא הוא גם לא יודע המחיר של תה בסין. ועוד דברי הנ"ל ממש אינם לענין, שאילו ר"ל אחד במירון חושב שהשיער הוא סאקריפיס או אופערינג (קרבת או מנחה ומתנה) לרשב"י ודאי הדבר הוא תקרובת ע"ז ר"ל, אמנם אליבא דאמת אם אחד ילך לעשות כדבר הזה למה עושים את זה ודאי יקבל תשובה ברורה שאין זה שום מעשה עבודה ותקרובת כו'. ועוד, זה שהיהודים עושים את זה לא מוכיח שאם הגוים ג"כ יעשה כמעשה הזה אינו תקרובת ע"ז.

לח. כשכותב המאירי (נא): הקדמה על כל עיקר איסור נוי עבודה זרה, כתב בזה"ל: "כבר בארנו שכל שאדם מוצא אצל ע"ז תקרובת שלא כעין פנים, כגון עץ ואבן כסף וזהב אם דרך נוי הוא עומד אצלה אסור משום נוי ואם אינו עומד דרך נוי מותר" עכ"ל. וכע"ז כתב שם (נא): "מ"מ כשהתרנו כל תקרובת שאינו כעין פנים דוקא בשאינו של נוי, הא אם היה שם נוי אסור משום נוי ע"ז, ומ"מ יש לו בטול", עכ"ל. ודבריו מפורשים שבאמת נוי עבודה זרה ראוי להיות תקרובת עבודה זרה, אלא שנוי ע"ז אסור אפילו אם חסר בתנאי של כעין פנים.

ויותר מזה כתב המאירי (נרש פיקק, ט"ז ע"כ) כגם בתלמודי רצונו (סא) על מעות כסות וכלים, שאם יש שם מעשה חתיכה אז הם באמת אסורים מטעם תקרובת ע"ז, וז"ל:

"...וכן יש מקשים מעות נמי נחוש שמא חתכם מתחלה לכך ותיצרנו מאחר שצריך אומן זה מחשב וזה עובד לא אמרינן וא"ת נחוש שמא הוא עצמו אומן הוא אין זה מצוי כלל ואין לחוש בו".

הרי מפורש שאילו ידענו שיש כאן מעשה כעין שבירה בנוי ע"ז היה הדבר אסור משום תקרובת ע"ז. וכל זה ראינו לדברינו, שכל דבר שיש לו משמעות דתי לעבודה זרה שייך להיות תקרובת ע"ז בתנאי שהוא כעין שבירה.

ועוד יש לדייק מדבריו, שאילו באמת חתך המעות מתחילה לשם נוי הע"ז היו המעות אסורים מדין תקרובת ע"ז, על אף שאין העבודה אלא מעשה הנוי, והוא כדברינו לעיל שכל מעשה הכנה

והריטב"א מחלק עוד חילוק בין נוי ע"ז לתקרובת ע"ז, עי' דבריו (6): על המשנה שמבואר שאם מצא בראשו של מרקוליס מעות כסות וכלים מותרים, ובגמ' אוקימנא שמירי שאינם בדרך נוי, כי אילו היו מונחים דרך נוי היו אסורים משום נוי ע"ז. וכתב הריטב"א בזה"ל: "ושמע מינה דלגבי נוי עבודה זרה אף על פי שאין דרכה בכך ואינו כעין פנים מיתסר מדכתיב כסף וזהב אשר עמהם, דהא מסתמא אין דרך מרקוליס בכך, וכן הדין לענין משמשי, וטעמא דמילתא דסוף סוף משמשי ע"ז הם, ולענין חיוב העובד או תקרובת עבודה זרה הוא דקפיד קרא שיהא כדרכה או שיהא כעין פנים" עכ"ל. ומבואר ששייך נוי עבודה זרה אפילו אם אין דרך עבודה זרה זו בנוי זה, ולפי"ז אין שום טענה למה כל נוי ע"ז אינו תקרובת, כי מלבד מה שחסר בכעין פנים כדברי המאירי, הא גם יש חומרא בנוי יותר מתקרובת, שנוי אסור אפילו אם אינו כדרכה.

אמנם הרשב"א לכאורה כתב הגדרה ברורה לחלק בין נוי ע"ז לתקרובת ע"ז, והיא שתקרובת עבודה זרה היא דבר שהם חושבים שהעבודה זרה רוצה במעשה הזה או בחפץ הזה, משא"כ הציור של נוי ע"ז הוא דבר שאינו בא מצד עצמה למלאות רצונו של הע"ז, אלא המעות הם סתם שם כנדרים ונדבות ששייכים לבדק הבית ומעין הקדש, והחידוש של נוי ע"ז שאפילו דברים אלו אסורים אם הם מונחים בדרך של נוי, עי' לשונו בהערה"ל. ופשוט שלא חידש

לשם הע"ז אם יש בו חיתוך נאסר מדין תקרובת ע"ז. ואין לומר שהמעות הללו באו כקרבן לע"ז ולא רק בתורת נוי ע"ז, דאם יש חילוק בזה במקום לדחות ולומר שלא חיישנן שמא חתכן מתחילה לכך כיון שהוא לא שכיח, היה אפשר לומר שהמשנה מירי במעות שהם רק בתורת נוי, ודו"ק.

ושוב מצאתי שכעין זה מבואר נמי בשו"ע שכל דבר שהוא נוי ע"ז לו יהיה איזה מעשה כע"פ נאסר משום תקרובת (יו"ד סי' קמ"ט סעי' ג), וז"ל: "אילני סרק שרגילין ליטע בפני עבודה זרה, לא גרע מנוי עבודה זרה, ואסור" עכ"ל. ועי' ש"ך (ס"ק כ"ה) שכתב שמסתמא לשם נוי נטעו אותה. ומכל מקום בטור שם כתב בזה"ל "ואילני סרק שרגילים ליטע בפני אילל שלהם י"א שהן מותרין שאין עובדין אותם... אלא שמחוקי הע"ז הוא לעבוד באותן אילנות, והוא כעין תקרובת אילל ונטיעתן זו היא תקרובתן ובתקרובת כזה אינו נאסר כיון שאינו כעין פנים, וי"א דלא גרע מנוי אילל ואסור והכי מסתבר" ע"כ, ומבואר שעל אף שהאסורים סבירא להם שמסתמא לשם נוי נטעו אותו, מכל מקום ראו מקום לדון אותו כתקרובת ע"ז, אלא שחסר בתנאי כעין פנים, ודו"ק.

וכן משמע מהראשונים לענין נרות, שבעצם הדלקת הנרות הוי נוי, ואעפ"כ דנו שמא תקרובת הוא, ורק התיירו אותן משום שאינו כעין פנים. ואילו אמנם לכאורה משמע אחרת מדברי התוס' לענין נרות, שכתבו שהנרות מותרים בביטול ממה נפשך, אי תקרובת היא אינה כעין פנים, ואי משום נוי, כלומר שלנוי מדליקין אותן, הא יש לה ביטול, ומשמע שגדריהם של נוי ותקרובת חלוקים. אבל יש לומר שאולי גם הם מודים שכל נוי שייך להיות תקרובת, רק דנו משום נוי כיון שאינו אם ממלאים תנאי תקרובת כמו כסות וכלים, אלא הם חידשו שדבר שהוא רק להאיר (לשגל) כמו נרות זיה"כ אינה תקרובת כל עיקר כיון שאין לה שום משמעות דתית, אבל אף על פי כן עדיין נחשב כנוי ע"ז. ואולי תוס' ס"ל כהרשב"א המובא להלן.

ובלאו הכי כל זה רק לדעת התוס', אבל הרבה מהראשונים [למשל עי' נמוק"] שדנו בנר כתבו בתוך דבריהם כמשמעות דברי המאירי, שעל אף שאינם אסורים מדין תקרובת מכל מקום הם אסורים מדין נוי.

לו. וז"ל: "מתני' מצא בראשו מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין. מפרשין בגמ' כגון שאינם מונחין דרך נוי כדאמרין כלים דסחיפא ליה משיכלא ארישיה, וכיס תלוי בצוארו, כסות בטלית

הרשב"א כאן שתקרובת אינו אלא חפץ שהע"ז רוצה מצד עצמה, כי בודאי הרשב"א מסכים שלדעת רב עבודה זרה שעבודתה בקשקוש מקל ובא אחד ושבר מקל המקל, שברי המקל אסורים מדין תקרובת ע"ז, וצריכים לומר שכל דבר שהוא מעשה עבודה מספיק לאסור אותו אם הוא נעשה בציווי הע"ז בלבד^ל, ורק בדברים שמובאים לפני הע"ז כדורון אמר התנאי הנזכר שצריך להיות דבר שבא מצד עצם רצון האליל, ולא שום סיבה צדדי. ולכן גם לדעת הרשב"א אילו הע"ז רוצה טקס זו דווקא פשיטא שאם הוא כעין פנים הוי תקרובת ע"ז^ל.

וכן מבואר מדבריו שכתב הרשב"א על הלחם: "ויש טעם לאסור כי מכל מקום כיון שמניחין אותו תקרובת לפניה וחושבין שמתרצה בהנחתו לפניה אף על פי שעושין על מנת לתת לגלחים, משלפניה אסור", עכ"ל. וא"כ הוא חושש שכל דבר שהם חושבים שהעבודה זרה רוצה במעשה זו, אפילו אם סופו של מעשה להנות לגלחים, מכל מקום הוי תקרובת ע"ז. ובנידון דידן פשוט שכיון שחושבים שהע"ז מתרצה בעצם מעשה הגילוח, וכן שמקפידים לשים השערות לתוך כלי ה'הונדי', פשיטא שגם לדעת הרשב"א הוי תקרובת ע"ז^ל.

מקופלת על ראשו, וכיון שאינם עומדים דרך נוי מותרין כדדרשינן בגמרא מקרא דלא תחמוד כסף וזהב עליהם, ואומר רבינו הרב נ"ר דהיינו טעמא דמתני' דשרי הני אפי' למאן דאמר דאבני מרקוליס אסורין מדין תקרובת ולא בעינן זריקה המשתברת, משום דמעוה ונסוה וכלים אינם בכלל תקרובת ואף על פי שדרכה בכך, שאינה נקראת תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי הע"ז שלהן שהיא חפצה בכך בזריקתה לפניה או בהעמדתה לפניה, כגון אבני המרקוליס שיש בחוקי המרקוליס שהיא חפצה בתקרובת זריקת האבנים ולפיכך היינו סבורים לומר שאע"פ שאינן תקרובת המשתברת יאסור כיון שיש כאן תקרובת הע"ז מיהא, אבל הכלים והמעוה אינם תקרובת שתהא הע"ז חפצה בגופן של מעוה ושל כלים אלא שהמעוה הן נדרים ונדרות ליקח מהם צרכי ע"ז, ומשום נדר ע"ז אינם נאסרים לפי שאין הקדש לע"ז, והכלים הרי אינם אלא לנוי הילכך כיון שאינם עומדין דרך נוי אינם נאסרין שאין הנויין אסורין אלא כשמונחין דרך נוי, ומיהא אפי' מעוה אם מונחין דרך נוי אסורין משום נויין מיהא וכדאמרין בגמ' מעוה דבר של נוי הוא ואצטריכין לאוקומה בכיס תלוי בצוארו עכ"ל

ובאמת יש מקום לדון שמא כתב הרשב"א כן רק למאן דאמר שאי"צ מעשה כע"ז ולכן קשה למה המעוה אינם תקרובת, אבל להלכה שקי"ל שצריך מעשה כע"ז בכדי לעשות תקרובת ע"ז אז הסיבה שהמעוה אינם תקרובת הוא יותר פשוט, משום שחסר מעשה כעין פנים, וכדברי המאירי שלא חיישינן שמא חתכן מתחילה לכך.

לז. וגם מבואר בדברי הרשב"א שאילו באמת היה הע"ז חפץ בכלים ונסוה, ודאי היה הדבר תקרובת, וצ"ל שהגמרא שהתירה מיירי במרקוליס לבד, וכמו שכתב הרשב"א שם בהמשך הדברים: "...דמתניתין לכאורה אפי' בשאין דרכה בכך מיירי דהא ממרקוליס סליק וסתם מרקוליס אין דרכו אלא בזריקת אבנים ולא בפרכילי ענבים וסלתות עכ"ל. וראוי לציין גם לדברי הרשב"א שכתב כמו שאר הראשונים, שכל הסיבה שאין הנרות תקרובת ע"ז הוא משום שחסר בתנאי של כעין פנים, ועל אף שגם שם פשוט שאין האליל רוצה עצם הנרות, ובכלל לא נותנים לו הנרות.

לח. ולכאורה לדעת הראב"ד המובא בריטב"א שכל תקרובת ע"ז שאינו כעין פנים אסורה אלא שיש לה ביטול, אי אפשר לומר כדברי המאירי שכתב שכל נוי ע"ז הוי באמת תקרובת, דאם כן היינו הך. ויש לומר או כדברי הרשב"א כאן, והיינו שנוי ע"ז מחדש שגם דבר שאין הע"ז רוצה אותה מצד עצמה, אלא מעוה וכדומה אפילו הכי הם אסורים מטעם נוי ע"ז. ועוד יש לומר כדעת הריטב"א שנוי ע"ז אסורה אפילו אין דרכו לעשות כן לפני ע"ז זו.

לט. אין כוונתינו לומר שמעשה הנתינה לתוך ההונדי עושהו תקרובת ע"ז, שזה חסר תנאי של כעין זביחה, אלא כוונתנו לומר שטקס זה חשובה בעיניהם כי כן חושבים שמתרצה הע"ז בהנחתה

ולכאורה הפשטות היא כמו שכתבנו בדעת המאירי (ועי' הערה שאלו' הרשב"א מודה לה) שכל מעשה נוי לכבוד העבודה זרה, אילו היה שם מעשה חיתוך היה נאסר. כי במשנה (סנהדרין ס:) תנן "המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחץ הסך המלביש והמנעיל (עבודה זרה) עובר בלא תעשה". וכתב רש"י (ד"ה עובר, וכ"כ כל הראשונים) שמייירי בעבודה זרה שאין דרכה² בכל אלו המעשים, ואילו דרכה היתה בזה, היה חייב מיתה. ועל ע"ז שאין דרכה בכל אלו כתב רש"י שהוא עובר על הלאו של "לא תעבדם", והיינו שהוא עבודה, משום שהוא דרך כבוד אפילו אין עבודה ע"ז זו. וכן כתב הרמב"ם (פ"ג ה"ו מהל' ע"ז): "והמלביש והמנעיל וכל כיוצא בדברי כבוד האלו עובר בלא תעשה שנאמר לא תעבדם, ודברים אלו בכלל עבודה הם" עכ"ל. הרי לנו מפורש שעשיית מעשה נוי לעבודה זרה נחשב לעבודה אפילו בע"ז שאין דרכה בכך, א"כ פשיטא שאילו יש כאן מעשה כעין שבירה הוי תקרובת, כיון שהוא מעשה עבודה^{מא}.

זכינו לדין: שכל מעשה שהוא טקס דתי לפני הע"ז, אם יש בו מעשה כעין שבירה, אפילו אם השבירה אינו אלא היכי תמצא להגיע להצדד הבא, ואפילו אין כאן עבודה באימה וביראה ברתת ובזיעה, אעפ"כ אם עובדיה חושבים שהוא מעשה עבודה ע"ז, אף אם עושה כן בסתמא הדבר נאסר משום תקרובת ע"ז. ולכן גילוח השערות שעושים לפני ע"ז זו, על אף שאולי

לפניה, אם כן גם כבר מזמן השחיטה, ובנד"ד הגילוח, נאסר משום תקרובת ע"ז. וזה דומה למה שכתב הרשב"א (א"ב: 6) על לחם אובליאש, וז"ל "אבל אותם אובליאש שהוא לחם אונן שלהם לחם מגואל הוא, ואסור משעת לישנה דהוי כעין זביחה אף על פי שאינו משתבר לפני הע"ז ע"כ. והיינו כשם שהלחם נאסר משעת הלשנה שהוא כעין זביחה משום ההקרבה בסוף על אף שאין מעשה כעין שבירה בסוף, הוא הדין בנידון דידן גילוח השער שהוא כעין זביחה אוסרת השער משום תקרובת ע"ז אטו מעשה הנתינה אחרי זה, ודו"ק בזה.

ואמנם ראיתי חכ"א שכתב שעיקר עבודה ע"ז זו הוא נתינת השיער לתוך ההונדי, ומעשה זה אינו מעשה כעין זביחה, ואילו התגלחת אינו אלא הכשר הנתינה לתוך ההונדי, ולכן יש להתיר השערות, עכ"ל. ומלבד מה שיש לומר שגם שחיטה הוא מעשה הכנה בלבד, ומאי שנא, גם אפילו לדבריו יש לאסור השערות, כי אם נתינת השיער להונדי הוא דרך עבודתה, אז הוי עבודה זרה שעבודתה בשערות, ואם שבר לה שערות, הוי ליה כשבירת מקל לע"ז שעבודתה במקל שאסורה, ודו"ק.

ובאמת לזה שיש אומרים שהגילוח הוא מעשה הכנעה בלבד, גם שייך טענה זו, כי מה לנו אם לדון בסיבת העבודה, אם הוא הקרבה אם הוא הכנעה, הא סוף כל סוף עבודתה בגילוח שערות, אם כן כל חתיכת שערות תהוי תקרובת ע"ז.

מ. ופשטות הענין של כדרכה משמע שהיינו ע"ז שנהגו לעשות כן, ואילו מעשה זה היה רק כבוד בעלמא ואינו נחשב עבודה, אז לא היה ראוי לחלק בין אלו שדרכם בכך לאין דרכם לכך, אלא בין אלו שכוונתם הלבשה לנוי לאלו שכוונתם הלבשה לעבודה, ודו"ק.

מא. ואין לומר שמשום שאין מיתה אלא מלקות אינו ראוי להיות תקרובת ע"ז, שלא מצינו שום קשר בין חיוב מיתה לאיסור תקרובת ע"ז כמו שכבר כתבנו בהערה לעיל לענין העובד מאהבה ויראה, ועוד אין שום חולשה בהאיסור, אלא שאין לו מיתה משום שהוא לאו שבכללות, עי' סנהדרין (סב.).

וכן אין לומר שלשון עבודה שם נרדף הוא, וכאן אין כוונתו לאותו לשון עבודה של תקרובת, כי לאו זה של "לא תעבדם" מפורש בסנהדרין סג. שבעצם זיבח קיטר וניסוך ראוי להיות בכללו.

בעיניהם אין עבודה זו באותו דרגא של הקטרת קטורת ושאר השטויות שעושים לפני הפסל ממש²², כיון שהוא מעשה ע"ז עם חיתוך, והשיער דינו כתקרובת עבודה זרה.

וכבר כתבתי שיש אומרים שאינו מעשה הקרבה לע"ז, אלא הוא מעשה להכנעה בעלמא. ואמנם אף שאליבא דאמת לא נראה שהעובדים והכומרים מאמינים כן כמו שכתבנו, אבל אפילו אם תמצא לומר כן, עדיין לדברינו פשיטא שיש כאן איסור תקרובת ע"ז, כי יש כאן טקס דתי שהע"ז צייתה, ויש כאן גם מעשה חיתוך. ומלבד מכל זה, עדיין לא הבנתי מה הרוויחו המתירים כשאמרו שהוא מעשה הכנעה בלבד, כי מאחר שתקרובת ע"ז תלוי אך ורק במעשה עבודה שהוא כע"פ, אם כן אפילו לו יהיה שזה מעשה של הכנעה, הא עיקר עבודת עבודה זרה המוזכר בתורה הוא השתחוואה, שהוא ג"כ מעשה להכניע את המשתחוה לפני זה שמשתחוה לו, כלומר הכוונה הוא שהם מכניעים עצמם דווקא לפני האליל, והיא היא עיקר עבודה זרה, והוא הדין מעשה גיךוח להכניע את עצמם הוי אותו דבר, ופשוט²³.

מאחר שיש אומרים כאילו הגרי"ש אלישיב זצ"ל בתשובה הראשונה מתש"ן התיר השערות משום שהוא מעשה הכנעה, ובתשס"ד רק אסר השערות משום ששמע שהע"ז אוהב שערות (דבר שלטו להכניע, על אף שהיוס נמנעו מהס' אומרים כן), וכל זה דלא כדברינו שמעשה עבודה עושה תקרובת ע"ז, ראיתי לברר בהערה שנהפוך הוא, המדייק בדברי הגרי"ש בשני התשובות יראה שברור מדבריו שס"ל ממש כמו שכתבנו, שהתנאי היחיד שצריכים הוא מעשה עבודה שהוא כעין פנים, ותו לא, ומעולם לא אסר הגרי"ש השערות משום ששמע שהאליל אוהב את השיער²⁴.

מב. באמת טענה זו אין לה עיקר כלל, כי לא מצינו בשום ע"ז שתקרובת הוי דווקא עיקר עבודתו, אלא אדרבה, מרקוליס עבודתו באבנים, ומכל מקום אם מצא לפני פרכילי ענבים – דבר שאין דרך של מרקוליס בהם כלל כמש"כ כל הראשונים – עדיין חייבים אנו לחוש שמא בצרן מתחילה לכך והוי תקרובת ע"ז. וכ"ש בנידון דידן שעושיין הגילוח לשם הע"ז, אפילו אם יש עוד דרכים לעבוד האליל הזה, מכל מקום כל דבר שנעשה בשבילו ודאי הוי תקרובת ע"ז. ואפילו מעות אם קצצן מתחילה לשם מרקוליס הוי תקרובת ע"ז כמש"כ המאירי ורבינו יונה.

מג. ובאמת לדעתי זה שיש אומרים שהוא מעשה הכנעה, הוא יותר חמור מזה שיש להם סיבה שהאליל אוהבת שיער. שחלוקים הם, אם האליל רוצה השיער, ונותנים לו את זה על ידי שימה בהונד, א"כ עצם הגילוח יש מקום לדון שאינו אלא עבודה אלא היכי תמצא להשיג השיער [אף שלדעתי סגור זו לימא, כיון שנאמנו כל מעשה שמיטה כן הוא, כמו שכבר הארכתי], אבל אם התגלחת הוא מעשה הכנעה, הרי שעצם התגלחת הוי עבודה גמור, ודו"ק.

מד. ראוי להאריך בבידור דעת הגרי"ש אלישיב בדבר הזה מחמת שנפוץ הטעות במאוד, וראיתי אלו שבונים בנינים על איזה נקודות הגרי"ש חזר על מה שכתב בתש"ן לתשס"ד, מבלי להבין כלל עיקרי הסוגיא.

הנה בתש"ן כתב הגרי"ש תשובה (ק' משניות ס"א ס"י ע"ז) להתיר השיער, ע"פ עדות מומחה אחד, וז"ל הגרי"ש: "לפי המומחה הנ"ל, אין במעשה התגלחת שום סרך של עבודת עבודה לע"ז אלא הני עובדי אלילים רק מראים במעשה התגלחת עד כמה הם אדוקים בע"ז ושהם מוכנים להשחית ולאבד את היקר להם בגללם. אבל אין שום חלות שם עם ע"ז על עצם השערות" עכ"ל, כלומר עיקר הסיבה להתיר הוא משום שאין הגילוח עבודה כי אינו אלא מעשה סיגוף, ועוד כתב שם: "לפי דבריו [המומחה ד"ר מוהן] נתינת השערות אינם בגדר קרבן אלא גדר נדבה ואם אירע לאחד איזה צרה או שמחה נודר דבר חשוב לע"ז כגון כלי זהב וכסף כך יש שמנדבים שערותיה" עכ"ל, והעיר על זה שאפילו אם זה נדבה אין כאן שום מעשה כעין פנים. מאחר שכתב הגרי"ש שם שעצם

הגילוח אינו עבודה אלא סיגוף, וגם שכתב שהנתינה אינו כע"פ, נראה ברור שכוונתו שאילו לאחר המעשה הסיגוף שאין לו שום משמעות בדתם, הם שוב נותנים שערום כנדבה לפני העבודה זרה, מעשה הנדבה הזה אין צד לאוסרו משום שהי נתינת דבר שאינו כעין פנים, ודו"ק. ואמנם לא התיר הגרי"ש מעשה עבודה שהוא רק על דעת דורון, כי עיקר תקרובת ע"ז הוא דורון כמו שכתבנו לעיל, אלא עיקר ההיתר הוא שאין מעשה הגילוח מעשה עבודה, וכמו שכתבנו לעיל הגרי"ש לא פסק כן למעשה (ונשלמות הוולא יהיה אסור לסמוך על זה) אלא שוב כתב שהדבר טעון בדיקה עד כמה דברי המומחה הם מתאימים עם המציאות.

[עוד דבר שראוי לעורר שהגרי"ש כתב ע"פ המומחה "מראים במעשה התגלחת עד כמה הם אדוקים בע"ז ושהם מוכנים להשחית ולאבד את היקר להם בגללם", ואמנם כהיום, וכן בדבריו במקורם באנגלית, לא נאמר כזה טענה, רק אומרים שהוא מעשה להסיר היופי בכדי להראות שהם מוכנעים לפני האליל, ולא שהוא מעשה השחתה לשם סיגוף. יש חילוק גדול מאוד בין שני הדברים, כמו שכתבנו למעשה שעיקר עבודת ע"ז שמוזכר בתנ"ך הוא השתחוואה, והוא ג"כ מעשה הכנעה, ודו"ק]

ובתשס"ד בהמכתב היחיד שבו בירר הגרי"ש את דעתו, לא כתב משום ששמע שהע"ז אוהב שיער ולא כתב משום ששמע שהעובדים אמרו שזה offering או sacrifice, (תקרובת או קרבן) אלא כתב בדקדוק גדול בזה"ל: "לפי דברי הרא"ד שליט"א, עצם התגלחת **עבודתה בכך**. וכנראה זה ע"פ מש"כ הרמב"ם בספר המצוות (מנחות לא מעשה ו) וזה לשונו 'ובתנאי שיעבוד כדרכה, כלומר בדבר שדרכה שתיעבד בו וכו' כמו פוער לפוער וזורק אבן למרקוליס ומעביר שער לכווש', וכאן בזמן התגלחת הם מזכירים שם האליל. והמגלחים אמרו לו על אף שעושים בשביל קבלת שכר עבור התגלחת, מכל מקום אמרו הלא גם הם מאלה הטמאים הוראים בזה פולחן לע"ז. ובכ"ה הדבר פשוט שאומרים בזה סתם עכו"ם לע"ז, עיין חולין י"ג שהרי עצם מטרת המתגלחים היא לע"ז, עכ"ל. והדברים מבוארים שעיקר הנידון הוא להוכיח שהוא "עבודה" בניגוד לתש"ן שכתב שאין זה מעשה עבודה, כאן ע"פ איזה נקודות מה שעושים בשעת הגילוח הכריע שזה אכן מעשה עבודה, ולכן הביא שהם מזכירים שם אלילים, וזה שהספרים רואים בזה פולחן, וסתם מחשבת גוי לעבודה זרה, וגם הוסיף שכן הוא עבודת כמוש כאומדנא שיש כזה מושג של עבודה ככה, כמו שכתבנו בשמו לעיל. וכן כתב בפירוש בעוד תשובה שנד' שם בקובץ תשובות כתב יותר מפורש שיש רק תנאי שהוא עבודה והוא כעין פנים, וז"ל: "...ומוכת מהכא שכל שעובד ע"ז והוי כעין ד' עבודות, נעשה ממילא תקרובת ע"ז אף בלא שום יחוד כלל" עכ"ל.

וכן כתב שם "ביסוד הדבר נאמר דכל שנראה לעיניים שענין זה שייך ונעשה לע"ז, ואנו מוצאים ענין ע"ז זו בעבודתה כמות שהיא היום נזכרת בראשונים בכמה וכמה דוכתי, והיינו שזאת היא עבודה מרכזית וחשובה מדור דור אצל הע"ז, ויש להניח שמאו כלל ד' שפת דור ההפלגה ונתפרדו ללשונותם במקומות והוי עובדי ע"ז מתחילה ועד היום הזה עובדים לאלילים בעבודה זו ובענין זה, הרי תו ליכא לפקפק שמא עושים מעשה תגלחת כצורתה אצל מקום ההתאספות לע"ז שלהם, שלא לשם עבודה לע"ז.

ולתרוץ דיבורם, שכוונתם לא לשם עבודה לע"ז בזה, כפי שעושים אנשי יחסי החוץ שלהם גדוליהם ומנהיגיהם [בעיקר אלו הגרים בארצות אחרות] שמתביישים כלפי כל העולם בעבודה הנמיכות והטפשות הלזו. קשה מאוד לקבל זה. זאת ועוד שהרי עתה באופן שנאספים שם במקום טומאתם דווקא! אומרים לפי תומם שכל מעשיהם הוא לשם הע"ז [וכן מוכח ממקצת מעשיהם אשר אכמ"ל], ואין לנו אלא דברי הגמ' דסתם עכו"ם לע"ז מכיין". והמתבונן בדבריו יראה שאין שום הוכחה שהמעשה הוא דבר שהע"ז רוצה, אלא כל דבריו הם להוכיח שמעשה זה הוא עבודה לע"ז, ועל כן הוכיח ממעשיהם שהם מכוונים לע"ז.

אם תלוי בדעת העובדים או בדעת הכומרים

הנה יש שטענו שאף שמאמינים העובדים שהעבודה הוא נתינת השיער, מכל מקום הכומרים אומרים שעיקר עבודתה הוא מעשה הכנעה, ולא הקרבה. ועל אף שפשוטי עם לא חושבים ככה, אין כח ביד הפשוטי עם לחדש הלכות בע"ז זו, עכת"ד. הנה גם הביאו ראיה לדבריהם מלשון הרשב"א שכתב: "שעושין כן בחוקי ע"ז הזה", ואמרו שכוונת הרשב"א לומר שיש הלכות קבועות כש"ע לע"ז, ואין כח ביד כל אחד לשנות את זה.

קודם כל מאוד לא ברור כלל שהכומרים חושבים אחרת, ואדרבה מנהלי הטמפל אומרים בפירוש שכוונתם ליתן להאליל שיער משום שחסר לו שיער, וכן הכומר הראשי אמר לשליח הבי"ד (זה מסורת) שהם נותנים השיער למלאות קרחה שיש לאליל, ואף אילו ימצאו איזה פרופ' שאומר שהדרך ה"אמת" לעבוד עבודה זרה שלהם הוא לכוון להכנעה, על אף שאולי יש לצדד שמא ע"ז מוגבל למה שהכומרים אומרים, פשוט שאין צד שהוא מוגבל למה שאיזה פרופ' שאינו מבני דתם אומר. ועוד, כמו שכבר כתבנו לא מובן כלל ההיתר אם הוא נעשה לשם הכנעה. מכל מקום אפילו אם תמצא לומר כדבריהם, נברר מה הדין אם הגויים עובדים ע"ז נגד הבנת הכומרים.

ולכאורה טענה זו שאין כח ביד פשוטי עם לאסור תקרובת ע"ז אם הכומרים חושבים שראוי לעבוד הע"ז באופן אחרת הוא טענה תמוה במאוד מאוד, כי הרי כל ע"ז שטות והבל הוא, ולמה יש כח רק במי שקורא את עצמו כומר לחדש איזה שטויות היא עבודתה, הלא כל אחד מהם יכול לבנות במה לעצמו ולעבודה כפי מה שעולה על רוחו, ופשוט. ויותר מזה ממקום

ואחרי שיש דבר שהוא עבודה, אפילו אם יבואו הגויים ויגידו טעם לעבודתם פשוט ביותר שזה לא מפקיעו מתורת עבודה, כי בוודאי לא נאסר לנו להנות רק מתקרובת ע"ז שהעובדים חושבים שהוא חוק כמו פרה אדומה שאין לו טעם, אלא בוודאי עובדי ע"ז לעולמים היה להם כל מיני טעמים ושטויות למה הם עובדים לע"ז במעשים אלו דווקא, ולא עלה על דעת הגר"ש להקל משום זה חלילה. הנידון הוא אך ורק האם זה מעשה עבודה, ולכן מאחר שבירר הגר"ש שהוא עבודה, זה לא משנה אם העובדים חושבים שזה גם טקס להשפלה מאחר שהוא טקס חשובה בדתם.

ואחרי כל זה, מכיון שמעולם לא קם אחד לסתור שמזכירים שם אלילים בשעת הגילוח כו', ויש לנו בירור גמור שהספרים רואים בזה פולחן ויותר מזה נתברר כעת שרבים מהם עובדים שם חנים כי זכות הוא להם, והספרים בכלל כת ה"נאיבראמין" שהוא סוג שני של כומר, כל אלו שחלקן על הגר"ש טעו טעות גדולה עד למאד, ולא ירדו לסוף דעת הגר"ש כלל וכלל, וחשבו מכיון שיש להם פרופ' אחד שאמר שהשיער הוא אינו דבר שהם יקריבו לפני האליל, כי הוא דבר טמא בדתם, וכן פסלו [שלא נזקק] עדותו של הרא"ד דונר שהעיד שהם אמרו שהאליל שלהם אוהב שיער מכיון שהוא היה תלוי במתורגמן וכדו', מלבד שכל דבריהם אינם נכונים ואפילו לפי ההנחות שלהם אין מקום להתיר, כל דבריהם אינם לענין, כי הם לא דנו אם זה עבודה או לא, אלא דנו בההנחה שתקרובת הוא דבר שהאליל רוצה, וליתא כל עיקר.

ועוד רגע אדבר, שהגיע לידי דברי המומחה שע"פ סמך הגר"ש בתש"ן, והדברים הם באנגלית ובאמת הוא מבואר כדברי האוסרים, והמדקדק בהם יראה שמה שתרגמו אותם לפני הגר"ש אינו בדקדוק, וכאן ראוי לומר הכלל שלהם שאין לסמוך על התרגומים...

שבאו שם תשובתם, כי בדברי הרשב"א הנזכר מפורש ששייך לכל אחד לחדש עבודתה, וזה לשונו במלואו:

"פרכילי ענבים ועטרות של שבלים. פירשה רבה בר עולא בגמ' כגון שבצרן מתחלה לכך, כלומר שיש בחוקיהם לבצרן מתחלה לכך, וליכא לפרושי בדידינן ודאי דבצרן מתחלה לכך דהא מצא קתני, ואומר רבינו הרב נ"ר דאע"ג דבבשר הנכנס לע"ז לא חיישינן דילמא נשחט מתחלה לכך, הכא שאני דאין דרכן להביא מן הבצור אלא ממה שבוצרין מכרמיהן בתחלה לכך אבל בשר דרכן להביא מן החתוך, והילכך אף בפרכילי ענבים אי ידעינן דאינם קפדין בחוקיהם לבצור מתחלה לכך אף הענבים הנמצאים שם מותרין עד ידידינן שנבצרו מתחלה לכך".

ומבואר מדבריו שעל אף שכתב שתלוי בחוקותיהם, מ"מ כל ההיתר אם אינו בחוקותיהם הוא רק משום שאז אין לנו להניח שנבצר מתחילה לכך, אבל אם ידיענן שבצרן מתחילה לכך, אפילו אין זה דרך עבודתה בחוקותיו, כל שבצרן מתחילה לכך עדיין אסורה^מ.

מה. אגב ממשנה זו הוי ראייה נגד אלו שכתבו שיש חזקת היתר לשערות, כיון שבשעה שהיתה בראש האשה היתה מותרת, ואחרי זה יש ספק אם היה כאן מעשה תקרובת, ולכן העמד דבר על חזקתו ונקטינן שלא הוקטר לע"ז, עכ"ד. וליתא, כי המשנה שהוזכר פרכילי ענבים מיירי שמצא אותם ולא יודעים בבירור אם נבצר מתחילה לשם כך, ואעפ"כ הם אסורים על אף שהיה כאן חזקת היתר.

ועי' עוד בדברי התוס' (ע"ז לד: ד"ה דלף) שמבורר שבספק תקרובת ע"ז לאחר מעשה כעין שחיטה, על אף שאנו מסופקים אם שחיטה זו הוי לע"ז, מכל מקום כיון שודאי אירע כאן מעשה שחיטה, לא אמרינן שיש חזקה, כיון שאיתרע ליה החזקה ע"י מעשה השחיטה, ע"ש. והוא הדין בנידון דידן, יש מעשה הגילוח שאפילו אם הוא ספק אם הוא לע"ז אם לאו, מ"מ איתרע ליה חזקת היתר שהיה לשיער קודם הגילוח, ודו"ק. ועי' מש"כ האחרונים בביאור דברי התוס', הגרע"ק (נמיוטוי מולין ג), החכמת אדם (צינת אלס שער ריז וחזקה ס' ית, ועי"ש שהציג שכן כמזג גס הציט מלרי) ישרש יעקב (ציממ קיט:).

ועי' עוד מש"כ הג"ר שלמה קלוגר בעבודת עבודה (סל:): עוד סיבה למה אי אפשר לומר שיש כאן חזקת היתר, כיון שהוא חזקה שאינו מבוררת לנו כיון שאין לנו ידיעה על הקיבה כלל בעוד שהבהמה חי, והוא הדין כאן שאין השיער ידוע לנו בעוד שהוא מחובר, ועי' שו"ת נודע ביהודה (אה"ע קמא לז), שפירש כעין זה בדעת הבית שמואל (אבהע"ז יז, פד) וראוי להאריך בזה.

ועוד כתב חכ"א שליט"א שיש להוכיח נגד טענה זו של חזקת היתר מהשו"ע (יו"ט דעה ז, ג) שכתב שאם שחט בהמה סתם ואח"כ חשב לזרוק דמה לע"ז הוי ספק זבחי מתים. ובב"י איתא שאסור גם בהנאה מספק, ובגמ' (מולין לט:): יש בזה מחלוקת בין רשב"ג ורבנן, ולכן מספק מחמירים, והנה מהב"י נראה שהגם שהוא ספק אם שחיטתו היתה לע"ז מ"מ לא אזלינן בתר חזקת היתר דמעיקרא. ואף שכתבו כמה פוסקים שהוא מותר בהנאה ורק אסור באכילה, אין טעמם משום שיש חזקת היתר, אלא עי' בט"ז שמביא מהם של שלמה שהסיבה לכך הוא רק משום דברי רבינו ירוחם שכתב שנקטינן מעיקר הדין כדעת הרבנן שהוא מותר בהנאה, אבל משום כבודו של רשב"ג אסור באכילה כמבואר בגמ' שם, ומדוהצרך לטעם זה, ע"כ לא אמרינן שיש חזקת היתר, ואולי הוא משום חומרא דע"ז, ועי' בחזו"א (אה"ע פ, כ"ה) שמצינו שהחמירו שלא לסמוך אחזקה.

ואמנם בצלמים שאין לנו ידיעה ברורה אם נעבדו אם לאו, אז שייך להעמיד דבר על חזקתו, וכמו שכתב הט"ז (קמא, ב).

ובאמת יש משנה מפורשת שאפשר לעשות תקרובת עבודה זרה גם שלא בדרך עבודתה הרגילה. תנן (ע"ז נא): "מצא בראשו מעות כסות וכלים הרי אלו מותרים, פרכילי ענבים, ועטרת של שבילים, ויינות, שמנים וסלתות, וכל דבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח, אסור". ומבואר שהמשנה מיירי במרקוליס כמו שפירשו כל הראשונים (רש"י, חוס', פיהמ"ש להרמב"ם, רשב"א, תלמודי רבינו יונה, ריעז"א, תורי"ד, מאירי), ועבודת מרקוליס ידוע לנו שהוא באבנים, ולא בפרכילי ענבים ולא בשמן וסלתות, שהם בדיוק אותן הדברים שאמרו רבותינו שהוא נוי סוכה, ואעפ"כ חזינן שהדבר נאסר משום תקרובת עבודה זרה.

וכן כתב הרשב"א בפירושו: "...דמתניתין לכאורה אפי' בשאין דרכה בכך מיירי דהא ממרקוליס סליק וסתם מרקוליס אין דרכו אלא בזריקת אבנים ולא בפרכילי ענבים וסלתות" עכ"ל.

וכן מבואר מהגמ' שעבודה זרה שעבודתה בקשקוש מקל לבד, אם שבר מקל חייב, על אף שאין זה ממש דרך עבודתם.

ובאמת כל עבודה זרה של פסלים היה רק טעות ההמון בדעת הכומרים כמו שכתב הרמב"ם (רי"ט הלכות ע"ז פ"א) שבימי אנוש טעו לחשוב שיש לעבוד את עבדי המלך, ולכן חילקו כבוד לכוכבים ומזלות, ועשו צרות לכבוד המזלות והקריבו להם קרבנות, ומפורש תוך דבריו "והכומרים אומרים להם, שבעבודה זו תרבו ותצליחו; ועשו כך וכך, ואל תעשו כך וכך", ומפורש שעל אף שעשו עבודתם בתחילה ע"פ ציווי של הכומר, לבסוף טעו ההמון עם לחשוב שיש לעבוד הצורות של עץ ואבן מטעם עצמם ולא מטעם הכוכבים והמזלות, בעוד שהכומרים שבהם ידעו שכל הפסלים הם לכבוד הכוכבים, עי"ש בכל דבריו באריכות. ומבואר שבאמת כל עבודת פסילים היה טעות בעיני הכומרים, ואעפ"כ פשיטא שהוא ע"ז.

הנה באתר האינטרנט של בית העבודה זרה מפורש שהשיער הוא מתנה להע"ז כמו שכתבנו לעיל, ולא שיש איזה מעשה הכנעה בלחוד. אבל אחד כתב שאין זה כלום, כי מפני שמרוויחים ממכירת השיער, הכומרים מטעים את העם שיש ענין יותר גדול בגילוח השער, על אף שאליבא דאמת אינו כן, אלא הוא מעשה הכנעה בעלמא, עכת"ד. ודבריו חמורים ביותר, שמשמע שיש אמת ושקר בעבודה זרה, ולא נאסר לנו להנות אלא מהאמת של הע"ז ולא מהשקר, ולענ"ד דברים אלו קרובים למינות, אלא כל ע"ז שטות והבל הוא (ועי' ע"ז נה. מעשה זמין ור"ע, וע"ע מדרש עשרת הדברות, לאיזה), ומה בכך שהכומרים לא מאמינים כן, הא מ"מ המקריבים כן מאמינים, ואי משום שיש כאן איזה שקר ולכן אינו ע"ז, אז לדבריו נפל כל הלכות ע"ז בבירא, כי כולם שקרים הם. ועוד כבר בימי קדם היה כומר שלא האמין בע"ז ועשה כן לצורך פרנסה כמבואר בב"ב קיא. שיונתן בן גרשום היה כהן לפסל של מיכה לצורך פרנסה בלבד, ולא האמין בפסל כלל, ואע"פ שחשב לעצמו שכל העובדים טועים הם, מכל מקום פסל של מיכה מפורש בפסוקים שהוא היה ע"ז.

אולם, יש ענין של דרך עבודתה, והוא לחייב מי שאינו מכוון לקבל עליו לאלוה. כלומר הזורק אבן למרקוליס בלי כוונה עבד ע"ז כמו שהוכחנו לעיל, ואילו הזורק אבן לבעל פעור בלא כוונה פשיטא שאינו חייב, דמאי קעביד. אבל אם ע"י זריקת אבן לבעל פעור חידש שזוהי עבודת בעל פעור, פשוט שהוא עבד ע"ז וחייב, ומקסימום הוא חידש לעצמו דת חדש של ע"ז. ולכן מנהג הגוים נוגע לאסור מעשה כמעשיהם אף בלא כוונה. ולכן עבודה זרה שאין עבודתה

בזריקת מקל, אינו חייב ונאסר אם שבר המקל סתם, אבל אם ע"י שבירת המקל חידש שזו היא עבודה לפסל זה, פשיטא ופשיטא שהוא חייב^מ, וכן כתב המנחת חינוך (טו, ב).

אם תלוי בדעת הספרים או בדעת המתגלחים

הנה בתשובות שנכתבו על הנושא, האריכו שאפילו אם באמת המתגלחים מכוונים ליתן השיער להאליל, מ"מ הכל תלוי בדעת הספרים שהם אלו שעושים העבודה. ולכן פלפלו על זה שיש שהעידו שהספרים מדברים דברים בטלים באמצע הגילוח, וע"כ הם לא מכוונים למעשה של "קדושה", ולכן יש להתיר השערות, עכת"ד.

אמנם, כבר כתבנו שאדרכה יש ראיות שהספרים אדוקים בעבודתם, והרכה מהם עובדים שם חינם, כי זכות הוא להם לפי טעותם, ולא יתן לאחד שאינו מבני דתם לגלח, ובאתר שלהם כתוב שבאמצע הגילוח הן הספרים והן העובדים חוזרים על שם הטומאה של האליל^מ, והכומר הראשי אמר שהספרים הם שליחים של האליל, וכן נתברר שכת הספרים הם כת "נאיבראמין" שמשמעותו הוא מדרגה שניה של כומר, אמנם כל זה תלוי במציאות, ולכן אין להאריך.

אבל אפילו כדבריהם, שהספרים מדברים דברים בטלים, לא הבנתי טענה זו כל עיקר, שהרי כבר הוכחנו באריכות שלע"ז חייבים ע"י עשיית המעשה שהעובדים עושים אף בלא כוונה ואף בכוונה לבזויי, א"כ מה לנו לדון בעומק ליבם של הספרים שם, הלא הם עושים מעשה של ע"ז כמו שכתבנו, ואין צריך שום כוונה בכלל.

וגם מאן יאמר שצריכים כוונה של אימה ויראה, שהלא להבדיל אא"ה אף בעבודת בהמ"ק קיימא לן שסתמא לשמה, ולכן אם ידבר הכהן דברים בטילים באמצע העבודה (אף שאינו ראו) עדיין הוי קרבן, ומאי שנא. ואם כוונתם לומר שעל ידי זה לא רואים שיש קדושה לטקס הזה, אז מהיכי תיתי שעל מנת שיהיה הדבר ע"ז צריך לראות שיש כאן מעשה של "קדושה" שאוסר דברים בטלים. הלא גם בעל פעור היתה עבודה זרה, ואם דיבור דברים בטלים אינו קדושה, פשוט שעבודת בעל פעור ג"כ לא היה איזה מעמד של "קדושה".

וגם למעשה הגרי"ש זצ"ל כתב בתשובה לטענה זו, שעל כגון זה פשוט שאמרינן סתם מחשבת גוי לע"ז. והיינו על אף שלא קיימא לן כרבי אלעזר (חולין ג:): שסתם מחשבת גוי לע"ז, מכל

מו. כל הדיון כאן אינו אלא על תקרובת ע"ז אם אפשר לעובדו בדרך שאין הדרך לעובדו, אבל פשיטא אם אחד עשה איזה עבודה לאיזה דבר, אפילו אין דרכו בכך, מצד איסור עבודה זרה הוא חייב מיתה, כי האיסור הוא באמונה בע"ז, ופשוט. ואם כן, זה שכתב השו"ע שאם שבר מקל לפני ע"ז שאין עבודתה במקל "פטור ואינו נאסר" ע"כ זה מיירי ששבר מקל סתם בלי שום מחשבה, דאי באמת הציור הוא שזה הלך לע"ז שאין עבודתה במקל וחידש בדעתו שיש פולחן לשבור מקל, א"כ למה הוא פטור ממיתה. וזה עוד ראייה למש"כ שכל העובד דבר שהדרך לעבוד אותו אפילו אם לא קיבל עליו לאלוה, חייב, ודו"ק. וזה גם מוכח מזה שזרק מקל הוי פטור, כלומר שמלבד שאינו תקרובת ע"ז, גם אינו חייב משום ע"ז, ועל כרחך מיירי שעשה זה בסתמא, ודו"ק.

מז. וכן ראיתי בסרטים של מעשה הגילוח שהם יושבים שם בכבוד הראש.

מקום בגמ' מבואר שבמין, והיינו מי שאדוק לע"ז^{מח}, לכו"ע אמרינן שסתם מחשבתו לע"ז. ופשוט שמין הכוונה כל מי שאדוק בע"ז, אלא בגמ' שם אמרו שלא חוששין שסתם גוי שחיתו לע"ז כיון שהמינים שאדוקין לע"ז הם המיעוט, ולמיעוט לא חיישינן כמו שכתב רש"י (מלין יג: ד"ה אמר). אבל בכל מקום שיש סיבה לחוש שהם מכוונים לשם ע"ז פשוט שחוששים שזה סתם דעתו, וכאן שהוא עובד בבית ע"ז, אין לך חשש גדול מזה. שוב הגיע לידי מהשליח החדש היתה שם, שהספרים רואים עצמם כסוג של כומרים.

והנה אפילו אם הספרים לא מאמינים בדתם, יש מקום לאסור משום דעת המתגלחים. ידוע שנחלקו הפוסקים אם בכל התורה כולה אמרינן שמסייע שיש בו ממש אי לא^{מט}, ולמעשה נקטינן שעיקר ההלכה הוא כמאן דאמר שמסייע רק אסור בהקפת הראש. ואולם עבודה זרה שאני, וכמו שכתב השמלה חדשה (סי' ד' סעיף ט"ו), וז"ל:

"שנים אוחזין בסכין ושוחטין אחד לשם אחת מאלו, לרפואה וכיוצא, ואחד לשם שחיטה כשרה דינו כאלו שחטה הפוסל לבדו, וכל שכן אם אחד שחטו לשם עבודה זרה ממש. ונראה לי דבהא אפילו סייע הפוסל סיוע שאין בו ממש, אסרה, ולא דמי למה שכתבתי סי' ב' סעיף כז להקל דהכא אסור אפילו מעשה כל דהוא שאינו מעשה טריפה".

הרי מפורש שלכו"ע מסייע יש בו ממש בעבודה זרה, אפילו זה יכול וזה יכול (כמבואר ממה שצ"ל לדבריו בס"י ב' טו). וראיתי מי שכתב לפרש שהסיבה לכך הוא משום שבע"ז הקב"ה מצרף מחשבה למעשה כמבואר סוף פ"ק דקדושין, ודו"ק.

אם תקרובת ע"ז צריכה מעשה הקדשה לפני ההקרבה

עוד ראיתי מהגאון הגדול הרב ישראל בעלסקי זצוק"ל^י שכתב (שלמן הלוי צירי הלכות סי' כח) חידוש נפלא, שדין תקרובת ע"ז שייך רק אם יש מעשה הכנה לפני ההקרבה, כגון שקודם שחיטת

מח. וראיתי מי שכתב שהספרים אינם כומרים, ולכן לא אמרינן הכי, עכ"ד. ודבריו תמוהים, שפשוט מושג כומר בנידון דידן אינו תלוי במה שחושב מנהל הטעמפל, אלא הוא גדר הלכתי למי שאדוק בע"ז.

מט. ועי' ט"ז (י"ד קצ"ח ס"ק כ"ה) שדעתו היא שמסייע שיש בו ממש אסור בכל התורה כולה, וזה נלמד ממקיף וניקף, ששניהם חייבים דבגילוח פאת הראש. אמנם, רוב הפוסקים חולקים על זה, עי' נקודת הכסף שם, ועי' במשנה ברורה (א"ח ס"י ש"ח ס"ק י"א) שכתב שרוב הפוסקים חולקים על הט"ז, וכן דעת המגן אברהם (רי"ש ס"י מ). ובריטב"א (ממוכ כ:) כבר מובאות שתי דיעות בזה, ועיין עוד מגן אברהם (סי' ש"ח ס"ק ט"ו).

וראיתי מי שכתב שגם לפי הט"ז בנידון דידן זה לא תלוי במעשה המתגלח, כי לא מספיק הסיוע שהוא עושה. וזה ליתא, כי כל המקור שיש ענין של סיוע הוא ממקיף וניקף, והיינו ממש נידון דידן של גילוח. ועי' מחצית השקל (א"ח ס"י ש"ח ס"ק י"א) שכתב שעל אף שבכל התורה כולה קי"ל שסיוע אין בו ממש, מכל מקום מלאו דהקפה נלמד שכל מעשה ניקוף הוא סיוע שיש בו ממש, ולדבריו בנידון דידן שהוא גם מעשה ניקוף הוא ליה סיוע שיש בה ממש.

נ. יש לציין שהגר"י בעלסקי זצ"ל מעולם לא הורה למעשה ע"פ סברא זו, וכמו שמשמע בכל תשובתו שדבריו הם כהצעה לפני הגר"ש זצ"ל, ובסוף תשובתו השנית שכתב הרבה צדדים להקל, סיים: "עניני כל ישראל נשואות לכל דבור ודבור היוצא מפיו קדשו של מרן שליט"א

הבהמה מכינים בהמה זו להשחט לע"ז, ואז כששוחטים אותו נעשית תקרובת ע"ז, אבל אילו לוקחים סתם בהמה מהשוק ושוחטה, אינה נעשית תקרובת ע"ז. ולכן כתב שאי אפשר לומר כאן שהשיער הוא תקרובת ע"ז, כיון שלפני הגילוח הוא חלק מגוף האדם, ואי אפשר לעשות מעשה הכנה בעוד שהוא מחובר, ואחרי הגילוח כבר אין שום מעשה כעין פנים, עכ"ד.

הנה לא ביאר הגאון זצ"ל מנין לו חידוש זה, וגם לא ברור כלל מהו הסברא ששיער א"א לעשות ממנו מעשה הכנה כיון שהוא מחובר, ואילו פרכילי ענבים בשעת בצירתן כבר נעשו תקרובת ע"ז, וע"כ שמעשה הכנה זו שייך להם בעוד שהם מחוברים. ועוד לא ברור מהי ההכנה הלזה, הלא קי"ל (פ"ז מד:) שאין הקדש לע"ז.

ובאמת כבר השיב לו הגרי"ש אלישיב זצ"ל בתשובה (מדפס נספח שלחן הלוי טס) על טענה זו, בזה"ל: "ומש"כ כת"ר (הרד"ק) שנראה לו ברור מגמרא ומסברא שאי אפשר לעשות שום פעולה לקבוע על ידו כלפי איזה חפץ שיהיה עליו דין תקרובת, אלא אם כן ייחד החפץ מקודם לע"ז, להיותו עתיד לעשות ממנו תקרובת לע"ז, כי אין בשום עבודה מעבודת פנים שום חשיבות אלא אם כן ייעשו בדבר המוקדש מכבר. אמנם קיימא לן (חולין דף מ.) השוחט בחוץ חטאת העוף לע"ז חייב משום ע"ז, כיוון ששחט סימן אחד מחתך בעפר הוא ונאסר משום ע"ז, אף שאין לו שום זכות לקבוע ולייחד את העוף לע"ז שהרי הוא הקדש, אלא עצם מעשה השחיטה שהוא עושה לע"ז, חל עליו דין תקרובת" עכ"ל.

כלומר הגרי"ש הוכיח מזה ששייך לעשות תקרובת ע"ז מבהמה של הקדש, על אף שאינה שלו, הרי ששייך דין תקרובת מבלי לעשות שום מעשה הכנה. ועל זה השיב הגרי" בעלסקי זצ"ל בתשובה, שאמנם אינו שלו משום שהוא הקדש, אבל מכל מקום עדיין הוא חפץ מובדל לפני השחיטה, ולכן שייך למשוניו כחפץ של תקרובת על ידי השחיטה לבד, וזה נראה כדוחק גדול, ועי' בהערה נ"א.

ובטוחים אנו שאזנינו תשמענה דבר מלפנינו ומאחרינו לאמר זה הדרך לכו בה, אם תימינו ואם תשמאלו, והיו עינינו רואות את מורינו בע"ה לדעת מה יעשה ישראל וכל אחיהם על פיהם. בכבוד רב והוקרה עצומה באימה ובהכנעה, ישראל בעלסקי" עכ"ל.

ובשיעור שמסר זמן מה אחרי המעשה (ניתן לשמוע ההקלטה, ארגון שיעורי מורה דיסק 3, שיעור 12 לזוה"ק 9-10) אמר בפירוש שאם יש שיעור שבאמת מגיע מהמקדשים זה סוגיא שכבר פסק עליו מן הגרי"ש אלישיב, אלא שלדעתו אין מה לחוש משום שרוב השיעור שממנו עושים פאות לא מגיע מהמקדשים, [ועי' להלן שטענה זו לימא].

נא. בעוד שבתשובה הראשונה של הרב בעלסקי טען שאי אפשר לעשות תקרובת ע"ז בלי מעשה כעין הקדשה (כמנואל מלשון טס"א כן ייחד החפץ מקודם לע"ז, ולא כהנא אלא אם כן יש חפץ מיוחד לפני המעשה), בתשובה השניה טען הרב בעלסקי טענתו בכיוון שונה, והוא שאי אפשר לעשות תקרובת ע"ז אלא אם לפני מעשה ההקדשה כבר יש חפץ לפנינו, ובמעשה זו הקריב החפץ לע"ז, אבל אילו על ידי המעשה הזה חידש החפץ, אז אינו נעשה תקרובת ע"ז. וכתב כיון שהוא דבר פשוט שאיש המשתחוה לע"ז אין גופו נאסר משום תקרובת ע"ז, שיער שהוא חלק מגוף האדם, נמי אי אפשר להיות תקרובת ע"ז כל כמה שהוא חלק מגוף האדם, ולכן לפני הגילוח אי אפשר לעשותו תקרובת, ואחרי הגילוח אין שום מעשה כעין זביחה שנעשה עם השיער, עכ"ד.

והרבה יש להשיב על זה. חדא, לא ידעתי מנא ליה כלל זה שצריך להיות חפץ נפרד לפני מעשה ההקדשה, ולא הביא שום ראיה לחידוש זה. וצ"ע מאי סברא איכא בזה, הא הסיבה שתקרובת ע"ז

ואמנם מצאתי שבקובץ תשובות (מ"ג סי' קי"ח) יש הוספה (כנראה שהגרי"ש כמעט אומה, אמנם יש לגרר דבר זה) שבה מוסברת הראיה שהביא הגרי"ש קצת אחרת ע"פ דברי הגמ' בחולין.

הגמרא מביא ברייתא, שהשוחט חטאת בחוץ לעבודה זרה בשבת חייב ג' חטאות, משום שחוטאי חוץ, ע"ז, ושבת, והקשה הגמ' שם כיון ששחט סימן אחד כבר הוא כמחתך בעפר, שהרי נעשית הבהמה תקרובת ע"ז ע"י חיתוך סימן אחד, ושוב אין לחייבו משום שחוטאי חוץ כשגמר את השחיטה, שהלא כבר פקע ההקדש מיניה כשנעשה תקרובת ע"ז, ומשום זה הגמ' תירצה

אסורה הוא משום שהוקרב דבר זה לע"ז, ומאי שנא אם לפני ההקרבה הוא אינו חפץ בנפרד, הא למעשה דבר זה הוקרב לע"ז.

וגם לא ברור כלל איזה חילוק יש בין שיער שמחובר לאדם לפרכילי ענבים שמחוברין לגפן שמפורש בגמ' ששייך לעשותם תקרובת ע"י הקציעה בלבד. ובאמת בסנהדרין טו. מבואר שאותו שיטה שאית ליה שיער העומד לגזוז כגוזז דמי ס"ל נמי שענבים העומדים ליבצר כבצור דמי (חזון מלענין מודה נמקלת שהוא דין בסמיכת דעת, כמו שכתבו נמוס' שם ד"ה נענבים, וכן מנזלר גר"ן שם נשם הרי"ף, ועי' ריע"א גיטין לט, ואכמ"ל), אם כן ענבים ושער האדם הם באותו הגדרה.

וזה שכתב שאי אפשר לגוף האדם להיות אסורה משום תקרובת ע"ז, לא ברור כלל, כי אילו נשחט אדם לפני הע"ז (כמנהג הרבה מעבודה זרות נענר, עי' דברים יב, לא ורמז"ן סוף פרשת אחרי מות) אין שום סיבה לומר שאין בשרו נאסר גם משום תקרובת ע"ז, וכל הסיבה שהמשתחוה לע"ז אין גופו אסורה הוא משום שלא היה כאן שום מעשה הקרבה כעין זביחה כלל, ואינו ענין לניד"ד, ואין שום סיבה להניח שיער שנחתך מבעל חי לשם הע"ז אינו אסורה משום תקרובת ע"ז.

ויהיה אין שיהיה, יש ראייה מהראשונים דלא כזה, שאף שלא ידוע איזה חילוק הוא ראה בין פרכילי ענבים לשער אדם, אמנם אולי אפשר לומר שפרכילי ענבים משום שהם פרי, נחשב כחפץ אחרת, אבל מצינו בראשונים (עי' סוכה לא: בראמ"ה, מאירי, ספר השלמה וספק המכתם, מאירי ר"ה כח). שלולב שנקצץ מהדקל לשם ע"ז דינו כתקרובת ע"ז, על אף שלפני כן לא היתה אלא ענף בעלמא, וכן יש להוכיח משופר, וכן מאבני מרקוליס שנבצר מתחילה לכך.

שוב ראיתי שתשובתו של הגר"י בעלסקי זצ"ל נדפס גם בקובץ "מסורה" שנת תשס"ה, ושם יש הוספה חשובה מאוד בענין זה שמשום מה הושמט מספר שלחן הלוי נסמך כמה שנים אחרי זה, ע"י ממנו שליט"א, וכתב שם שבאמת פרכילי ענבים הוא באותו הגדר של שיער האדם, ואה"נ זה שאמרו בגמ' שבצרן מתחילה לכך הוא מקור שאפשר לחדש ה"חפץ" בשעת מעשה ההקרבה ולא שצריך חפץ נפרד לפני מעשה הקרבה, אבל כתב שיש לומר שהגמ' רק חידש זה לתרץ למה פרכילי ענבים אסורה, ולמסקנת הסוגיא שלא צריכים סברא זו כיון שכל דבר שהוכנס בפנים נאסר אפילו בלי מעשה כעין זביחה, חזר הגמ' נמי מזה שאמרו ששייך לעשות תקרובת ע"ז ע"י דבר שנבצר מתחילה לכך, ולכן למסקנא אף פרכילי ענבים שבצרן מתחילה לכך, כל כמה שלא מובאים לפני הע"ז אינם תקרובת ע"ז, והוא הדין שיער אדם, עכת"ד.

מבואר מדבריו שבאמת אין חילוק בין פרכילי ענבים לשיער, וכמו שכתבנו, רק שסבר הגר"י ב שלמסקנא אי אפשר לעשות תקרובת ע"ז ע"י מעשה בצירה. אמנם כבר הארכתי לעיל בהערה שאפילו אם נימא שהגמ' לא צריך התירוץ של בצרן מתחילה לכך למסקנא, מכל מקום ברור שלהלכה למעשה ודאי שייך לעשות תקרובת ע"ז אם נבצר מתחילה לכך, כי כבר כתבו כן הראשונים בכמה מקומות שלא קשורים לסוגיא זו, כמו בסנדל של תקרובת ע"ז שאם קצען מתחילה לכך, או בשופר שקצץ מראש האיל וכדומה, ובלולב כנ"ל, ובעוד כמה מקומות, עי' לעיל בהרחבה.

סוף דבר, לא ברור כלל מנין לו החידוש הנפלא הזה, וגם מבורר בדברי הראשונים להדיא דלא כדבריו.

שמיירי או שאמר השוחט שהוא רק עובדה בגמר השחיטה, ולכן יש כאן שחיטה גמורה, או שמיירי דווקא בחטאת העוף, שהכל בבת אחת.

והנה בתוס' שם (ד"ה לפני) דקדקו מגמרא זו שאין תקרובת ע"ז צריכה להיות נשחטת לפני הע"ז (ועי' להלן שהארכנו בה), כי אילו היה הדין שמה שנשחט שלא בפני הע"ז אינו תקרובת, אז היה לה להגמ' לתרץ שהברייתא שאמר השוחט לע"ז כו' חייב שלוש חטאות מיירי שלא בפני הע"ז, ולכן אין הבהמה נחשבת תקרובת ע"ז, ולכן חייב משום שחוטאי חוץ כיון שלא נעשה כעפר בעלמא, ומדלא תירץ הכי ע"כ כל שחיטה לע"ז הוי תקרובת אפילו אם אינו בפניה, עד כאן דברי התוס'.

ובאותו מידה יש להוכיח שלא צריכים מעשה הכנה לעשות את החפץ ראוי להיות תקרובת ע"ז, כי הגמ' היתה יכולה לתרץ שהסיבה שאין הבהמה תקרובת מכי שחט סימן אחד היא משום שמיירי באופן שלא הכין בהמה זו, והיינו שהוא חייב משום ע"ז כיון ששחט בהמה לעבודה זרה, ומכל מקום לא נאסר משום תקרובת, כיון שחסר כאן המעשה הכנה. ומדלא תירצה הגמ' הכי ע"כ כל בהמה אפילו בלא הכנה שייכת להיות תקרובת ע"ז, ולכאורה זו ראייה ברורה דלא כדברי הגר"י בעלסקי זצ"ל.

ועוד יש להביא ראייה שלא צריכים מעשה הכנה לתקרובת ע"ז מדין מוקצה ונעבד. בבבא קמא (מ:) מובאת ברייתא שדורשת: "מן הבהמה להוציא את הרובע, מן הבקר להוציא את הנעבד, מן הצאן להוציא את המוקצה", ומוקצה פירש"י שם: "שייחדו להקריב לע"ז". לדעת רש"י ותוס' בתמורה (ע"י טו. רש"י ד"ה אין, לישנא אמרינא והיא עיקר, ומוס' ד"ה עד), לא צריכים שום מעשה בכדי לעשות בהמה מוקצה לעבודה זרה, אלא מספיק סתם הזמנה. ואמרינן בתמורה (טו.) שכל אלו מותרים להדיוט מדהוצרך קרא לאוסרם לגבוה. ואולי מכאן ראה הגר"י בעלסקי זצ"ל שיש צורך במעשה הזמנה לפני שיעשה תקרובת ע"ז, וכן נראה שההזמנה שכתב שצריכים לתקרובת עבודה זרה היא מה שצריכים בכדי לעשות את הבהמה למוקצה. ולכן יש לדון אם שייך לעשות בהמה תקרובת ע"ז אם לא הוקצה לע"ז לפני זה.

הנה קיימא לן על אף שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אם עשה מעשה בגופו כמו שחיטה, הוא כן יכול לאסור דבר שאינו שלו. אבל המשתחוה לבהמת חבירו אי אפשר לאוסרו משום נעבד, ולכן הבהמה מותרת אפילו לגבוה. ומשום שאי אפשר לאסור בהמת חבירו מדין נעבד, פשוט שהוא הדין שאי אפשר לעשות בהמת חבירו מוקצה לע"ז. ואמנם מפורש בגמ' כאן (מלין מ.) שהשוחט בהמת חבירו הוי תקרובת ע"ז על אף שאינה מוקצה, ומוקצה היינו הזמנה. ועל כרחך לא צריכים הבהמה להיות מוקצה כדי לעשותה תקרובת ע"ז, ואם יחלק המחלק בין הוקצה להזמנה, תקשה לו למה הזמנה זו ששייך לעשות לבהמת חבירו לא נאסר לגבוה מדרשת מן הצאן. כלומר על אף שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מכל מקום אם הוא מותר לגבוה ע"כ לא חלה ההזמנה שעשה.

אם תקרובת ע"ז היא רק אם עשהו לפנייה

הנה הרבה כתבו לחדש שאין איסור תקרובת ע"ז אם אינו קרב לפני הע"ז ממש, ובנידון דידן הגוים לא מתגלחים לפני הפסל ממש, אלא בבנין נפרד, ולכן אין כאן איסור תקרובת עבודה זרה, עכ"ל ד.

ועל זה יש להשיב שנים, חדא מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל נקט שכיון שנוהגים כבוד במקום גילוח, וגם מרבים להקטיר שאר קרבנותיו שלא לפני עצם האליל, אלא כל מקום בהר ההוא, על כרחך כל המקום הנ"ל נחשב בעיניהם כלפניה, ועי' בהערה²². ועוד יש לומר, שכיון שיש הונדי לפנייהם בשעת הגילוח, והם חושבים שההונדי הוא כלי הקיבול של האליל והם טועים להאמין שעל ידי הנחת השער תוך ההונדי הם מקבלים שפע, על יש לומר שעצם ההונדי הוא עבודה זרה, ושפיר נחשבת הגילוח לפניו (ועי' בהערה להלן שהוכחנו שלדעת החו"א זה נחשב כע"ז ולא כמשמשי ע"ז).

שוב הגיע לידי תמונות של חדר הגילוח, ויש שם פסלים הרבה, ואף שעיקר הפסל הוא בבנין נפרד, מכל מקום יש פסלים גם בחדר הגילוח נומינאליס לפניו פרחים חדשים כמה פעמים ניוס], אם כן אין מה לדון בטענה זו כלל, ומכל מקום משנה לא זוה ממקומה.

ולכן נראה שאין שום צד להקל בשערות אלו מטענה זו שאין הגילוח נעשה לפניו. אמנם, בלאו הכי כל זה שאמרו שיש תנאי בתקרובת ע"ז שצריך להיות לפנייה, לא ברור כלל, ואדרבה מכמה מקומות מבואר ששפיר שייך תקרובת ע"ז שלא בפניה. ועל אף שאולי מדויק מלשון הגמ' "זרק מקל לפנייה" וכדו', שהיינו דווקא לפנייה, אבל לכאורה אין זו הוכחה גמורה, שיש לומר שרק אורחיה דמילתא נקטת²³.

נב. יש לברר דבריו ע"פ דברי התוס' ע"ז (מס. ד"ה אלוהיהס) שכתבו בשם ר"ת שהשוטט לשם הרים באמת ראוי להיות תקרובת ע"ז, אלא מכיון ששחט רחוק מההר, אז תולין שלא היה דעתו לע"ז ממש ונע"י שס נדנדי המוס' מה שהקשו עליו הר"י, ויש מה להאריך בזה אלא שאין כאן מקומו]. דבריו מבוארים שיש פעמים שלא תולין מעשה הגוי לע"ז משום שהוא כל כך רחוק מההר, אבל כל זה רק משום שאז אין הגוי מחשב לע"ז, ולא משום שאי אפשר לעשות תקרובת ע"ז רחוק מההר. ולכן אילו בעיניהם מקום זו נחשב לפני הע"ז, ואף נוהגים כבוד במקום הזה, פשיטא ופשיטא שאז הגוי חושב לע"ז ממש, והכל תלוי במחשבתו.

ג. שוב התבוננתי שבאמת שבר מקל לפנייה הוא כן דווקא, כי כבר כתבנו ששבירת מקל מיירי ששבר בלא כוונה, והסיבה שהוא חייב הוא משום שהעובד ע"ז כדרך עבודתה חייב אפילו אם לא כיוון לזה. אם כן פשיטא שרק לפני הע"ז שייך לשנות דין זה, ומי ששובר מקל בלי כוונה בכל מקום בעולם אינו חייב כלל, אלא ודאי שרק לפני הע"ז שבירת מקל סתם היא עבודה משום שמעשיו מוכיחים עליו, אבל שלא לפני הע"ז לא שייך חידוש זה של שבירת מקל שחייבין בסתמא. ואם עשה שבירה שלא לפני הע"ז עם כוונה, אז חייבין ממה נפשך, שאם קיבל עליו לאלוה חייב אפי' שלא כדרך עבודתו כדלעיל. ולכן על אף ששבירת מקל חייב בסתמא, זה דווקא לפני הע"ז, אבל שלא בפני הע"ז בכדי להתייחס מעשה זה לע"ז צריך איזה כוונה.

ורדין בצרן מתחילה לכך שחייבין אף שלא בפני הע"ז, אינו חייב בלי כוונה, אלא כמשמעות לשון בצרן מתחילה "לכך", היינו שהוא נעשה לשמה וזה שפיר שייך שלא לפני הע"ז. זאת אומרת שבאמת דין שבירת מקל חלוק ביסודו מהציוור של בצרן מתחילה לכך יש שני דינים, יש שבירת מקל שהוא חידוש שהוא אפילו אם נעשה בסתמא חייב, ויש דין בצרן מתחילה לכך שהוא מתכוון לעוברו, ובזה חייבין אפילו אין עבדתו בכך נוכח מצוה נרש", כיון שהוא למד שרק ע"ז שצדומה נקמל חייבין נשנית מקל, ואילו פרכיו ענינים חייבין נמרקוליס על אף שאין דרכה נענינים, וז"ל כמו שכתבנו שאם עשה מעשה כוונה חייבין אפילו שלא כדרך עבודתו]. ושבירת מקל הוא רק לפני הע"ז והוא משום שמעשיו מוכיחים עליו. ולכן על אף שלשון הגמ' הוא שבר מקל לפנייה, והיינו דווקא לפנייה, מכל מקום אין זה אלא לענין

ולמעשה יש בזה תוס' מפורש בחולין (מ. ד"ה לפי) שהוכיחו מהגמ' שם (מוצא למעלה) שהשוחט חטאת בחוץ בשבת לע"ז חייב ג' חטאות (שנת, שמוטי סוף, וע"ז), והקשה בגמ' שכיון שנעשה תקרובת עבודה זרה על ידי שחיטת כל דהו השאר הוי מחתך בעפר, והגמ' דחקה שמייירי בציור שאמר השוחט בגמר שחיטה הוא עובד הע"ז, והוכיחו בתוס' שם מזה שלא תירצה הגמ' שמייירי בציור ששחט הבהמה שלא לפני הע"ז, ולכן לא נעשתה תקרובת ולא נחשב כמחתך בעפר, ועדיין האדם חייב משום שעבד הע"ז, ומדלא תירצה הגמ' הכי, מוכח שאפשר לעשות תקרובת עבודה זרה אף שלא בפני העבודה זרה, וכ"כ בחידושי הרשב"א שם.

ובאמת כך מבואר נמי בגמ' (ע"ז לז:), שאיתא במשנה שם שבשר שרצו הגוים להכניס לבית ע"ז אין עליו דין תקרובת כל כמה שלא הכניסוה. וכתבה הגמ' שמשנה זו אינו כרבי אליעזר שסבירא ליה שסתם מחשבת גוי הוא לעבודה זרה, ואם כן כל בשר, אף אלו שלא הכניסוה לפני העבודה זרה, דינו כתקרובת עבודה זרה. מבואר שלרבי אליעזר כל מעשה שחיטה, גם בציור זו שהוא אינו לפני העבודה זרה, כל מה ששחטו נחשבת תקרובת ע"ז. ועד כאן לא פליגי רבנן על ר"א אלא אם חיישנן שמא סתם מחשבת גוי הוא לע"ז, אבל באופן שוודאי כיוון לע"ז לכו"ע הוי תקרובת (מפורש מחולין י:), על אף שמפורש שמייירי שלא בפני הע"ז.

ועוד משמע כן מהסוגיא דחולין (לז:): שנחלקו התנאים אם ישראל שחט בהמת נכרי ומחשבת נכרי היה לע"ז, האם מחשבתו מועלת לעשותו תקרובת ע"ז. ולכאור' פשוט שם שלא מיירי שישאל עומד ממש לפני הע"ז.

וכן יש להוכיח ממתני' בחולין שם, שהשוחט לשם הרים שחיטתו פסולה, והגמ' דייקה שאינו זבחי מתים והקשתה על זה מברייטא בה מבואר שהשוחט לשם הרים הוי כן זבחי מתים, ותי' הגמ' שאם שחט לשם שר של החר נאסר מדין זבחי מתים, אבל אם שחט לשם החר עצמו לא, ועי' תוס' בע"ז (מה. ד"ה ללוהיס) שכתבו בשם ר"ת שהטעם שאינו נאסר כשהוא להר עצמו הוא משום שמייירי שהוא רחוק מן החר ואין מחשבתו לע"ז, וז"ל: "שאז אין מתכוין לשם עבודה זרה" עכ"ל, ומבואר בזה שאילו באמת מחשבתו היתה לע"ז, אז גם כשהוא רחוק מן החר עדיין הוי תקרובת ע"ז, ועי' מה שכתבתי בהערה לעיל.

אמנם ביין נסך לכאורה מצינו קולא. בע"ז (קנ"ט:): יש מחלוקת תנאים בציור שגוי יינו של ישראל שלא בפני ע"ז, חכמים אוסרים ורבי יהודה בן בתירא ורבי יהודה בן בבא מתירים משום שני דברים, "חדא שאין מנסכין יין אלא בפני עבודה זרה, ואחד שאומר לו לא כל הימנך

העובד בסתמא, אבל בודאי שפיר אפשר לעשות תקרובת ע"ז בכוונה שלא בפני הע"ז, ודו"ק היטב.

נד. ולכאורה צ"ל שמייירי בעבודה זרה שאין דרכה בשחיטת סימן אחד, כי הארכנו לעיל שכל דבר שהוא ממנהגי הע"ז עצם המעשה אוסרת אפילו בלא כוונה, א"כ לכאורה לא מהני מה שהוא אומר בגמר זביחה הוא זובחו אם כבר בשחיטת סימן אחד נוהגים לעבוד ע"ז זו. וצ"ל שכאן מיירי שהוא אין עובד הע"ז כדרכם, אלא החיוב כאן הוא משום החיוב של שחיטת בהמה לכל ע"ז.

ואולי יש לחלק שאפילו אם נוהגים לעובדו בשחיטת סימן אחד, היכא שהוא אמר בפירוש שהוא רק עובדו בגמר זביחה מהני. ולכאורה זה תלוי בפלוגתא הראשונים שמובא לעיל אם מועיל לומר בפירוש שהוא עובד מאהבה ומיראה כדי לפוטרו ממיתה, ויל"ע בזה.

שתאסר ייני לאונסי" ע"כ, ויש שדקדקו מזה שמבואר שאין כזה דבר של יין נסך שלא בפני הע"ז. אמנם קודם כל ברור משם שלרבנן שאוסרין יש דין תקרובת ע"ז אף שלא בפני הע"ז. ואף שדברי ריב"ב וריב"ב מובאים על ידי הגמרא שם, דבריהם לא מובאים אלא לגבי הטענה "לא כל הימנך שתאסר ייני לאונסי", אבל זה שאין יין נסך שלא בפני ע"ז פשיטא שקי"ל כרבנן, ואדרבה מכאן יש עוד מקור ששייך דין תקרובת שלא בפני הע"ז, וכ"כ המנחת חינוך ללמוד מכאן ראייה שלא צריכים שיהיה בפניו כיון שקי"ל כרבנן.

ואמנם אפילו לדעת ריב"ב וריב"ב, כבר כתבו בתוס' (מולין מ' ד"ה לפני) שדווקא בניסוך אמרו שאין ניסוך שלא בפני הע"ז, אבל בשחיטה מודים שאפשר שלא לפניה. ובאמת דברי הגמ' מבוארים כן, כיון שלא אמרו ש"אין דין יין נסך שלא בפני הע"ז", אלא אמרו שאין הגוים מנסכין שלא בפני הע"ז, כלומר שאין זה מנהג הגוים לעשות כן.

וכן מבואר מעוד ראשונים שם. כתב הרמב"ן (ע"ז נט: ד"ה וכתב) "ואפי' במנסך לע"ז בפירוש שלא בפניה לדברי האומר שאין עושיין כן לע"ז, התיירו בהנאה שדבר ידוע הוא שלא נסך" עכ"ל. ומפורש שההיתר הוא שכיון למ"ד זה מנהג הגוים לא לנסך שלא בפני הע"ז, אף אם עשה כן ידוע שלא עשה כן באמת, אלא לציעורא כמכוון.

וכן מבואר בתוס' הרי"ד (ספ"ט ד"ה מיעוק), שכתב להקל בסתם יינם של הגוים בזמנו, וז"ל: "וזה דומה דר' יהודה בן בבא ור' יהודה בן בתירא שהיו אומרי' שאין מנסכין אלא בפני ע"ז, ורבנן דפליגי עלייהו משום דסברי דשלא בפני ע"ז נמי מנסכין, אבל בזה"ז דקים לן שאין מנסכין בפני ע"ז אפילו רבנן מודו, ומיהו אינו סומך להורות לעשות מעשה" עכ"ל. ומדבריו מבוארים שאין שום קולא ביין נסך משום שאי אפשר לעשות תקרובת ע"ז שלא בפני הע"ז, אלא הקולא הוא משום שקים לנו מהו מנהג הגוים.

ועיין עוד בתוס' הרי"ד (ספ"ט ד"ה וז"ל, "פי' יי"נ של גוים היו כשמשכשך אותו לתוכו לשם ע"ז וזה הי' נסוכם אפילו שלא בפני ע"ז, ולר' יהודה דאמר אין מנסכין אלא בפני ע"ז היה הגוי מוליך יינו לפני ע"ז ומנסך ממנו קצת, וכל השאר היה נקרא יין נסך מפני שהכל נעשה תקרובת ע"ז כיון שניסך ממנו קצת" עכ"ל, ומפורש שהמחלוקת תלוי מהו מנהגי הגוים, ולא אם אפשר לעשות תקרובת ע"ז שלא בפני הע"ז. ולכן שוב אין שום מקור ללמוד מיין נסך שאי אפשר לעשות תקרובת ע"ז שלא בפני הע"ז.

ונחזור לנידון דידן, מבואר במשנה שפרכילי ענבים שייכים להיות תקרובת ע"ז אם בצרן לשם הע"ז, ומפורש בדברי הראשונים שסתמא דמילתא היא שאין הגפן לפני הע"ז, ואעפ"כ נאסרו מדין תקרובת ע"ז. זהו לשון הרשב"א (פ"א ד"ה פרכילי): "דאין דרכן להביא מן הבצור אלא ממה שבוצרין מכרמיהן בתחלה לכך", ומבואר שמביאים הענבים מהכרם, ולא שהוא כבר שם. וכ"כ הרשב"א לענין לחם שלשים שלא לפני הע"ז אסור, וז"ל "ואותם אובליאש שהוא לחם אונן שלהם לחם מגואל הוא ואסור משעת לישא דהוי כעין זביחה אף על פי שאינו משתבר לפני הע"ז שהרי השוחט לשם הרים הרי זה זבחי מתים אף על פי שאינו לפני הע"ז", עכ"ל. וכן כתב הגר"ש קלוגר בפירוש בספר עבודת עבודה (פ"א ד"ה גנון) שפרכילי ענבים ג"כ אינו בפניו ואעפ"כ נאסר.

ואמנם תנן (עבודה זרה פ"א:) מצא בראשו מעות כסות וכלים מותר, פרכילי ענבים כו' אסור, ובגמ' מבואר שדין זה נלמד מכסף וזהב אשר עמהם, ואמרו שם שכל שהוא לפניו מן הקלקלין (ממילא) אפי' מים ומלח אסור (ע"י רש"י שו"א מקרובת) וחורץ לקלקלין דבר של נוי אסור (משום נוי ע"ז לדעת רש"י,

ולדעת מוס' משום מקרובת) שאינו של נוי מותר. בתוס' שם למדו שהטעם שדבר של נוי חוץ לקלקלין אסורה, הוא משום תקרובת עבודה זרה, ולא משום נוי עבודה זרה, ולפי זה ברור ששייך תקרובת ע"ז אף שלא בפני העבודה זרה.

אבל רש"י למד שמה שחוץ לעבודה זרה אינו תקרובת עבודה זרה, ולכן רק בדבר של נוי אסורה משום נוי עבודה זרה, ודבר שאינו של נוי מותרת. וכתב רש"י שבחוץ "לא מנחי תקרובת". ואין הכוונה שבחוץ אי אפשר לעשות תקרובת עבודה זרה, אלא כוונתו לומר שאין דרך של הגוים להניח תקרובת שלא לפני העבודה זרה, ואמנם אילו יעשו כן שפיר הוי תקרובת עבודה זרה. וזה פשוט, כי המשנה מיירי בציור שמצא דברים בחוץ ואין לנו ידיעה מה טיבו, ולכן יש להניח שהוא אינו תקרובת עבודה זרה משום שלא היה מנהגם להניח תקרובת בחוץ. ואמרו שם בהמשך הגמ': "א"ר יוסי בר חנינא נקטינן אין קלקלין לא לפעור ולא למרקוליס... ואפילו חוץ כבפנים דמי ואסור", כלומר כיון שהנידון הוא במצא דבר ולא ידוע מה טיבו, אם כן זה תלוי בכל עבודה זרה כפי מנהגו, ולכן קים להו לחז"ל שמרקוליס ופעור כן היה דרכם להניח תקרובת שלא בפניה, ולכן אפילו אם מצא דבר שם חוץ לעבודה זרה, עדיין אסורה משום חשש תקרובת ע"ז.

אמנם, הרבה דקדקו ממשנה זו שאין תקרובת ע"ז אלא בפניו, כלומר שרק מה שנמצא לפניו מהמחיצות אסור, ע"כ שאי אפשר לעשות תקרובת ע"ז שלא בפניו, עכת"ד. ודבריהם אינם נכונים, שהמשנה מיירי בציור שמצא אותן, א"כ הנידון הוא אומדנא, ולכן אם דרכם רק להקריב בפנים אי"צ לחוש שמא מה שבחוץ הוי ג"כ תקרובת, אבל בציור שידוע לנו מה כוונתם שוב אין מקום להיתר זה, ופשוט.

וראיתי חכ"א שהודה שכן היא דעת הרשב"א לענין פרכילי ענבים ששייך לעשות תקרובת ע"ז שלא בפניו, אלא העיר שהשו"ע כתב בפניו סתם, וע"כ לא קי"ל כדעת הרשב"א, עכת"ד. וזה ליתא, שהגמ' סתמה בזה, ואם השו"ע העתיק את לשון הגמ' מאי קעביד, הלא אילו ראה הרשב"א את דברי השו"ע היה ג"כ מפרש אותו כדעתו.

וראיתי לגדול אחד שכתב שאולי רק בשחיטה יש דין שלא בפניו, משא"כ שבירת מקל. וצ"ע מה המקום לחלק, הלא שבירה תולדה דזביחה היא (כמפורש במנהגין סג), וכל הסיבה שחייבין הוא משום שהוא דומה לזביחה, וא"כ מאי שנא. ועוד, דברי הרשב"א הנ"ל מפורש דלא כדבריו. ולכן לא מצינו מקום להקל משום שאין העבודה נעשה לפניו, כל שכן כשהם עצמם נוהגים כבוד במקום הזה.

אם גילוח שערות הוי כעין זביחה

הנה קי"ל להלכה בשו"ע (י"ד סי' קל"ט סעיף ד') שכל דבר שאינו קרב בפנים צריך מעשה כעין זביחה בכדי לאסור אותו משום תקרובת ע"ז. ובגמ' מבואר ששבירת מקל הוי כעין זביחה, ויש שטענו בזה שגזיזת שיער אינו דומה לזביחת מקל כיון שאין כאן שבירת דבר אחד לשני חלקים, ולכן לא הוי דומה לזביחה. וחכ"א הוכיח כן מלשון רש"י (ע"ז נ: ד"ה שגז) שמפרש זה ששבירת מקל הוי דומה לזביחה בזה"ל: "דדמי שבירה לזביחת בהמה של פנים ששובר מפרקתה" וכן כתב (סנהדרין סג): "דמי לשחיטה ששובר מפרקתה" ע"כ, וכתב שרק מעשה שבירה הוי דומה לזביחה, משא"כ מעשה חיתוך, עכת"ד.

אמנם אפילו אם נימא שיש לו דיוק מרש"י, מכל מקום רבינו חננאל (נ: ד"ה שגל) כתב: "השבירה היא מעשה עבודה כגון חתיכה", והיינו שכל דבר שהוא כעין חיתוך הוא כעין זביחה, א"כ פשוט שבנידון דידן גילוח השער הוא חיתוך.

ועוד, התוס' (ע"ז כט: ד"ה ישמו, ועי"ש גרש"ש, ואמנם כדברינו מנזאר במוס' הרא"ש, ר"ש משאנן, ור"פ) חולקים על זה ששבירה הוא תולדה דשחיטה, אלא כתבו שם ששבירה המקל נלמד מהפסוק של חלב זבחימו יאכלו, היינו שבשבירה חייב משום שהוא דומה לניסוך, שיש לו פסוק מפורש. ולפי זה גם כן פשוט שלא צריכים מעשה כעין שבירה המפרקת, שהיא שבירה דבר אחד לשנים, ופשוט.

אבל אף לדברי רש"י שכתב ששבירה שדומה לשחיטה משום שבשחיטה שוברים מפרקת, עדיין יש לדון, כי בחולין (מ) מפורש ששייך לעשות תקרובת ע"ז על ידי שחיטת מקצת סימן אחד, ולא צריך שחיטת המפרקת כלל, ואדרבה קי"ל שאסור לשחוט המפרקת כיון שעושה הבהמה גיסתרא, וא"כ דברי רש"י צריכים עיון שכתב שהוא דומה לשחיטה רק משום שבירה מפרקת.

וראיתי בספר סדר יעקב שתירץ באופן פשוט, שהדבר פשוט שמעשה שחיטה הוא מעשה חיתוך, ועל כן פשוט ביותר שכל חתיכה הוא תולדה דזביחה, אבל כאן רש"י מחדש שגם מעשה שבירה שאינו דומה לשחיטה שהוא חיתוך עדיין הוא תולדה דשחיטה, כיון שלפעמים בשחיטה יש גם שבירה המפרקת, וא"כ שבר מקל הוא כעין זביחה כיון ששייך לפעמים שבירה במעשה שחיטה, עכ"ד, והדברים מסתברים, דבלאו הכי בכלל לא ברור למה הביא רש"י מאומה על שבירה המפרקת. ולפי"ז פשוט שחיתוך הוא הרבה יותר דומה לזביחה משבירה, ואם בשבירה חייב קל וחומר בחיתוך, ואין שום סברא שצריך להיות דומה לשבירה מקל דווקא.

והעירוני חכ"א נ"י, שאם שבירה הוא כעין זביחה משום שלפעמים יש במעשה שחיטה שבירה המפרקת על אף שאין שבירה המפרקת חלק מדיני שחיטה, א"כ ודאי חיתוך השער הוא כעין זביחה, כיון שיש שיער בצוואר הבהמה, וגם הוא נחתך בכל מעשה שחיטה (ועי"ז ד"ד כ"ד, ט). אם כן נפל טענת חכם הנזכר.

ובלאו הכי כל זה רק לשיטת רש"י שלמד ששבירה הוא תולדה דזביחה, לכן הוצרך לדחות ולומר שהוא כעין שבירה מפרקת. אמנם

ועל הטענה שיש שרצו לחלק בין שבירה המקל לגילוח, ששבירה מקל הוא שבירה דבר אחד לשני חלקים, משא"כ גילוח השער הוא רק הסרת שיער מגוף האדם, והיינו פירוד שני דברים שונים, עכ"ד, אמנם מפורש בגמ' שקציצת פרכילי ענבים מהגפן נחשב כעין זביחה²¹. הנה

נה. באמת הראשונים הסבירו ששיטת רש"י הוא שכל דבר שהוא מד' עבודות ממש אסורים בכל עבודה זרה אפילו אין דרכו בחפץ זה, כמו שכתב ששחיטת חגב חייב גם בע"ז שאין לו ענין עם חגב, ואמנם בשבר מקל מפורש בגמ' ורש"י שזה נאמר רק בע"ז שעבודתה עם מקל, והטעם משום שהיא רק תולדה דשחיטה ולא שחיטה ממש. ולפי זה דברי רש"י כאן שתלה הדבר בשבירה המפרקת מובן מאוד, כיון שהדבר מפורש בגמ' שרק ע"ז שעבודתה במקל חייבין בשבירה מקל, הוצרך רש"י לפרש שהדבר הוא תולדה דשחיטה ולא שחיטה ממש, ודו"ק בזה.

נו. ואף שכתבו כמה ראשונים שהוא ג"כ כעין פנים משום ביכורים, אבל לדעת רש"י שפסק כרב שחייבין על כל ע"ז במעשה שבירה אם הוא מעין עבודתה אפילו אם אינו כעין פנים, ברור

פרכילי ענבים היינו אשכול, א"כ ודאי סילוק הזמורה המחברת את הענבים לגפן נחשב שבירה, אע"פ שיש לענבים חשיבות בפני עצמן, וכמו כן שיער האדם אף שמעשה החיתוך אינו אלא פירוד בין גופו לראשו, עדיין הוא כעין זביחה.

ויותר מזה מפורש במאירי ז"ל, וזו לשונו: "והזריקה בכלל הנסוך וכל חתיכה תולדת זביחה וכל זריקה המשתברת תולדת זריקה, הא אם עבדה באלו חייב והנתון לה נאסר אף על פי שאינו דבר של נוי וסנדל של ע"ז שאמרו במסכת יבמות ק"ג ב' שלא תחלוץ בה כבר בארנוה בשקצעה מתחלה לכך שהוא כעין זביחה..." וברור שגילוח הוא בכלל חיתוך. וע"ע במאירי ע"ז (מד): שכתב שגם הדס וורד שייך לעשותם תקרובת אם בצרו מתחילה לכך.

וכן הרשב"א כתב שלישת לחם אבוליאש הוא כעין זביחה וז"ל, "ואותם אבוליאש שהוא לחם אונן שלהם לחם מגואל הוא ואסור משעת לישת דהוי כעין זביחה, אף על פי שאינו משתבר לפני הע"ז..." וכן כתב הריטב"א (ע"נא): על הלחם "ומשעת לישת נאסרין דאיכא כעין זביחה" עכ"ל.

כללו של דבר, הראשונים לא למדו שדווקא שבירת דבר אחד לשנים נכלל בגדר כעין זביחה, אלא הרחיבו הגדר גם לעוד כמה דברים שבאמת שייך לחלק ביניהם חילוקים דקים, ואם כן מנא לנו לחלק בין זביחה לקציצת השיער בדקדוק כל שהוא וסברות הכרס בלבד.

עובדי ע"ז בזה"ז אם אפשר להם לעשות תקרובת ע"ז

הרבה כתבו להתיר השערות משום שמפורש בגמ' (מולין יג): שגוים בזמן הזה מנהג אבותיהם בידיהם, ולכן אפילו אם הם מקריבים ממש לעבודה זרה, אין זה באמת עבודה זרה, ולכן מה שהם מקריבים בזמן הזה לעבודה זרה לא נחשבת תקרובת. יש מהם שטרחו למצוא סמך לדבריהם בכמה פוסקים.

הנה זה נכון שיש גמ' ערוכה בחולין (יג): שמפורש בה כן, וז"ל הגמ' שם: "סבר לה כי הא דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן, גוים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה הן, אלא מנהג אבותיהן בידיהן" עכ"ל.

הנה על מה שאמרו שעובדי ע"ז "בזמן הזה" מנהג אבותיהם בידיהם, הנה לא כתב "בזמן הזה" בגמרא, ואדרבה מבואר ברש"י (יבמות כג. ד"ה אלא רננן) שדבר זה היה נוגע כבר בימי מתן תורה¹²,

שפרכילי ענבים חייבים עליהם רק משום שהם מעשה שבירה, כיון שעולא אמר בפירוש שהוא אינו כעין פנים, ואף אחד לא חלק על זה לדעת רש"י, ודו"ק

נז. ביבמות (כג.) דרשין מהפסוק של "כי יסיר את בנך מאחרי" שבנך הבא מישראלית נקרא בנך, ואין בנך הבא מן הגויה נקראת בנך. ועל אף שהפסוק מיידי בשבעה אומות, מכל מקום כי יסיר מרבה שאר המסירים, ולכן כל הגוים נכלל בפסוק זה. והגמ' אומרת שם שזה דווקא רבי שמעון שדורש טעמא דקרא, ולכן כי כתיב כי יסיר הוי ריבוי, אלא לחכמים דלא דרשין טעמא דקרא, אם כן אין יתורא לדרוש ממנו כי כתיב טעמא, אלא איצטרך קרא לגופיה, עי"ש בכל הסוגיא.

הנה רש"י (יבמות כג. ד"ה אלא רננן) פירש זה שצריכים הפסוק לגופיה לרבנן הוא משום "איצטרך קרא לפרושי טעמא בז' אומות גופיהו ולמעוטי שאר אומות דאינן אדוקין בעבודה זרה כמותן כדקיימא לן (מולין דף יג): גוים שבחו"ל לאו עובדי עבודה זרה הן אלא מנהג אבותיהן בידיהן, ולא אייתר ליה רבויא ושאר אומות מנלן... עכ"ל. מבואר מדברי רש"י שכבר בזמן מתן תורה נאמר דברי ר' יוחנן שגוים בחו"ל מנהג אבותיהם בידיהם.

שיש חילוק בין עובדי ע"ז בא"י מז' עממין לעובדי ע"ז בשאר ארצות, ולכן אלו שלומדים מזה שאמרו בגמ' שמנהג אבותיהם בידיהם הכוונה שאין למעשיהם דין ע"ז, ולכן אי אפשר להם לעשות תקרובת ע"ז, על כרחך צריכים לומר שכבר מזמן מתן תורה, עד היום לא היה ע"ז בחו"ל. וכמובן דבר זה הוא נגד כמה וכמה פסוקים בתנ"ך, וכן הוא נגד הרבה מקורות בחז"ל, ואי"צ לפנים.

ואף אם חולקים על רש"י ולומדים שזה נאמר רק בתקופת ר' יוחנן, עדיין הוא נגד כמה מקומות מפורשים בתלמוד שמפורש שיש ע"ז בחוץ לארץ (עי' חולין לט:; ע"ז מט:; נז:; מז:; סד:; סה:). ועוד, הלא יש מסכת שלמה שדנה בהלכות עבודה זרה, ולא מוזכר אפילו פעם אחת "במה דברים אמורים בארץ ישראל, אבל בחוץ לארץ הכל שרי". וכבר הבאתי שכל הראשונים (עי' לעיל צהע"ה) כולם דנו על הנר והלחם כו' שהיה נהוג בימיהם (נמוך לארץ), וכולם בתוך כל פלפולם לא זכרו ענין זה שכל הגוים בחו"ל מנהג אבותיהם בידיהם, ואדרבה, בגמרא מפורש (ע"ז יז:): שעל אף שיש קולא שמותרת לעשות סחורה עם הגוים בחו"ל שלשה ימים לפני אידיהם, מכל מקום ביום אידם אסורה, ועי' רש"י שם^{נח} (ד"ה גגולה) שתלה ההיתר בעיקר משום איבה וגם צירוף זה שאינם אדוקים לע"ז כ"כ ועי"ש בדברי התוס' (ע"ז ג. ד"ה אסור)^{נט}. ויש לנו טור ושו"ע הלכות ע"ז, ובכל ההלכות לא זכרו ענין זה בפירוש על אף שהוא משמעותי ביותר, ואף אם נקבל שיש איזה משמעות באיזה ש"ך והב"ח כדבריהם באיזה מקום, איך ייתכן שיכתבו חידוש כזה דרך אגב במקום אחד, ובשאר כל הלכות ע"ז דנו וחידשו קולות וחומרות כדרכה של תורה, ואילו שכחו להזכיר שכל אלו ההלכות אינן נוגעות למעשה, ופלא.

ובאמת דברי הגמ' מבוארים, ואין כאן שום חידוש שאי אפשר לגוים שרוצים לעבוד ע"ז לעשות כן, אלא הכוונה הוא להסביר למה לא חוששים שסתם שחיטת נכרי הוא לע"ז, ועל זה אמרו כיון שאינם אדוקים כל כך בעבודתם אלא מנהג אבותיהם בידיהם, אז לא חוששים שמא

נח. בגמ' שם מבואר ששני המשניות הם חולקים בדין זה אם אסור רק ביום אידם, או אסור גם שלשה ימים לפני זה. וכתב רש"י שם לבאר ההיתר: "אין הגוים אדוקין כל כך בעבודה זרה כדאמרין גוים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה ניהו כו' ועוד דמסתפינן מינייהו"עכ"ל, וכשמבאר רש"י התנא שחולק על זה כתב "רבנן בתראי לית להו דשמואל. דכיון דלא מסיים בהדיא במאי פליגי איכא למימר לטפויי אתו דשמעינן לתנא קמא דקאמר לפני אידיהן אסור לשאת ולתת עמהם וסתמא דמילתא כשאין יד גוים תקיפה על ישראל קא אמר ואתו אינהו למימר לפני אידיהן לעולם אסורין" עכ"ל. ומבואר שאם אין יד הגוים תקיפה על ישראל לכו"ע אסור, וע"כ שעיקר ההיתר הוא משום איבה.

נט. וזה לשון התוס' "וקשה על מה סמכו העולם לשאת ולתת ביום איד העבודה זרה... ואין לומר דהיינו טעמא משום (חולין יג:): דגוים שבחו"ל לאו עובדי עבודה זרה אלא מנהג אבותיהם בידם דהא אמר שמואל בגמ' (לקמן יז:): בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד, משמע הא יום אידם מיהא אסור" עכ"ל.

ועי' עוד בראב"ן (עבודה זרה סימן רפח) שהקיל בזה משום מנהג אבותיהם בידיהם, וז"ל: "ואמרין נמי (חולין יג:): גוים שבחוצה לארץ לאו עובדי ע"ז הן, כלומר אינן אדוקין בע"ז דנימא אזלי ומודו אי שקלי' וטרינן בהדיהו, וכל מה שעושין אין עושין אלא למנהג אבותיהן ולהנאתן", ודקדק בדבריו ולא כתב שאין לע"ז שלהם דין עבודה זרה, אלא כתב שאינם אדוקין כל כך שאם יעשה סחורה עמהם הם ילכו ויודו להעבודה זרה.

בסתמא חישב לעבוד ע"ז, אלא סתם שחיטת נכרי אינו תקרובת עבודה זרה. אבל פשיטא ופשיטא שאם מכוונים לשחוט לע"ז שפיר עשו תקרובת ע"ז.

וכן קובע מרן החזו"א (יו"ד סי' ס"ג, כ"ג): "וכן הא דאמרו שבח"ל לאו עובדי עבודה זרה אלא מנהג אבותיהם בידיהם, אינו אלא רפיון ידם מעבודה זרה, אבל אין נפקותא בזה לא לענין איסור והיתר ולא לענין חיוב ופטור, ותקרובתן משום מעשה אבותיהן אסורה מה"ת ככל תקרובות" עכ"ל.

שוב העירוני לדברי הראב"ן (עבודה זרה סימן נ"ב) שמפורש שאינו כלל גדול שגויים בחוץ לארץ מנהג אבותיהם בידיהם, אלא תלוי בפועל מה נהוג בכל מקום. דבריו נאמרו בתוך היתר להשכיר בתים לגוים משום שאינם אדוקין כל כך בעבודתם. וז"ל, "ועוד שמכין אהא דגוים שבח"ל לא עובדי ע"ז נינהו, ואין לחוש למכניס לתוכו ע"ז שאינם אדוקין בה לעשותה בביתם ותלינן לקולא ואמרינן דילמא לא עביד, אבל ברוסיא ובארץ יון ודאי אדוקין שהם עושין על שעריהן ועל פתחי בתיהן ובכותלי בתיהן ע"ז" עכ"ל. הרי שהביא דברי הגמרא שגויים בחו"ל מנהג אבותיהם בידיהם, ואעפ"כ מפורש שזה לא כלל גדול לכל המקומות, אלא יש מקומות בחו"ל שהם כן אדוקין, ולכן לדבריו פשוט שאין ללמוד היתר מגמ' זו.

ולכן פשוט שאין ללמוד מגמ' זו שום היתר בענין זה. אמנם יש שהביאו מקורות לדבריהם מדברי כמה פוסקים. אבל כל אחד מהם כי מעיינים ביה רואים שאינם ראייה.

יין נסך הוא תקרובת עבודה זרה, וגזרו חז"ל על סתם יינם משום יין נסך (ומשום נזויהם, ואכמ"ל). בשו"ע (יו"ד קכ"ג) כתב המחבר דינא דגמרא שסתם יינם ומגע גוי אסור בהנאה, והרמ"א כתב "הגה: משום גזירת יין שנתנסך לאלילים, ובזמן הזה, שאינו שכיח שהאומות מנסכים לעבודה זרה, י"א דמגע גויים ביין שלנו אינו אסור בהנאה, רק בשתייה; וכן סתם יין שלהם, אינו אסור ליהנות ממנו" עכ"ל.

וכתב הש"ך שם (ס"ק):

"כתב הב"ח דאפי' שפכי ליה קמי עבודה זרה כדרך ניסוך פנים מ"מ כיון דקי"ל דגויים שבח"ל לאו עובדי עבודה זרה הן אלא מנהג אבותיהן בידיהן אם כן מה שמנסכים יין לעבודה זרה אין קרוי ניסוך כיון דקרינן בהו שאין יודעי' בטיב עבודה זרה ומשמשיה, דמה"ט נמי אין רגילין לנסך לעבודה זרה, כלומר אין רגילין לנסך תמיד אלא לפעמים עכ"ל".

ויש שראו בדברי הש"ך הזה היתר^ס אפילו ליין שמנסכים ממנו לע"ז, מטעם הגמ' שגוים בחו"ל מנהג אבותיהם בידיהם. ואמנם פשוט שזה שנקט לשון הגמ' שגוים בחו"ל מנהג אבותיהם בידיהם, ודאי לאו דווקא הוא, שהרי מימרא זו נאמרה בגמ' ע"י ר' יוחנן, ועוד בימי רב אשי היו נוהגים איסור בסתם יינם של גוים (ע"י ע"י נט:). הרי שאף לאחר שאמרו מנהג אבותיהם בידיהם עדיין לא התירו סתם יינם, וע"כ כוונת הש"ך לומר מעין מושג זה, והיינו שיש לפעמים

ס. יש אמנם להעיר שאפילו אם תמצא לומר שכוונת הש"ך להיתר, מכל מקום הש"ך עצמו כתב שאין לסמוך על קולא זו בסתם יינם אלא במקום הפסד מרובה, ע"י מה שכתב סי' קכ"ד סקע"א, ובנידון דידן אף אם נימא שיש להתיר הפאות משום הפסד מרובה, פשיטא שאין היתר לקנות פאה חדשה. אמנם אליבא דאמת אין אנו צריכים לכל זה, כיון שבדאי אין זה כוונת הש"ך.

גוים שאינם אדוקים בעבודתן כל כך כמו בימי קדם, ולכן בימי הש"ך כבר נשתנה הדין ממה שהיה בימי חתימת התלמוד. ואם כן אז נפלה פיתא בבירא, שע"כ זה רק נאמר על הגוים שהיו בזמנם ובמקומם של הש"ך והב"ח, כלומר הנוצרים, אבל זה בכלל לא מוכח שזה נאמר גם על עובדי ע"ז אשר בהודו, שעדיין הם אדוקין בעבודתן כמו אלו מימי קדם.

ובלאו הכי ראוי לעמוד על דברי הש"ך שמביא כן מהב"ח. הנה בטור מובא מחלוקת אם סתם יינם ומגע גוים בזה"ז אסור, וז"ל: "והחמירו לאסור בהנאה אפי' מגע נכרי ביין שלנו אבל רשב"ם כתב בשם רש"י שכתב על שם הגאונים דבזמן הזה אין איסור הנאה במגע של נכרי ביין שלנו דנכרים בזמן הזה אין רגילין לנסך לע"ז והווי לענין ניסוך כאילו אינן יודעין בטיב ע"ז ומשמשיה והוי כתינוק שעושה יין נסך לאסור בשתייה ולא בהנאה" עכ"ל.

ובבית יוסף תמה על דברי הרשב"ם בזה"ל:

"אין לשון זה מדוקדק דמשמע מיניה דרשב"ם אתא לאיפלוגי אמאי דקאמר ברישא דאסרו מגעין ביין שלנו בהנאה ואי אפשר לומר כן דהא מאי דכתב ברישא תלמוד ערוך הוא בכמה דוכתי ואי אפשר שרשב"ם יחלוק עליו אלא שבא לומר דהא דאסרו מגע גוי בהנאה היינו דוקא גוים שבזמנם שהיו רגילים לנסך אבל בזמן הזה שאינם רגילים לנסך וכך הווי ליה למימר והחמירו לאסור בהנאה אפילו מגע גוי ביין שלנו ומיהו רשב"ם כתב בשם רש"י על שם הגאונים דהני מילי בזמנם אבל בזמן הזה אין רגילין לנסך לעבודה זרה והווי לענין ניסוך כאילו אינם יודעים בטיב עבודה זרה ומשמשיה וכו'... ואני תמה על דברי רשב"ם בשם רש"י היאך כתבו דגוים בזמן הזה אין רגילים לנסך לע"ז דהא חזינן הני גוים דמנסכו יין ולחם אונים היא להם והיא עיצומה של ע"ז ויש לומר מכל מקום לא מיקרי ההיא נסך כיון דלא שפכי ליה קמי ע"ז בדרך ניסוך פנים אלא שהגלח מקריבו קמי ע"ז ואחר כך שותהו נהי דמיחסר משום תקרובת ע"ז מכל מקום לא מיקריא ההיא עבודה ניסוך".

הרי הבית יוסף הקשה איך אמרו שהגוים האלה אין רגילים לנסך הא ענינו רואות שהם כן מנסכין, ותי' שאה"נ יין שהם מקריבים לפני הע"ז הוי תקרובת ע"ז גמור, אלא כיון שאינם עושים מעשה ניסוך, א"כ אין איסור על סתם יינם אטו מעשה ניסוך.

ואמנם הב"ח שם ג"כ התקשה בקושיא זו, וז"ל:

"ובספרי הדפוס הראשונים דבית יוסף כתוב וזה לשונו "ואני תמה דהא חזינן הני גוים דמנסכין יין ולחם אונים הוא להם והוא עצמה של ע"ז וי"ל דמ"מ לא מיקרי ההיא נסך כיון דלא שפכי ליה קמי ע"ז בדרך ניסוך פנים" וכו' ועיי"ש בב"י.

ולפעד"נ דאין צורך לחלק בכך אלא אם תמצי לומר דמנסכין ושפכין ליה קמי ע"ז בדרך ניסוך פנים, מכל מקום כיון דקיימא לן דגוים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה נינהו אלא מנהג אבותיהם בידיהם, א"כ מה שמנסכין יין לע"ז אין קרוי ניסוך כלל כיון דקרינן בהו שאינן יודעין בטיב ע"ז ומשמשיה, דמהאי טעמא נמי אין רגילין לנסך לע"ז כלומר אין רגילין לנסך תמיד אלא לפעמים, ודוק" עכ"ל.

הרי שהב"ח בא לתרץ קושיית הבית יוסף שחזינן שהגוים מנסכין, הבית יוסף תירץ רק משום שאינן עושים כמעשה ניסוך דפנים, והב"ח מתרץ באופן אחר, והוא שאפילו אם עושים מעשה ניסוך של פנים, כיון שאינם אדוקין בע"ז ולא רגילים לעשות כן, הוי ליה כאילו אין דרכם לנסך.

ואין כוונתו שגם כשמנסכים אין לזה דין תקרובת ע"ז, אלא כוונתו לבאר למה גם כשמנסכים לפעמים עדיין יש קולא בסתם יינם, והיינו משום שאין עושים זה תמיד. וזה מדוקדק בדברי הטור שכתב שטעם ההיתר הוא משום "אין רגילין לנסך לע"ז".

והש"ך הנ"ל אינו אלא מעתיק דברי הב"ח, וכוונתו ברורה שמה שמנסכים לפעמים לפני הע"ז אינו נקרא ניסוך, ולכן לא גזרו על סתם יינם. אבל אין כוונתו לחלוק על הב"י שכתב שיש זה שמקריבים לפעמים לפני הע"ז דינו כתקרובת ע"ז, אלא כוונתו לומר שעל אף שהם עושים כן לפעמים ואסורה משום תקרובת ע"ז, זה לא מספיק לעשותם גוים שרגילים לנסך יין לע"ז, ולכן לא קיימת הגזירה לאסור סתם יינם אטו יין נסך ממש. אבל יין נסך ממש, ודאי ובודאי אסור. וזה ברור מאוד לכל המעיין בדבריו, ומעולם לא עלה על רוחו של שום פוסק לומר שאין תקרובת ע"ז כלל בזה", דאילו כן מה זה משנה אם עושים כן רק לפעמים, הלא שבירת מקל תקרובת ע"ז אף שאין דרכו בכך כלל, אלא צ"ל שהקילו בסתם יינם לבד, וזה הסיבה למה טענה זו נמצאת אך ורק בהלכות סתם יינם ונשמטה בכל שאר דיני ע"ז אשר בשו"ע^{סא}.

סא. ואלו שלמדו בדברי הש"ך והב"ח שכוונתם לומר שאי אפשר לגוי בזה"ז לעשות תקרובת ע"ז, ולכן גם מה שמנסכים לע"ז ממש אינו אסור בהנאה, אז צ"ל שאלו הראשונים שהחמירו בסתם יינם של הנוצרים, וכן פסק הב"י, ע"כ ס"ל שגם בזה"ז שייך לגוי לעשות תקרובת ע"ז. אמנם לדרכינו שהש"ך מקיל בזה משום שלא רגילים כ"כ לנסך, אז יש לומר שהראשונים שהחמירו בזה סבירא להם שכיון שהם מנסכים לפעמים על אף שאינם רגילים בזה, מ"מ עדיין הם נכללים בגזירת סתם יינם.

ולכאורה מצאתי ראייה ברורה לדברינו מהש"ך בסימן קכ"ח ס"ק ד', וז"ל: "...דהרשב"א אזיל לטעמיה דס"ל סתם יינם ומגע גוים בזמן הזה אסור בהנאה דאף דגוים בזמן הזה לאו עובדי עבודה זרה הן, מכל מקום כיון דלפעמים מנסכים, הוינן עובדי עבודה זרה, אבל לדידן דשרינן מגעין וסתם יינם בהנאה מטעמא דלאו עובדי עבודה זרה הן אם כן הוא הדין הכא..." עכ"ל, ומפורש שהשאלה לאסור סתם יינם של גוים בזה"ז היא אך ורק משום שאין רגילים לעשות כן אלא לפעמים, המחמירים ס"ל שאסור אטו הפעמים על אף שאינם רגילים, והמקילים ס"ל שעל אף שמנסכים לפעמים אין זה אסור סתם יינם כיון שאינם רגילים בזה.

אבל אם כוונת הש"ך שאי אפשר לגוים בזה"ז לעשות ניסוך אפילו בכוונה, אז אין מקום להסביר שיטת המחמירים שאסור אטו זה שעושים כן לפעמים, אלא דעת המחמירים הוא משום שגם בזה"ז גוים עובדי ע"ז באמת.

שוב העירוני חכ"א שכדברינו בהבנת הש"ך גם מבואר בשו"ת מנחת אלעזר (מ"צ סי' ע"ג) שכתב בתו"ד "...דהרי כ' שם הרמ"א (נפ' קצ"ג סעיף ה') בפירוש דיש להתיר בהפ"מ בהנאה והוא מדברי הטור בשם הראשונים, היינו שאין דרכם לנסך יין לע"ז ואין זה בזמנינו עובדתם כלל כאשר היה בימים קדמונים וזהו הפי' נכרים שבחו"ל לאו עובדי ע"ז הם, דאינן בקיאינן בטיב עבודת אבותיהם שהיו מנסכים תמיד לע"ז היין שנמצאו וכמ"ש שם הש"ך בס"ק ב' בשם הב"ח אבל פשוט דאמונת הנוצרים דין ע"ז יש להם... ופשוט לכל מי שקרא ושנה שזהו רק לענין יי"נ אינם עובדים עבודה זו - היינו שאין רגילים כ"כ ורק לפעמים י"ל מנסכים ג"כ וכמ"ש שם הש"ך - "... עכ"ל, ודבריו מפורשים שגוים בזה"ז עובדי ע"ז הם, וכל כוונת הש"ך הוא להתיר סתם יינם משום שאין רגילים בניסוך, וכמו שכתבנו, וכן הבאתי למעלה שכן מבואר בדברי הנודע ביהודה.

יש גם נפק"מ למעשה בהבנת דברי הש"ך, שלפי דברינו, גם הגוים מהמזרח הרחוק ומהודו, על אף שאדוקין הם בעבודה זרה כמו הגוים מימי קדם, עדיין יש מקום לדון אם סתם יינם מותר בהנאה אם אין בהם שום מעשה ניסוך, אבל לפי אלו שלומדים שכוונת הש"ך הוא שאם אין אדוקים בע"ז אז אין היין שניסכו לע"ז אינו תקרובת ע"ז, א"כ יש לדון ולומר שכל גוי שהוא כן

שוב מצאתי בתשובת נודע ביהודה (יו"ד תנינא, ס"ח סמ) שנשאל אודות ביטול יין נסך בס' בהפסד מרובה, והשואל כתב בשאלתו לשון "יין נסך", וכתב לו הנוב"י "הנה תחלת לשונו של מעלתו אינו מדויק שכתב שאותה חבית היה של נסך גמור, ואם היה נסך גמור היאך הוא מתירו אפילו בהנאה ועוד וכי איזה פוסק יש שמתיר נסך גמור בששים ומה ענין זה לדברי רמ"א שמייירי בסתם יינם..." עכ"ל. ובודאי לא נעלם מעיני הנודע ביהודה דברי הש"ך והב"ח, ואעפ"כ כתב שאין שום פוסק שמיקל ביין נסך גמור, רק בסתם יינם, ועל כרחך שלמד שהני פוסקים לא התירו יין שנסכו לפני הע"ז ממש.

עוד הביאו מקור לטענה זו מפירוש המשניות להרמב"ם שמשמע מדבריו²⁰ (חולין א' ג) ששחיטת נכרי אסורה היינו אם גוי שמבין בעיקרי ע"ז שחט, אז אסורה בהנאה משום תקרובת ע"ז, כי סתם מחשבתו לע"ז, אבל גוים שלא יודעים עיקר מחשבת ע"ז, אף ששחיטתן פסולה, אינו אלא נבילה ולא תקרובת ע"ז. ויש שלמדו כאילו כוונתו לומר שאלו שאינם יודעים עיקר מחשבת ע"ז, אז השחיטה אינו תקרובת אפילו אם מכוון לשם ע"ז, ומשום דקדוק זה המציאו שהרמב"ם בפי' המשנה כתב דבר שלא כתב במשנה תורה. אמנם האמת יורה דרכו שכוונת הרמב"ם פשוט מאוד, וכדרכו הוא מעתיק דברי הגמ' שם, והיינו שלא אמרין סתם מחשבת גוי לע"ז אלא במינים, כלומר אלו שיודעים עיקרי ע"ז, אבל אלו שאינם מינים אם שחטו **סתם** אינו נאסר משום תקרובת, אבל אם כיוונו בפירוש לע"ז פשוט וברור שהוא תקרובת. מלבד שזה משמע בעצם דבריו, וגם זה מיישב שאין שום סתירה בין דבריו בפי' המשנה לדבריו במשנה תורה, וכעין זה גם כתב הראש יוסף לבעל הפרי מגדים (חולין יג, ו) "וע"ע בפמ"ג שפתי דעת יו"ד ז' ז', וכבר האריכו בזה האחרונים, ויש שלמדו מדבריו בפי' מ"מ הס' אלינא דר"א שסתם מחשבת גוי לע"ז, ואכמ"ל כי אין כן וכן כן הנידון הוא על סתם מחשבת גוי, ולא על גוי שמכוון לשם הע"ז ממש).

עוד הביאו מקור מדברי התבואות שור (ס"ד יז), אמנם כבר העירו שאינו ענין, ששם כתב משום שאין הגוים אדוקין כ"כ, אז יש לנו לתלות יותר שרק אמר לשם ע"ז כדי לאסור בהמת חבירו, ולצעורי קא מיכוון. אמנם במקום שאין צד לומר לצעורי כיוון פשוט ששייך לעשות תקרובת ע"ז.

אדוק לע"ז סתם יינם אסור בהנאה. (ונכלל לא ראיתי בפוסקים המייחסות להגוים ממזרת הרחוק מה דינם לענין כל הדברים שהמירו הפוסקים על הנוגעים, ולכאף ע"פ דברי הראשון ודאי אסור להשכיר להם נמים).

סב. זה לשונו: "ודע כי שחיטת הנכרי נבלה, ואפילו היה יודע ואפילו היה ישראל עומד על גביו, לפי שסתם מחשבת נכרי לעבודה זרה. והטעם שלא אמרנו בה אסורה בהנאה כמו תקרובת עבודה זרה כמו שבארנו במסכת עבודה זרה, לפי שעובדי עבודה זרה נחלקין לשני חלקים, האחד הם היודעים את מעשיה כלומר חישוב הצומח בשעת עשייתה והורדת הרוחניות על ידה ויתר אותן ההזיות ודברי השטות המטנפים את השכל שמדמים בעלי הסוג הזה. והחלק השני הם העובדים אותן הצורות העשויות כפי שלמדו ללא ידיעה היאך נעשו ולא לאיזו מטרה נעשו וזולתי ספורי מעשה חכמיהם בלבד, וכך הם רוב עובדי עבודה זרה, והחלק האחרון הזה אמרו בהם חכמים דברים בנוסח זה, גוים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודה זרה הן אלא מעשה אבותיהן בידיהם. ועל אלה אמרו ששחיטתן מטמא במשא בלבד ואינה נאסרת בהניה" עכ"ל.

כללו של דבר, טענה זו שאי אפשר לגוים לעשות תקרובת ע"ז בזמן הזה היא דבר זר מאוד, ובודאי אין מקורו מהתלמוד, ואם כי יש פוסקים שכתבו קולות בכמה ענינים, לא מצינו בשום פוסק שזה כלל שאומר שאין שום תקרובת ע"ז בכלל בזה"ז.

אם יש לע"ז זו שם עבודה זרה או מינות

עוד טענו הרבה שאין אליל זו בגדר עבודה זרה אלא מינות הוא, ותלו דבריהם בדברי החזו"א (יו"ד סג, כא) שלא נחשב ע"ז אא"כ עובדים נברא באמת, אבל אם מבדים מליבם איזה צורה ועובדים אותה, לא הוי ע"ז אלא מינות, ולכן אם עובדים לאיזה פסל לא הוי ע"ז אא"כ מאמינים שהפסל עצמו הושפע מאיזה כח הנברא באמת, ולא מכח הברוי, עכ"ל.

אמנם לכאורה אף לדבריהם בהבנת החזו"א יש לדון שיש דין ע"ז בנידון דידן, כיון שהם בטעותם עובדים לאיש שחי פעם, וכתב החזו"א על זה (סכ"ג) בפירושו "מיהו בעובד לנפש של נברא, אף שכבר אבדה יש בה משום כו"מ, כמו לנפש נכרתה, שהרי עדיין היא קימת למשפט" ע"כ. ואף שיש להסתפק על פי דבריו אם יש לפסל זה שם תשמישי ע"ז או ע"ז עצמה, מ"מ ודאי שעצם העבודה הוי ע"ז, ולא מינות, ושפיר שייך תקרובת ע"ז. אמנם יש לברר דבר זה כיון שאולי האיש הזה לא חי פעם, אלא זה חלק מטעותם לייחס אליו כאילו הוא חי, וצ"ע.

מכל מקום לא נראה לי שכוונת החזו"א הוא לומר שכל העובד צורה שאינו נברא אמיתי אינו ע"ז, כי א"כ עגל הזהב אינו ע"ז כיון שברו צורה של עגל, ולא עבדו לעגל שכבר קיים, ודוחק לומר שהוא היתה ע"ז רק משום שהוא היה נגד איזה כח אמיתי, כיון שדבר זה אינו מפורש בפוסקים וחז"ל.

ועוד תימה רבתי, שמשנה מפורשת היא (ע"ז מד:) שאפרודיטי הוי ע"ז, ואע"פ שאפרודיטי היא צורה שברו הרומיים, וידועה עד היום בשמו, ומעולם לא היתה. וכן מוזכר במשנה (מג:) שצורת דרקון [שוא Dragon] הוי ע"ז, וכתב הרע"ב שם "צורת דרקון - צורת נחש שיש לו ציצין וקשקשין כקשקשי הדג", וכמובן שגם זה לא היה ולא נברא.

ועוד, הלא כתב הרמב"ם (פ"ג מהל' ע"ז ה"א) שעיקר ציווי של ע"ז כולל בתוכו שלא לעבוד "אחד מארבעה היסודות, ולא אחד מכל הנבראים מהן", וכל פסל שיעשה, אפילו אם הוא צורה שבדה העובד מליבו, נעשה מהארבעה היסודות (כמפורש ברמב"ם פ"ד מסעי' הסוה"מ), א"כ ברור שכל צורה נכלל באיסור ע"ז.

ופשטות הפוסקים משמעים שהיו עובדים לצורת מצד עצם הצורה, ולא מצד איזה כח אמיתי שהצורה מזכיר, כמו שכתוב (ויקרא כ"ג) "אומרים לעץ אבי אתה, ולאבן את ילידתנו", ועי"ש בדברי רבינו המלבי"ם שכתב בזה"ל: "... שחושבים את העץ שהוא בוראם יוצרם וחוללם ויאמרו לו אלה אלהיך ישראל, עד שעובדים העץ מצד עצמו" עכ"ל.

ואי אפשר לי להאמין שבאמת יצא פלא כזאת ממרן החזו"א וצ"ל, ואחרי העיון נראה שאכן לא אמר החזו"א דבר כזה מעולם, אלא כוונתו אחרת לגמרי, ואבאר.

תוס' (סנהדרין סג: ד"ה אסור) כתבו⁸¹ שעל אף שאסור לגרום לגוי להשבע בשם הע"ז שלו משום איסור לא ישמע על פיך, מ"מ אם הגוים אומרים שם שמים, על אף שכוונתם גם לישו הנוצרי, מכל מקום אין זה שם ע"ז ואינו אסור כי כוונתם לעושה שמים.

ומרן החזו"א (סי' סג, יט) האריך בביאור דברי התוס', וכתב לבאר שהאיסור לא ישמע על פיך אינו אלא אם הגוי אומר שם הפרטי של הע"ז⁸², וז"ל: "ומדבריהם למדנו שאילו היו מזכירין את כו"מ שלהם בשמה בפרטית היה אסור לישראל משום לא ישמע על פיך, ומבואר דלא עלתה על דעת רבותינו להסתפק שלא יהיה לה ולעובדיה דין עכו"מ, מפני אמונתם העושה שמים, **דכל שעובדין נברא, ומיחסין לו בחירה עצמית וממשלה זהו עיקר כו"מ**" עכ"ל.

ומבאר עוד החזו"א (סס אות כ'), שזה שהוא מזכיר שם אלוה על הע"ז, על אף שהאומר "אלי אתה" זהו עיקר ע"ז, זהו דווקא משום שכשהוא אומר "אלי אתה" הוא מקבל אליל או כח זה לאלוה, אבל לקרוא לע"ז בשם אלוה בלי לקבלו עליו, אף שאיכא מינות בדבר כיון שהוא כופר ביחוד ה', מכל מקום במינות כזה לא מוזהר עליה בן נח, עכ"פ לא מוזהר על אמירתו.

וממשיך עוד החזו"א (סס אות כג) באותו דיון, שאם לא מקבל איזה כח לאלוה, אבל הוא מדמה שיש כח נבדל זולת הבורא יתברך, אינו אלא מין, ולא עובד ע"ז, וזה שייך לדברי הרמב"ם והראב"ד על אלו שמייחסים תמונה להקב"ה, שלדעת הרמב"ם הוי מין משום שהוא מצמצם כחו של הקב"ה, ולדעת הראב"ד המאמין כן משום שלא עיין בדבר אינו מין, אבל אם הוא יודע שזה לא מסתדר עם אמונתו ואעפ"כ חושב שיש להקב"ה דמות, כתב החזו"א שלזה מודה הראב"ד שהוי מין. וכוונת החזו"א הוא שכמו שהמאמין שיש גוף להקב"ה הוי מינות ולא ע"ז, הוא הדין המאמין שיש איזה כח אחר בעולם ולא מקבלו עליו לאלוה הוי מינות ולא ע"ז, ודו"ק. ולא הוי ע"ז אלא אם הוא **עובד** איזה כח, ולא אם הוא צייר בנפשו שיש איזה כח.

וכתב עוד החזו"א חידוש נפלא, שאפילו אם הוא עובד דבר מדומה שאין לו שום צורה, כיון שדבר זה לא קיים באמת, א"כ הוא לא עובד שום דבר באמת, גם זה מינות הוי ולא ע"ז, וכוונתו לכאורה משום שהוא לא עשה איזה פסל כלל, ממילא שוב אין שיבושו אלא במחשבתו. ומבאר החזו"א ולכן העובד לאותו האיש ימח שמו, לכאורה הוא עובד רק דבר המדומה כיון שאינם עובדים הפסל עצמה, אלא הם עובדים נפשו של אותו האיש, והדבר מפורש בראשונים שהוא ע"ז, ולכן כתב החזו"א כיון שנפשו קיימת למשפט, הוי כעובד דבר אמיתי, וממילא הוי עבודה

סג. וז"ל: "...מ"מ בזמן הזה כולן נשבעים בקדשים שלהן ואין תופסין בהם אלהות, ואף על פי שמה שמזכירין עמם ש"ש וכוונתם [לישו הטעמי - ע"פ דפיו' ומוס' הלא"ה], מ"מ אין זה שם עבודה זרה גם דעתם לעושה שמים ואף על פי שמשתפין שם שמים ודבר אחר לא אשכחן דאסור לגרום לאחרים לשתף ולפני עור ליכא דבני נח לא הוזהרו על כך" עכ"ל.

סד. האריכו הפוסקים לדון בדברי התוס', האם כוונתו לומר שאין בן נח מצווה על השיתוף בכלל, או שמא אין איסור לא ישמע על פיך נאמר אם הגוי אומר שם אלוהים וכוונתו לשיתוף. עי' רמ"א אר"ח סי' רנ"ו שהביא דברי התוס' לענין שבועה, ואמנם הש"ך (יו"ד קנ"א ס"ק י') כנראה הבין שכוונת הרמ"א לומר שאין הגוי מצווה על השיתוף כלל, והאריכו האחרונים לדחות דברי הש"ך, עי' נודע ביהודה מהדו"ת יו"ד סי' קמח, מעיל צדקה סי' כב, טורי אבן חגיגה יא.: ועי' בתשובת הגרעק"א שנדפסה בסוף הלכות ע"ז בשו"ע. וכן הוא כוונת החזו"א כאן לפרש שכוונת התוס' הוא רק לענין שבועה אם לא מזכירים שם של אלילים בפירוש.

זרה בעצם האמונה שיש כזה דבר על אף שאינו עובד לשום צורה. ועדיין היה קשה לו זה שכתבו הראשונים (ע"רמ"א קמא 6, ומקורו מהלפ"ה) שצורת שתי וערב הוי ע"ז עצמה ולא משמשיו, ולכאורה הם לא עובדים השתי וערב, אלא בשתי וערב הם מזכירים את אותו האיש ימ"ש, א"כ לא תהוי על השתי וערב אלא דין משמשי ע"ז, ולכן כתב החזו"א, כיון שהם חושבים שאותו האיש משפיע על התמונה הזאת שפע וכח, אז תמונה זו היא ע"ז עצמה ולא משמשיו^{סה}.

כל אלו דברי החזו"א, ולמעשה יש בדבריו חידוש ענק, שעבודת ע"ז הוי דווקא אם עובד איזה דבר אמיתי, אבל אעפ"כ מעולם לא כתב שהעושה פסל ותמונה ומייחס לו איזה כח בשטות אין זה עבודה זרה, אלא כתב שהעובד דבר שאין לו פסל ואינו נמצא, אז אין זה ע"ז אלא מינות. בנידון דידן, וברוב עבודה זרות שהיו, הם עושים פסל ומייחסים לה כח, והיא היא עיקר ע"ז שהיה בימי קדם, וחלילה לחשוב שהחזו"א סבר אחרת. לענ"ד זה ברור מאוד בכוונת החזו"א, ויראה הקהל את דברי החזו"א בפנים, וישפוט.

סה. ולכאורה לפי מה שיצא לנו שע"ז זו שפיר הוי ע"ז גם לדעת החזו"א, מכל מקום תמונה שעושים לזכרה והם מאמינים שהוא משפיע על התמונה הזאת שפע וכח, ג"כ הוי ע"ז עצמה ולא משמשי ע"ז, א"כ כלי ההונדי שמניחים לשם השערות אחרי הגילוח, כיון שהם מאמינים שכל מה שמונח בתוכו גורם להם שפע (ע"י באריות במילאורו של שלחמו של הגר"ק נקונץ אור ישראל לו), אז ההונדי עצמה יש לו דין ע"ז עצמה ולא משמשי ע"ז, ולכן אפילו אם נימא שתקרובת ע"ז לא הוי אלא דבר שהובא לפניה, מ"מ גם זה נחשב כלפני הע"ז, וכמו שכתבתי לעיל.

בדין תערובת השיער עם שאר השיער

אחרי שביררנו שהשיער הזה שמגלחים בבתי ע"ז דינו כתקרובת ע"ז, יש לברר מהו דינו של שיער שלא מגיע ישר מהודו. באמת ראוי לברר אם רוב השיער באמת מגיע מהודו או לא, ועי' להלן שכפי מה שבררתי נראה שרוב השיער אכן מגיע מהודו, וא"כ פשוט שאמרינן כל דפריש מרובא פריש, וסתם שיער שלא ידוע מקורו אסור.

ואמנם אפילו אם ימצא שרק מיעוט מהשיער בשוק העולמי מגיע מהודו, מכל מקום עדיין יש מה לחוש בכל שיער שקונים ממקור לא ידוע ומוסמך. כי אף אחד לא חולק על זה שיש הרבה שיער שאכן מגיע מהודו, וא"כ לא ימלט שבמפעלים הגדולים של הגוים אשר בסין וכדומה, שמעורב שם קצת מהשיער של תקרובת ע"ז. אם כן יש לדון מה דינו של התערובת הזו, האם הוא בטל ברוב או לא.

הנה חמור תקרובת ע"ז ששנו רבותינו שאפילו באלף לא בטל¹, וזהו לשון השו"ע (יו"ד סימן קמ):

עבודה זרה ומשמשיה ותקרובתה, אוסרים בכל שהוא, שאם נתערב אחד מהם, אפילו באלף, כולן אסורות. ואם **אחד** מהתערובות הראשון נתערב בשנים אחרים, ונפל מהשלשה אחד לשנים אחרים, הרי אלו האחרים מותרים.

וכן אם אחד מהתערובות הראשון נפל לים או נשרף בענין שנאבד מהעולם, כל הנשארים מותר ליהנות בהם שנים שנים ביחד, אבל לא מאחד לבדו. ובלבד שלא יהנה אדם אחד מכולם. ויש מי שאוסר אלא אם כן נפלו שנים לים הגדול או נשרפים.

ומקורו מזבחים (עז). עי"ש בכל הסוגיא, ונעתיק מה שנודע לניד"ד:

"אמר רב טבעת של עבודה זרה שנתערבה במאה טבעות, ופרשו ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר, פרשה אחת מארבעים אינה אסורת, אחת מששים אסורת, מאי שנא אחת מארבעים דלא דאמרינן איסורא ברובא איתיה, אחת מששים נמי אמרינן איסורא ברובא איתיה, אלא אם פרשו ארבעים כולן למקום אחד אין אסורות ששים למקום אחד אסורות"

וכן פסק הרמב"ם (הלכות ע"ז פ"ז הלכה י'), וז"ל:

"טבעת של עבודה זרה שנתערבה בכמה טבעות ונפלו שנים מהן לים הגדול הותרו כולן, שאני אומר אותה הטבעת היתה בכלל השנים, נתערבה במאה ונתחלקו ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר, ונפלו הארבעים כולן לטבעות אחרות כלן מותרות, שאני אומר אותה הטבעת האסורה ברוב היא, נפלו הששים לטבעות אחרות כולן אסורות"

יוצא, שעל אף שאמרו חז"ל וכאשר פסק השו"ע, שע"ז בטל בכמה תערובות (זה ממ' אס זמין ב' מערובות או ג', ואכמ"ל), כל זה דווקא אם פרש מיעוט מתוך הרוב למקו"א, ותלינן שאיסורא ברובא

סו. השו"ע סתם בזה ולא כתב הדין דווקא אם הוא דבר חשוב. ואמנם י"א שרק דבר חשוב של ע"ז אינו בטלה ברוב (עי' רמ"א קל"ד ב', ועי"ש צביאור הגר"א שנקט שלא לריב דבר חשוב, וכ"כ הכרמי ופלמי ס"ק סה, והשו"ד ס"ק טו, והממדת שלמה ס"י יט.), ולכאור' לפי זה יש צד קולא בזה.

איתא. כלומר, שאם יש מ' טבעות כאן וס' במקום אחר, יש כלל שאיסורא ברובא שמברר לנו שהטבעת האסורה היא מתוך הס' ולא מתוך המ', ולכן אם פירש אחד מתוך המ' לתערובת אחרת ניתן להתירו. וכן מפורש לשון השו"ע "ואם אחד מהתערובת הראשון נתערב בשנים אחרים", כלומר דווקא אם אחד, ולא אם רוב התערובת נתערב בעוד דברים.

וכן מפורש בבית יוסף (סי' ק"מ), וז"ל: "וכבר כתבתי לשון הגמרא בסימן ק"י (קעז. ד"ה ולא מיבעיא) ונתבאר שם דהיינו דוקא כשמיעוט התערובת הראשון נתערב עם אחרים אבל אם רוב התערובת הראשון נתערב עם אחרים אין זה ספק ספיקא, ולפיכך כולם אסורים" עכ"ל.

ולכן, אם תערובת של אחד במאה נתגדל, למשל ששים מאלו נתערבו בעוד אלף טבעות, כיון שתלינן שאיסורא ברובא, נחשב הדבר כאילו יש כאן תערובת אחת (כלומר התערובת הראשונה), ואפילו אם פירש אחד מכאן עדיין אסורה, כיון שתקרובת ע"ז אין לה ביטול ברוב.

ואשר על כן, שיער שמגיע בודאי מהודו, אפילו אם תמצא לומר שאין רוב השיער שם מתקרובת ע"ז, אם מעורב בו שיער של תקרובת ע"ז, אזי אין לו ביטול ברוב וכל השיער שמגיע משם אסור. ואם שולחים רוב מהתערובת הזו לסין וכדומה, כיון שמעולם לא פרש ממנו מיעוט, אלא שכל הסחורה המעורבת נמכרת ביחד, אז גם שאר השיער שנתערב עמו אסור משום שהוא עדיין תערובת הראשונה. ולכן כל מפעל שמגיע להם שיער מהודו, עלינו לחוש שכל שיער שיוצא ממנו הוא תערובת תקרובת ע"ז, ואסורה.

שוב נתברר לי שאין אנו צריכים לכל זה, כיון שבהודו 99% מהשיער הרמי נפאזת דרך כלל נעשו משיער רמי, ודבר זה ניתן לנחון בידים, ע"י להלן בהודו מגיע מהמקדשים¹⁰, שע"פ רוב השיער לעולם אינו מעורב, זאת אומרת שהסוחר לוקח כל הסחורה ממקום אחת, רק יש לנו ספק מאיפא לקח.

ואם ישראל מזמין משיער מגוי, אפילו אם לוקח רק כמה מתוך התערובת, כתב מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיש לחוש שהשיער לא נקרא פריש, אלא הוא קבוע, כיון שישראל הוא זה שמזמין השיער מהגוי, והוא כאילו לקח הישראל התערובת עצמה לידו, ונשאר התערובת כאשר היתה, כלומר שנחשב קבוע. ובאמת דבר זה תלוי במחלוקת הפוסקים: הדברי חיים (יו"ד ג, נג, ומוכח בדברי משנה ק"ע ג' חולק) כתב שיש לחוש שהגוי שעושה כן בשליחות ישראל הוא כאילו לקח הישראל ואסורה, וכתב ע"ז בזה"ל "דמה לי שלקח ביד, או שמצווה ליתן לו מן הקבוע, ולא יחלוק על זה זולת חסר דעת" ע"כ. ואמנם, הגרש"ק חלק עליו בשו"ת טוב טעם ודעת (מלחמה יד), וכתב שאם שלחו לו הגוי נחשב שאינו קבוע עד שמגיע לרשותו, ולכן דינו כמצא בשר בשוק, וכל דפריש מדורבא פריש. ויש מה להאריך במחלוקת זו, אלא שהעירו שלא דווקא המציאות היא שאלו שמזמינים השיער מהגויים בהודו הם ישראלים, אלא פעמים גויים בשאר מקומות בעולם לוקחים מהודו, והיהודים רק קונים מהגוי השני, א"כ אפילו להדברי חיים זה רק קבוע מדרבנן כיון שהוא לוקח מהתערובת, ויש לדון בזה.

סז. כן אמרו המפעלים הגדולים בהודו. יש לנו מסמכים שנשאל על מקור שערותם, וענו שיער שאינו רמי בין 40 ל-60 אחוז מהמקדשים, ושיער רמי 99% מהמקדשים, ואין להם מקור אחרת שמהם קונים שיער רמי.

אמנם העיר בזה מו"ר הג"ר משה מרדכי קארפ שליט"א^{סח} (נמכתב מט"ז סלו משע"ח), שבנידון דידן לכו"ע נחשב הדבר כקבוע כשהוא ביד גוי כיון שהגוי מצווה על איסור הנאה מתקרבות ע"ז כמפורש בראשונים (רבינו יונה, רמב"ן, ר"ן, ע"ז נט:), א"כ גם אצל מתחיל הספק, ונידון כקבוע ולא שייך ביה ביטול ברוב. ואף שאין הגוי חושש לאיסור תקרובת ע"ז כלל, מכל מקום כתבו הפוסקים (עי' חו"א יו"ד לו יג, ממדת שלמה אזה"ע א ג, יד יהודה סי' ק"ק יט, וכן נקט הגר"ש נהרמיה למולין נה). שבשר שנמצא ביד משומד דינו כאילו נמצא ביד ישראל על אף שגם למשומד לא אכפית ליה אם בשר כשר הוא או בשר נבילה. וכן מבואר מדברי הקצה"ח (נלצג) והגליון מהרש"א (סי' ק"י) שכתבו יסוד זה שדבר שאסור גם לנכרי נחשב קבוע כשהוא ברשותו של נכרי על אף שאין הנכרי חושש לאיסור זה.

ועוד ראיתי למרן הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (משו"ה ח"ג סי' מיד) שכתב שבלאו הכי לא שייך למימר כאן כל דפריש, כיון שהמחיר של שיער מהודו זול יותר משיער משאר מקומות^{סט},

סח. וז"ל: גם יש לדון דאף הגוי מצווה בע"ז ובהנאה מתקרבות ע"ז ובביעורה, ומבואר בקצה"ח סי' רצ"ב סק"ב דבאיסור שנוגע לגוי כגזל לא אמרי' נמצא ביד נכרי אלא הוי קבוע. וכ"כ בגליון מהרש"א סי' ק"י לגבי איסור אבר מן החי דבן נח מצווה ע"ז (א"ה, וכ"כ הגרעק"א נחידושי למולין נה). ואף שהמנ"ח סי' תל"ו כ' דאין הגוי מצווה כבר הביא ה"צפנת פענח" ריש הל' ע"ז דהדבר מפורש ברמב"ם פ"ח ממלכים ה"ט "עד שיכפרו בע"ז ויאבדו את כל מקומותיה ויקבלו שאר המצוות שנצטוו בני נח, שכל גוי שלא קבל מצוות שנצטוו בני נח הורגין אותו אם ישנו תחת ידינו". וכ"כ בחשוך חמד ע"ז דף נ. בשם רבינו הגר"ח ק"ש שליט"א דאף הגוי מצווה על איבודו.

וכן לענין תקרבות ע"ז, אף שהמנ"ח סי' תכ"ו כ' דאינו מצווה, מ"מ בחי' הרמב"ן סוף ע"ז (השלמות לף נט:) וכן בחי' הר"ן ע"ז נט: (א"ה - וכן כמז מלמדי רבינו יונה סס) מפורש דבן נח מצווה ע"ז וז"ל: "אבל כשנסכו לע"ז ממש מחייב בתשלומין דמקלא קלייה כיון דאסיק עלי' שמא דע"ז ואסריה בין לדידיה בין לאחרים דאיסור [הנאה] - לשון רבינו יונה] של ע"ז אף בבני נח הוא נוגה". עכ"ל.

ועי' גם תשו' לבושי מרדכי בליקוטי תשו' סי' מ"ד שכיון לזה (א"ה - כלומר לזה שהנכרי ג"כ אסור להטות ממקומו ע"ז). ובזה אף להנתיבות סי' רצב שכ' דבגזל אינו מצווה על השבה, מ"מ כאן הרי מצווה על ביעורה וכדצייד בטורי אבן חגיגה יג. שהגוי מצווה על לא ידבק בידך. ולפי"ז ברור דהוי קבוע דהאיסור מתחיל כבר אצל הגוי, ולא שייך לומר דהגוי מכיר את האיסור, דהרי אינו מכיר מהו השער דתקרבות ע"ז ואין מקום בזה לרוב כלל.

וע"פ כל הנ"ל אין מקום להתיר כלל כל סוגי הפאות הניקנות על סמך רוב או על סמך אומדנא קלושה של מחירי הפאות דעדיין לא יצאנו מחשש שער ע"ז או תערובתו.

סט. זה לא משום שאינו איכותי כמו שיער של שאר המקומות, אלא משום שבהודו יש יותר שיער בשוק, ועוד המגלחים עושים כן בחינם, משא"כ שאר המדינות צריכים לשלם לכל אישה שמגלח עד שתהא כדאי לה לוותר על שער ראשה. כמובן למכור שער הראש הוא נגד הטבע של כל אדם (עי' לשון המשנה נזירים "אמר לו ר"ע אפילו אמה מוכר שער ראשך אמה נותן לה כמותה"), וכ"ש לאשה.

ראוי להעיר שהשיער מהודו, לפי כל הגוים שעוסקים בעסק זה, כולם כפה אחד מודים שהשיער מהודו היא הכי איכותי שיש, ויש שיער בכל הצבעים ויש דרך מיוחדת לעשות את זה והלשאר שקשי השיער במקומן, ע"י אומססים, והרואה לנדר דבר זה יפנה אליו, ושייך להשיגו במחיר זול [ואדרבה, מהממרה פומצית של הטפמל השיער הכי יקר הוא שיער של שבעים ס"מ, ושזה 350 דולר לק"ג [לפני שטיפה], ופאה רגיל הוא רק 300 גרם, ולא ולמד שהשער האיכותי הוא זול ממאד, ועם ישראל מפורין ממונם. ועוד, אפילו אם ימא שקונים שיער מאירופא ושאר מקומות, מאחר ששיער הודי הוא זול כ"כ, בודאי יש לגוי המוכר ליהודים ענין גדול להסליף], ודבר זה ניתן להוכיח בבירור.

א"כ כתבו הפוסקים שלא אמרין כל דפריש אם הנבילה זול יותר (עי' תנאזות שור סי' ס"ג ס"ק כ"ז, פמ"ג סי' ס"ג שפ"ד ס"ק א', די יהודה קי, יט, וכ"כ בצנדי השלמן ק"י ס"ק נא).

וראיתי אלו שמתירים השיער שנתערב בספק ספיקא, ספק שמא אינו תקרובת ע"ז (כלומר לדגריהם יש אזה ספק, ואמנם בדגרינו לעיל נקטנו שאין כאן ספק כלל), וספק אם זה מהאיסור. ואמנם זה לא פשוט כלל, כיון שהוי ספק חד בגופו וחד בתערובת שמפורש בפוסקים שלא אמרין כאן ס"ס, (עי' סי' ק"י סעיף ט', ועי' בכללי ס"ס להש"ך אות א').²

כללו של דבר: כיון שבודאי הרבה מהשיער מגיע מהודו, יש לחוש בכל שיער שלא יודעים שמגיע ממקור נאמן³, שיש בו חשש תערובת תקרובת ע"ז שאינה בטילה.

ע. ואפילו בהפסד מרובה על אף שהקילו כמה אחרונים בזה, מכל מקום יש לדון אם אפשר לסמוך עליהם מאחר שכהיום הזה נתברר לנו מדברי הראשונים שהצד שלא לומר ס"ס בנידון כזו הוי דאורייתא, ואלו הפוסקים שהקילו בזה הקילו משום שלמדו שהכלל הזה הוי רק כלל מדרבנן ומדאורייתא יש ס"ס, עי' בס' הבתים הל' בור"ח שער השישי שמפורש שהוא דאורייתא, וכ"כ הריטב"א ב"ב קכז, רבינו דוד פסחים ט', וכן משמע משו"ת המהרי"ל סי' קנא, איסור והיתר כלל כו ד, ובאמת לכשתמצא כן יוצא מדברי התוס' כריתות י: ע"פ מה שכתב לענין אשום תלוי. למעשה הדבר צריך עוד בירור, ולא באתי אלא לעורר.

חוץ מזה כמעט כל הפוסקים מסכימים שלא אמרין ספק ספיקא אם הוי ספק א' בתערובת וא' בגופו. נידון דידן לכא' הוי שנודעו שני הספיקות בזה אחר זה, כיון שכבר היתה ידועה שהשיער מהודו הוי תקרובת ע"ז, ולכן אין שום צד להקל. אמנם אפי' אם נרחיק לומר שנידון דידן הוי שנודעו שני הספיקות בבת אחת, הלא על אף שהמשאת בנימין היקל בזה, רבו עליו החולקים, הלא המה: הרמ"א בדרכי משה סי' נ"ז ס"ק ט"ו, וכן בתו"ח כלל מ"ג דין ז', וכן כמוכח דעת הש"ך בכללי ס"ס אות א', והביא כן בשם האיסור והיתר, ורק היקל בהפסד מרובה וגם הוא לצורך סעודת מצווה, שאינו נוגע לנידון דידן, וכן האריך הט"ז (סי' קי' ס"ק יג) להוכיח מלשונות של הראשונים ולדחות את דברי המשאת בנימין כל עיקר, וכן כתב הפרי חדש ש"לזה הסכימו כל האחרונים וכן עיקר" וכן דעת הכרתי ופלותי (שסל) וז"ל: "ונודעו. היינו דב' ספיקות בגופו, אבל אם היה רק חד בגופו, רק לא נודע עד שנתודע ספק בתערובות, מ"מ לא מהני, כיון דחד בגופו ואחד בתערובות דרכי משה סי' נ"ז ס"ק ט"ו, תורת חטאת כלל מ"ג דין ז', ט"ז ס"ק י"ג, ש"ך ס"ק ס"ג דין א', פרי חדש ס"ק מ"ז, דלא כתשובת משאת בנימין סי' ל"ז עכ"ל, ועי' בפרמ"ג ק"י ש"ד סג שהביא דברי השאת בנימין כתב "ומשום הא לא אריא דהב"י מביא המצאתי כתוב בסי' נז, ואעפ"כ חלקו עליו כל האחרונים...", וכ"כ הערה"ש (סעי' פה) "והנה זהו ברור... וכן הסכימו כל הגדולים דלא כיש שרצו להקל בזה" עכ"ל. וכ"מ גם מדברי החו"ד (פ"ת הספק נקלה ס"ק א', עי' סי' ס"ק ל"ה), הרב שלמה קלוגר (שו"ת טוטו"ד מסדו"ג סי' רמ"ט ד"ה ועוד), בית שלמה (יו"ד סוף סי' קפ"ב).

עא. ושמעתי מהגאון הגדול ר' עזריאל אורבך שליט"א שפשיטא שאי אפשר לסמוך על הפאניות לברר מקור השיער, כיון שיש רווח ענק בעסק זה.

אמנם בלאו הכי חובה לציין שבדאי רוב היהודים אינם חשודים למכור בזדון שיער מתקרובת ע"ז באומנם שבאמת מקורו מברזיל וכדומה, אלא הגוים שמוכרים להיהודים את השיער מכירים ויודעים שאנחנו חוששים משיער ההודי, ולכן יודעים שהם צריכים לומר שאין השיער מהודו, והחכמים שבהם מוסיפים שהם לא מוכרים שערות מהודו כלל, כיון שהם מוכרים רק שערות יותר איכותי מזה [דבר שהוא שקר במילתא דעבידא לגלוי, ואדרבה, כל הגוים שקונים השיער דווקא רוצים שיער הודי, בגלל שהוא הכי איכותי שיש מהרבה טעמים, ואכמ"ל], ועוד הם מוסיפים שבאמת קשה מאוד להשיג כזה כמות של שערות מברזיל וכדו', ולכן המחיר ביוקר, עד

מידע על מקור השיער העולמי

בכדי לדעת מאיפוא מגיע רוב השערות שממנו עושים פאות, צריך להקדים שבטעמפל אחד אשר בטירופטי, יש בערך 35,000 מתגלחים בכל יום, ובשנת 2017 היו 12,237,368 שגילחו בטירופטי^{עג}, וביררו שסך הכל שאר הטעמפלים בהודו (יש עוד 28 גדולים, ועוד אלפי קטנים שעושים הגילות) שווים לטעמפל הזה, א"כ יוצא לנו שיש בערך 70,000 שמתגלחים לע"ז כל יום. וזה כולל אנשים נשים וקטנים, ולכן ניתן לשאר שבערך 25,000 מהם הם נשים^{עד}.

שהקונים התמימים חושבים שהם מצאו מקור מוסמך שאין השיער מהודו, וכמה גדול המכשול בזה. וראיה ברורה לכל זה, הוא כל אלו שיש להם 100% שיער מרוסיא בלבד, לא חסר להם שיער שחור כעורב, בעוד שברוסיא נדיר מאוד למצוא אחד עם שיער שחור כלל. כללו של דבר, כיון שיש הרבה הרבה שקרים בשוק, קשה מאוד לסמוך על אף אחד, אם לא שהיא "שמורה משעת קצירה" ויעי' תשובות והנהגות (מ"ה ס' רס"ב). [ועל הכשרות הקיימת ביררתי הרבה, ואין רצוני להאריך בזה, והרוצה לברר אודותיו יכול לשלוח לי בקשה במייל]

עב. בנושא זה סמכתי על הרבה מקורות, והבאתי צילומים של המקורות כדי שהקורא יראה אותם לעצמו בלי לסמוך עלי. וכדי להביא המסמך המקורי ולא לסמוך על שום תרגומים, הדברים הם באנגלית. יש הרבה מסוחרים השערות, הן יהודים והן הגוים, שהעידו שרוב השיער שראוי לפאות, כ-95%, מגיע ממקדשי הודו, אמנם לא סמכתי עליהם בלבד, אלא ביררתי הדבר ממקורות.

עג. הנה מסמך ממנהלי הטמפל על כמות המתגלחים בשנת 2016 ו-2017 למינינים. [שימו לב, שהם נוהגים לעשות /, נאופן אחרת ממה שהנוהגים אנחנו, ומה שהם כותבים 122,37,368 הנוהג ל-12,237,368]

Tirumala Tirupati Devasthanams Comparative MIS Report on different activities at Tirumala : Year 2016 & Year 2017					
S.No	Activity	Year 2016	Year 2017	Difference	% Diff (Increase/Decrease)
1	Darshan (In Nos.) הספר מבקרים בשנה	266,08,928	273,19,897	7,10,969	2.7
2	Laddu Prasadam (In Nos.)	1036,02,106	1066,72,730	30,70,624	3.0
3.a	Annappasadam (Food Items : MTVAC, VQC I & II inside, Outside Q lines, Food Counters, etc) (In Nos.)	506,51,324	627,31,798	120,80,474	23.9
3.b	Annaprasadam (Beverages : VQC I & II inside, Outside Q lines, Food Counters, etc) (In Nos.)	272,54,520	395,89,796	123,35,276	45.3
4	Tonsuring (Head Count in Nos.) הספר תחלילים	125,30,732	122,37,368	-2,93,364	-2.3
5	Hundi Collection (Rs. In Crores)	Rs. 1,046.28 Cr.	Rs. 995.89 Cr.	(-) 50.39 Cr.	-4.8
6	Revenue (Accommodation) (Rs. In Crores)	Rs. 85.91 Cr.	Rs. 83.76 Cr.	(-) 2.15 Cr.	-2.5
7	Occupancy Ratio (Accommodation) in %	101%	103%	2%	2%

High Lights :

- Highest number of dharshans took place @ 2,73,19,897 devotees compared to any other past 6 years
- Highest number of Sarva Darshanam took place @ 1,07,56,515 pilgrims compared to any other past 6 years
- Laddu prasadm sales crossed over 10.67 crore number which is an all time record.
- 6.27 Cr food pockets supplied to pilgrims in Yr 2017 compared to that of 5.06 Cr in the Yr 2016 which is 23.9% excess.
- 3.96 Cr beverages supplied to pilgrims in Yr 2017 compared to that of 2.72 Cr in the Yr 2016 which is 45.3% excess.
- Highest number @ 67,33,320 SED pilgrims took darshan in the Yr 2017 which is 4.23% excess over that of Year 2016 @ 64,59,928
- Revenue collected thru Special Entry Darshan (Rs. 300/-) in Yr 2017 is Rs. 210 Cr compared to Rs. 201 Cr in Yr 2016, which is Rs. 9 Cr. Excess.
- Hundi collection (SriTT Hundi + eHundi + SED Hundi) @ Rs.995.89 Crores which is less by 4.8% than that of last year. Hundi Collection in the year 2016 was Rs.1046.28 Cr.

עד. במייל שנשלח אל מנהלי הטמפל (וכמו כל זיכור שאני מנסט, ניתן לקבל עותק ממני), שאלו כמה וכמה שאלות, וקיבלו תשובה מפורטת על כל השאלות, ואחד מהם מהו האחוז של המתגלחים שהם נשים, וענו 35%.

טון שיער בדרך כלל נעשית משערות של 3,000 נשים. ולכן מ25,000 נשים ליום עושים 8.3 טון, א"כ כל שנה יש בערך 3,041 טון שיוצא מבתי עבודתם מנשים, מבלי לחשבן השיער של גברים וילדים שגם נמכר.

באתר של האו"ם^{ע"ה} יש רשימות ומידע על כל הסחר העולמי. לכל סחורה יש קוד מיוחד, ודרכו ניתן לראות כמה ייבוא ויצוא יש בכל מדינה של הסחורה הזו, ומה המחיר של כל ק"ג שלה.

ניקה לדוגמא נרות. הקוד הוא 340600 [זה כולל נרות גם אלו שלא נעשים משערה], ובו ניתן לראות מאיזה מדינה יצא, כמה ק"ג, בכמה כסף ולאיזה מדינה מייבאים הנרות בכמה כסף וכו'. והדבר ידוע שהרבה דברים נעשים בסין, אמנם זה לא אומר שכל הדברים נעשים ממוצרים שמקורם מסין, אלא שסין מייבא אותם משאר המדינות, והסיבה שהם עושים כן בסין הוא משום ששם העבודה זולה במיוחד. וחוז' מהקוד של נרות, יש קוד אחרת של שערה [3404] שממנו עושים הנרות.

ולכן על אף שסין מייצא 241,000 טון של נרות, הם מייבאים לתוך סין ממדינות אחרות 178,070 טון של שערה לצורך עשיית הנרות. כל זה לדוגמא בעלמא, ומי שרוצה לדעת כמה טון נרות יש בכל העולם סך הכל, עליו לחשוב אך ורק בקוד של הנרות, כלומר גמר הדבר, ולא לכלול תוך חשבוננו גם השערה שנמכר לצורך עשיית הנרות, כיון שמהשערה הזו עושים הנרות, והבן.

וכן בנידון דידן. יש לאו"ם שלש קודים בהם כלולים סוגי שונים של שיער^{ע"ה}. כל הנתונים במחקר זה הוא משנת 2016 למניינם:

1. 0501 – שיער, טבעי, גולמי, כולל שיער שלא מעובד כלל, ונכלל בתוכו גם שיער הפסולת [היינו שיער גברים וכדומה] שמהם עושים משמרי המזון כמו ציסטיאן (אמינו אסיד).
2. 670300 – שיער טבעי או צמר שעבר איזה תהליך של עיבוד כמו נקיון, ושיער סינטטי, לצורך פאות וכדומה.
3. 670420 – פאות, זקנים, וריסי עיניים, משיער טבעי [נ-לפוקי סינטטי] ונכלל בתוך זה גם סיכות שיער [hair clips]^{ע"ה}, או "הראש" שעליו מניחים הפאה וכדומה.

הודו^{ע"ה} מייצא מקוד הראשון 1,536 טון, מהשני 2,880 טון, ומהשלישי 33 טון. סך הכל הודו מייצא 4,450 טון.

ע"ה. <https://comtrade.un.org>

ע"ה. הנה צילום מאתר שלהם:

x 0501 - Human hair, unworked, whether or not washed or scoured, waste of human hair
x 670420 - Wigs, false beards, eyebrows and eyelashes, switches and the like and other articles n.e.s.; of human hair
x 670300 - Human hair, dressed, thinned, bleached or otherwise worked; wool or other animal hair or other textile materials, prepared for use in making wigs or the like

ע"ה. משום מה, יש מקומות שרשומים סיכות שיער תחת קוד זה, ויש מקומות שמייחסים אותה לקוד אחר, ולכן לא נכלל בכלל זה כל סיכות השיער בעולם. מי שרוצה יותר מידע על זה, יוכל לברר הדבר אצלי.

ע"ה. הנה צילום של יצואי הודו מכל שלשת הקודים:

Period	Trade Flow	Reporter	Partner	Commodity Code	Trade Value (US\$)	Netweight (kg)
2016	Export	India	World	0501	\$56,947,895	1,536,667
2016	Export	India	World	670300	\$236,808,929	2,880,217
2016	Export	India	World	670420	\$4,314,276	33,855

וכיון שכל אחד מהנתונים כולל עוד דברים בתוכם, אי אפשר להגיע למספר מדויק, אבל מכל מקום אפשר לקבל תמונה כללית.

ונברר כאן אחד לאחד, קוד 0501^ט: צריכים לדעת, שכל מקום שהחיים שם מאוד פרימיטיבי, סביר להניח שהם לא קונים שיער לצורך עצמם. ולכן מינמאר (BURMA) שהוא מהמקומות שיש עניות באופן הכי מוגזמת בעולם, אם הם מייבאים מהודו 888 טון של שיער ומעוד המקומות עוד 124 טון, והם מוציאים משם לשאר העולם 900 טון, סביר להניח שזה באמת אותו שיער, ונכנס ויוצא משם^פ.

ועכשיו בואו חשבון. הודו^פ מייצא 1,536 טון לפי האו"ם. שאר כל העולם יחד עושים עוד 3,925 טון. זאת אומרת שיש 2,389 טון לא מגיע מהודו. אבל אם נכונים הדברים שאלו ה-888 טון שמינמאר מייבא מהודו, באמת הם אותו השיער שהם שוב מייצאים, נמצא שעל אף שיש 2,389 טון שאינו מהודו, 888 מזה נמנה פעמיים, כי בפעם הראשון יצא מהודו, ועכשיו נמנה עוד פעם כייצוא של מינמאר.

ולכן: $2389 - 888 = 1501$.

נמצא שרק 1,501 טון אינו מהודו, ואילו 1536 טון כן הוא מהודו. מן הסתם יש עוד מדינות כעין מינמאר, כמו למשל ויאט נאם, ויש לברר הדברים, מכל מקום לנידון דידן אין נפקותא מאחר שברור שהרוב הוא מהודו.

ועוד דבר שראוי להעיר עליו, שהודו מייצא 1,500 טון ל-\$56,900,000, ע"פ חשבון זה בערך \$37,900 לכל טון. מה שאין כן, פקיסטן מייצא 1,000 טון למיליון דולר בלבד, שהוא בערך \$1,400 לכל טון. אלא מאי, מה שמייצאים מפקיסטן הוא הפסולת שיער וכדומה, מה שאין כן מהודו מייצאים דבר הרבה יותר יקר.

עט. והנה צילום מאתר של האו"ם:

Period	Trade Flow	Reporter	Partner	Commodity Code	Trade Value (US\$)	Netweight (kg)
2016	Export	India	World	0501	\$56,947,895	1,536,667
2016	Export	Pakistan	World	0501	\$1,481,693	1,033,700
2016	Export	Myanmar	World	0501	\$5,032,680	923,074
2016	Export	Indonesia	World	0501	\$1,267,529	73,111
2016	Export	South Africa	World	0501	\$448,623	64,352
2016	Export	Tunisia	World	0501	\$12,025,580	26,564
2016	Export	Singapore	World	0501	\$2,835,042	18,841
2016	Export	China, Hong Kong SAR	World	0501	\$756,541	18,291

פ. ובאמת כפי מה שראיתי בספר Entanglement (ע"י לעיל נהערה), הרבה מעיבוד השיער באמת נעשה בבורמא, כיון שהעבודה שם הוא זול מאוד.

פא. הנה צילום של יצואי הודו בזה:

Period	Trade Flow	Reporter	Partner	Commodity Code	Trade Value (US\$)	Netweight (kg)
2016	Export	India	World	0501	\$56,947,895	1,536,667
2016	Export	India	Myanmar	0501	\$29,245,699	888,468
2016	Export	India	China	0501	\$24,217,282	508,206
2016	Export	India	Viet Nam	0501	\$987,180	74,697

והנה יבואי מינמאר מכל העולם הוא 1,012 טון, ו-888 מזה הוא מהודו, א"כ רק 124 טון אינו מהודו.

אם כן בנידון דידן ודאי אין להחשיב מה שמייצאים מפקיסטן תוך החשבון, ושוב נמצא שרק 500 טון אינו מהודו, ואילו 1,536 טון כן הוא מהודו.

ועכשיו על קוד השני, 670300:

הודו מייצא לכל העולם 2,880 טון. צריכים לזכור שקוד זה כולל גם שיער סינטטי. פשוט וידוע ששיער טבעי שווה הרבה יותר מסנטטי.

אמנם יש באמת חילוק בין הקוד לשיער סינטטי להקוד של שיער טבעי, והוא קוד 67030010. הוא שיער טבעי בלבד, מה שאין כן קוד 67030020. הווי שיער סינטטי. הבעיה היא שהא"ם לא מחלק חילוק זה, והקוד של הא"ם הוא 670300 שכולל הן שיער טבעי והן שיער סינטטי יחד, ואי אפשר לדעת מהם כמה הוא שיער סינטטי וכמה הוא שיער טבעי.

ואמנם משרד הסחר בהודו כן מחלק, ובאתר שלהם²⁵ ניתן לראות של היצואים מהודו לשנת 2016. ל-67030010 שהוא שיער טבעי בלבד, יש 1,835 דפים, עם 20 תוצאות בכל דף. כל תוצאה היא משלוח אחד, בין אם הוא כמה טונות או כמה ק"ג. אבל בקוד 67030020 אין אפילו 20 תוצאות לשנת 2016. זאת אומרת שעל אף שהקוד של הא"ם כולל שיער סינטטי, נחבר לנו שרובא דרובא ממה שהודו מייצא הוא שיער טבעי בלבד.

ולכן אם באתר של הא"ם כתוב שהודו מייצא 2,880 טון מקוד הזה, הכוונה ברור שהוא לשיער טבעי ולא לשיער סינטטי.

כיון שרוב הפאות נעשות בסין²⁶, וכן הם עיקר הקונים בקוד זה, עיקר הברור הוא על מדינת סין²⁷. סין מייבא 9,706 טון של קוד זה מכל העולם, ומהודו מביאים רק 2781 טון. לכאורה נראה שהודו הוי רק מיעוטא דמיעוטא, ואילו רוב השיער אכן מגיע משאר המקומות. ואמנם הלא דבר הוא, שאלו ה-2,781 טון שמביאים מהודו שווה 133 מיליון דולר, ועל פי חשבון יוצא ססין משלם \$47,824 לכל טון.

ואמנם סין גם מייבא מיפן 3,809 טון. ולפלא הם רק משלמים לזה 29 מיליון דולר, ע"פ חשבון זה רק \$7,613 לכל טון, וזה רק חלק אחד משבע ממה שמשלמים להודו. בדקתי אחר דבר זה וגיליתי ששיער סינטטי נעשה ע"פ רוב ביפן. וזה מסתדר, כי לא שמענו עד היום שיש שיער יפני

פב. www.zauba.com/export-67030010-hs-code.html

פג. אפשר להוכיח גם על רוב בשיער העולמי ולא רק מסין, ע"פ אותו החשבון להחשיב בעיקר הכסף. עפ"י בקוד זה גם עם כל השיער הסינטטי, עדיין מגיע להודו יותר מ-50% של הכסף.

פד. והנה צילום של יבוא של סין:

Period	Trade Flow	Reporter	Partner	Commodity Code	Trade Value (US\$)	Netweight (kg)
2016	Import	China	World	670300	\$193,966,021	9,706,019
2016	Import	China	Japan	670300	\$29,746,648	3,809,842
2016	Import	China	India	670300	\$133,379,157	2,781,584
2016	Import	China	Rep. of Korea	670300	\$11,990,253	2,510,507
2016	Import	China	Bangladesh	670300	\$1,924,139	160,180
2016	Import	China	Malaysia	670300	\$1,016,636	107,699
2016	Import	China	Indonesia	670300	\$404,964	101,489
2016	Import	China	Uzbekistan	670300	\$306,435	75,205
2016	Import	China	Areas, nes	670300	\$1,082,438	64,640

בשוק^פ. גם כתוב שסין קונים מקוריאה 2,510 טון, במחיר של 11 מיליון דולר בלבד, זה יוצא שרק משלמים \$4,000 דולר לטון. ועל כרחק גם זה סינטטי. כל זה מובן לבר דעת, כי אילו מיפן וקוריאה הם מביאים שיער טבעי, בשביל מה הם גם מייבאים מהודו אותו מוצר, אלא שלהם משלמים יוקר רב.

ואם כנים אנו בכל זה, אז אם מנכים מה שמביאים מיפן וקוריאה מהחשבון, אז:

$$9706-2510-3809=3387$$

כלומר נשאר 3,387 טון שלא יודעים כמה ממנו הוא שיער טבעי וכמה הוא סינטטי, ומתוך זה 2,781 טון של שיער טבעי מגיע מהודו. ולכן אפילו מניחים שכל 3,387 טון הוא שיער טבעי, עדיין 82% מהשיער מגיע מהודו.

ומתוך \$193,000,000 שסין משלם עבור הייבא של 9,000 טון, הם משלמים \$133,000,000 להודו בשביל 2,781 טון בלבד. כלומר 68% מהכסף הולך לרק 32% מהשיער. והדמים מודיעים שעל כרחק הם מביאים מהודו דבר ששוה הרבה יותר ממה שמביאים משאר המדינות. ועכשיו על קוד השלישי, 670420^פ.

הקוד 670420 כוללת פאות וזקנים גמורים ושלמים כלומר מוצר מוגמר. ואף שרובו יוצא מסין (6418 טון), ורק 33 טון יוצא מהודו, יש לזכור שמכל מקום השיער שממנו נעשו הפאות לא היה מקורו בסין, אלא הובא מארצות אחרות. זאת אומרת שטעות הוא לכלול כולם יחד ואז לחשב כמה מזה הודו מייצאת, כי הפאות הם תוצר גמור, וגמר המלאכה עושים עושים דווקא בסין, על אף שהשערות מגיעים מכל העולם. ולכן בנידון דידן אין צורך לחשב כלל כמה פאות יוצאים מהודו, כי אין ספק שרובן נעשו מסין, כי שם העבודה בזול, אלא עלינו לברר מאיפוא סין מייבא שיער.

ואמנם יש שהעירו שכיון שהיצוא העולמי של קוד זה הוא 8,527 טון, וזה כפול מכל השיער בשאר הקודים שיוצא מהודו, על כרחק השיער שיוצא מהודו הוא מיעוט מהשיער העולמי. אמנם קודם כל, עדיין לא מצינו שום מדינה בעולם שמייצאת שיער באותו כמות של הודו, א"כ

פה. ואדרבה, ביררתי שהשיער הטבעי של היפניים עב ביותר, ואי אפשר לעשות ממנו פאה מוצלח.

פו. הנה תמונה של קוד זה מאתר של האו"ם:

Period	Trade Flow	Reporter	Partner	Commodity Code	Trade Value (US\$)	Netweight (kg)
2016	Export	China	World	670420	\$1,237,647,683	6,418,625
2016	Export	Indonesia	World	670420	\$83,022,858	696,861
2016	Export	South Africa	World	670420	\$820,290	285,213
2016	Export	Italy	World	670420	\$12,052,937	157,213
2016	Export	China, Hong Kong SAR	World	670420	\$44,034,046	137,788
2016	Export	United Kingdom	World	670420	\$8,052,348	115,777
2016	Export	USA	World	670420	\$30,806,774	112,655
2016	Export	Pakistan	World	670420	\$230,659	91,395
2016	Export	United Rep. of Tanzania	World	670420	\$256,193	79,639
2016	Export	France	World	670420	\$1,732,429	64,211
2016	Export	United Arab Emirates	World	670420	\$291,391	63,544
2016	Export	Germany	World	670420	\$19,004,456	58,395
2016	Export	Belgium	World	670420	\$2,906,729	52,622
2016	Export	Netherlands	World	670420	\$7,417,327	50,621
2016	Export	India	World	670420	\$4,314,276	33,855

צ"ע איך הם עושים פאות יש מאין. אלא כמו שכבר כתבתי, אי אפשר להוכיח שום דבר על כמות העולמי של פאות מוכנות מקוד זה, כיון שנכלל בתוכו גם דברים אחרים.

וראיה לדבר, שיש הרבה מדינות שמייצאים מוצרים הכלולים בקוד זה, ואעפ"כ זה רק שווה כמה פרוטות לכל קילו, בעוד שהפאות עולות הרבה יוצר מזה, ולכן ברור שאין כאן פאות כי אם סיכות שיער וכדומה.

למשל, מדרום אפריקה יוצא 285 טון בשנת 2016 בשווי \$820,000 בלבד, והיינו \$2.80 בלבד לכל ק"ג, וכיוצא בו פקיסטן שמייצאים 91 טון בשווי של \$230,000, וזה \$2,523 לטון, שהוא 2.50 דולר לק"ג. פיאה רגילה הוא בדרך כלל שליש מק"ג. על פי זה יוצא שמפקיסטן אפשר לקנות פאה ב\$0.80 ! אלא כמו שכתבתי, לא כל מה שנמצא בקוד זה הוא שיער טבעי, אלא נכלל בתוכו גם כל מיני אביזרי שיער.

ואפילו סין, על פי חשבון כל ק"ג שווה \$192 שהוא בערך \$60 לפאה. וכמובן שלא נמצא כזה מחיר בשוק לשיער אמיתי, ועל כרחך הרבה מהיצואיים מסין בקוד זה אינם פאות, אלא מעורב בתוכו הרבה דברים אחרים.

ובקיצור על פי נתוני האו"ם, ברור שרוב השיער העולם שראוי לפאות מקורו מהודו.

ועל זה שטוענים כאילו יש שיער מברזיל, זה עורבא פרח¹⁹. ברזיל **מייבא**, כלומר לצורך עצמם, [זה שם מציאס ממחקה, מוכח שאין להם הרבה שיער נפיש] 7,163 ק"ג, ואילו הם מוציאים לשאר העולם רק 563 ק"ג בלבד. זה כלום ביחס לשיער העולמי, ובפרט 227 ק"ג מגיע למדינת ישראל¹⁸, קל להניח ששיער זה מקורו בהתחלה ממקום אחר. ובקיצור ברזיל מייצא רק 563 ק"ג, בעוד שהודו מייצא 2,880,000 ק"ג. פשוט עפ"ז ששקר הוא מה שיש אומרים שרוב השיער מגיע מברזיל. רוסיא נמי מייצא פחות מטרון ומייבאים 7 טון. פרגוואי, שגם הוא אחד ממיצא שערות למדינת ישראל, בעיקר מייבאים מהודו.

פז. הנה צילום על יבואי ויצואי ברזיל משאר העולם:

Period	Trade Flow	Reporter	Partner	Commodity Code	Trade Value (US\$)	Netweight (kg)
2016	Import	Brazil	World	670300	\$1,176,269	7,163
2016	Import	Brazil	Indonesia	670300	\$263,646	2,002
2016	Import	Brazil	Viet Nam	670300	\$326,240	3,122
2016	Import	Brazil	USA	670300	\$111,411	28
2016	Export	Brazil	World	670300	\$210,010	563
2016	Export	Brazil	Israel	670300	\$61,483	227
2016	Export	Brazil	USA	670300	\$129,655	253

ראוי להזכיר שויאט נאם מייבאים הרבה מהודו.

פח. כלומר יש מאן דהוא בברזיל שיודע על מנהגינו להקפיד על השיער מהודו, ולכן קנה מאיפוא שקנה..., והוא הדין מה שמייבאים לארה"ב. בדקתי בנתוני האו"ם, וראיתי שברזיל רק התחיל לייצא שיער אחרי תשס"ד... וגם שמעתי שבית דין חניכי הישיבות הסכימו שיש בעיה בשיער ברזילאי.

יש גם ספר באנגלית [The Truth About the Human Hair Industry] שנכתב ע"י גויה אחת בשם אליקס מור [Alix Moore] שעסק בשערות יותר מעשרים שנה, שהוא מדריך מעשי להעוסקים בשוק השערות. שם יש אריכות איך שאין שיער הברזילי מקורו מברזיל, אלא הכל מהודו, יש לי צילומים של ספר הנ"ל, והמבקשם יכול לפנות אלי.

כל זה ברור מאוד, ומשום שיש אלו שסילפו הנתונים הארכתי בהערה בתשובה לדבריהם^פ.

פ. מי שעבר על הדברים שכתבנו יראה שהם מדברים בעד עצמם, והדבר ברור שע"פ נתוני האו"ם רוב השיער מגיע ממדינת הודו. אבל לאחרונה פירסם אחד מאמר שבו הוא מסלף [כנראה בזדון] את הנתונים עד אשר יצא לו שכמעט אין שום שיער שבאמת מגיע מהודו. הדברים שלו מבוססים על כמה טעויות, ונפרטם אחת אחת.

א- הוא הניח שיש צד שהסוחרים משקרים לומר שרוב השיער בהודו מגיע מהמקדשים כיון שיש גוים שקונים שיער שרוצים שיער שהוא "כשר" בנימוסם, ולכן מעדיפים שיער שנמסר ע"י הבעלים ברצון ממה שהוא נלקח בכסף מעניים. וזה סברא יפה, אבל הוא רחוק מהמציאות, כיון שהתעלומה של שיער ברזיל הוא קיים בכל העולם לכל הגוים, פוק חזי שהגוים מוכרים לגוים שיער בשם מונגלאי פרובאי אוקרנאי רוסי כו' הכל בכדי להשביח את מקחם, כיון שיש הנחה בעולם כאילו מקומות אלו יש יופי יותר משאר העולם, ומשום זה הם גם לא מוכרים שיער כשר וויאטנמי או מבורמא, כיון שהם אינם מקומות שהעולם חושבים שיש שם יופי. וכן אחרי שביירונו שכל החברות הגדולות בהודו מוכנים לשקר שזה לא מהודו, נפל כל בנינו שאין לו שום יסוד.

ב- עוד טעה לומר שכל מה שנמכר בכל קטגוריה הוא שיער יפה ואפשר לעשות מזה פאות. אבל כבר הוכחנו שאין הדבר כן, והדמים מודיעין שמאחר שמוכרים שיער \$2 לק"ג פשוט וברור שאין זה אלא פסולת שיער, ואינו ענין לפא"ג כמו שכתבנו.

ג- עוד טען נגד זה שכתבנו שהשיער מהודו הוא הכי יקר בעולם שיש מדינות שע"פ האו"ם הם יותר יקרים. אבל דבריו אינם לענין, שאותו המדינות כמעט אין מייצאים שיער, ואפשר מה שהם מייצאים הוא שיער מהודו שכבר עבר כמה שלבים, ועלה המחיר, אבל אין שום מדינה שמייצא שיער באופן גדול, כלומר יותר מעשר טון שהמחיר יותר מהודו.

ד- הוכחנו לעיל בבירור שהשיער בקטגוריה 670300 הוא רוב השיער שמוצא מהודו, ויש לנו בירור שהוא שיער טבעי ולא סינטטי. הוא בזדון הניח שמכיון שמעורב בקוד הזה גם שיער סינטטי, מסתמא מחצה שמוצא מהודו הוא סינטטי.

ה- עוד טעה להחשיב המשקל של פאות מוכנות כאילו הוא מאה אחוז שיער, ואז יצא לו שיש פאות כפלים מהשיער שמוצא מהודו. אבל כבר כתבנו שנכלל שמשקל של קוד זה הסקין, יחד עם ה"ראש" שעליו מונח הפאות ועוד הרבה אביזרי שיער, ולכך אין המשקל ראייה.

ו- לכל דבר בנתוני האו"ם יש שני מקורות. כלומר אם הודו מייצא לארה"ב, יש הדיווח של ארה"ב כמה מייבא מהודו, ויש הדיווח של הודו כמה מייצא לארה"ב. כל מדינה נותן לאו"ם את המידע שלהם. יש כמה דברים שאינם תואמים בהבדלים קטנים, וסברא להניח ככל שהמדינה מסודר יותר גם המספרים שלהם מדויקים יותר.

קיימת סתירה גדולה בנתוני האו"ם לנוגע מדינת מיאנמאר – שהוא מדינת עולם השלישי באופן מוגזם – הודו מדווח שהם מייצאים למיאנמאר 888 טון למחיר של 29 מיליון דולר. מאידך מיאנמאר מדווח שהם מייבאים מהודו 827 טון [שאינו הברל משמעותי סין זה להמשקל שהודו מדווח] 22 מיליון דולר בכלל.

אי התאמה זו קיימת גם ביצואי מיאנמאר לשאר העולם, שהמחירים שהם נותנים הם הרבה יותר פחות ממה שהמדינת שעוסקים עם מיאנמאר מדווחים. הסתירה הזה קיימת מצד עצמה, וגם מיאנמאר מדווח שהם מייצאים לכל העולם 923 טון 5 מיליון דולר.

הנה הרבה דנו אם רוב השיער בהודו אכן מגיע מהטעפלים. לפי החשבון שכתבנו ע"פ מה שמסרו בתי ע"ז עצמם, יוצא שיש לכל הפחות 3000 טון שמגיע מבתי עבודתם, וזה בהחלט רוב ממה שמוצא מהודו (ובאמת שרק דנים ע"פ האו"ם אז יש לחשוב גם על השיער הגנריס והילדים שמשתמשים לזה לכל מיני נרכים, והמספר של 3000 הוא רק שיער הגשים)³.

Period	Trade Flow	Reporter	Partner	Commodity Code	Trade Value (US\$)	Netweight (kg)
2016	Export	India	World	0501	\$56,947,895	1,536,667
2016	Export	Pakistan	World	0501	\$1,481,693	1,033,700
2016	Export	Myanmar	World	0501	\$5,032,680	923,074
2016	Export	Indonesia	World	0501	\$1,267,529	73,111
2016	Export	South Africa	World	0501	\$448,623	64,352
2016	Export	Tunisia	World	0501	\$12,025,580	26,564
2016	Export	Singapore	World	0501	\$2,835,042	18,841
2016	Export	China, Hong Kong SAR	World	0501	\$756,541	18,291

Preview (3 records)							Show 25 entries	
Period	Trade Flow	Reporter	Partner	Commodity Code	Trade Value (US\$)	Netweight (kg)	Qty Unit	Flag
2016	Import	Myanmar	India	0901	\$2,207,241	827,398	Weight in kilograms	0
2016	Import	India	Myanmar	0901	\$233,542	1,578	Weight in kilograms	0
2016	Export	India	Myanmar	0901	\$29,245,699	888,458	Weight in kilograms	0

על פי קושיא זו הוכיח הטועה שע"כ מה שמיאנמאר מביאים מהודו הם לא שוב מייצאים, אלא מביאים של 29 מיליון דולר לצורך עצמם, ומייצאים לשאר מדינות העולם משהו זול ביותר.

וזה טעות גדולה, כיון שמיאנמאר עצמם מדווחים מחיר שגוי ממה שהם קונים מהודו, ע"כ המחירים שהם מדווחים מקולקל מצד עצמה. ועוד מינאמר הוא מהמקומות שיש עניות באופן הכי מוגזם בעולם, וקשה להניח שהם מוכרים שערוניהם בזול, ואילו שיער ההודי מייבאים לצורך עצמם. אלא בודאי יש בעיה איך שמינאמר מדווח מחיר, וכיון שמיאנמאר הוא ממש מקום פרימטבי, קל יותר להניח שיש טעות או איזה תליה למה הדיווחים שלהם אינם נכונים. יכול להיות שזה קשור לזה שהמייבאים למינאמר אינם תושבי מינאמר אלא תושבי שאר העולם, ורק מייבאים לשמה משום שהעבודה בזול, א"כ אולי אלו שמשלמים הם גרים בסין או בארה"ב והתשלום אינו בהחשבון של מינאמר או יכול להיות עוד סיבה, יהיה איך שיהיה זה לא מוכיח שום דבר על ניד"ר.

צ. ראיתי נכון לדון כאן עם מה שפירסם אחד (שנחמלה רצה להמיר משום שאין השיער תקרונת מכם כמה הנחות שהיה לו בסוגיא, והיה לנו משא ומתן שבו הוא טעה דבר משנה ממנו (ניתן לקבל עומק), אחרי שראה כי לא יוכל לו, שיהיה דעמו להוכיח שנאמת אין שום שיער מגיע מנתי ע"י...) שעשה עצמו כמנוחה, ועשה חשבון שרק בערך 10% מהשיער שיוצא מהודו מגיע מבתי עבודה וזה. יסוד דבריו הוא, שהוא בדרך במכירה הפומבית של הטמפל שעושים כל חודש, ועשה חשבון שעל פי מה שראה שותף שלשה חדשים שהם מכרו רק 22 טון, ויצא לו מכח זה שהטמפל רק מוכר כ-85 טון לשנה, והאו"ם שדווחים שהיצוא של הודו לסין שווה 133 מיליון דולר, ושיער שבאורך שראוי לעשות ממנו פאה שזה רק 180 דולר לק"ג, א"כ 85 טון שזה 166 מיליון דולר, ונשאר עוד 107 מיליון שנמכר לסין שעל כרחק אינו מהטמפל, וע"כ מה שנמכר מהטמפל הוא פחות מ-10 אחוז ממה שיוצא מהודו, עכ"ל.

ואמנם דבריו מלאים אי דיוקים, ואי אפשר לפרוטם כי רבים הם, (וגם המספרים שלו על כמה מחר הטמפל אינו נדקדקו כיון שנחמד אחד ממון השלשה שדקדקו ממנו 44 טון, רק שהוא נחממו משנ שהוא יולא דופן), מכל מקום ארחיב קצת על מקצתם.

יש שיער רמי ויש שיער שאינו רמי, כל הנמכר במכירה הפומבית של הטמפל הינו שיער רמי, ולכן יש לתמוה איך סמך על המחיר של האו"ם לקבוע כמה יצא מהודו, אולי יש רק 85 טון של שיער רמי, והשאר 100 מיליון דולר הנותר הוא משיער שאינו רמי, ולפאות אין משתמשים אלא

בשנת תשס"ד הרבה מצאו אתר טריוויה באינטרנט שכתוב בו כל מיני "עובדות"³³. תוך כל אלו העובדות היה כתוב שכמות השיער שהודו מייצא בשנת 2003 למינים הוא 4,500 טון, ורק 500 טון מגיע מהמקדשים³⁴. עפ"ז הרבה אמרו שע"כ אין רוב השיער בהודו מגיע מהמקדשים.

בשיער רמי, ונפלו כל דבריו בבירא. עוד דבר מוזר הוא שהוא עושה פליגין דיבורה על הנאמנות של האו"ם, שלענין המחיר הם דקדקו, ואילו לענין המשקל האו"ם מדווח שהוא 2781 טון, שיוצא שהמחיר הוא \$47 לק"ג, ולא \$180, וע"כ כמו שכתבנו שלא כל דבר שנמכר הוא באיכות השיער שנמכר מהטמפל, ולכן אין מקום לכל החשבון שלו.

עוד הנחה שיש בדבריו הוא שרק חישב כמה הטמפל בטירופתי מוכר, בעוד שכבר כתבנו יש עוד המון טמפלים. עוד הנחה שיש לו, הוא שכל השיער נמכר דרך המכירה פומבית, ואמנם נתברר שהמפעלים הגדולים שקונים בקביעות מהטמפל לא לוקחים דרך המכירה פומבית.

עוד, לדבריו שיש רק 85 טון לשנה, צ"ע לאן כל שאר השער נאבד, הלא אם השיער של כל אשה הוא שליש מק"ג, אז לעשות 85 טון רק צריכים 255,000 נשים, ואילו ידוע לנו שיש יותר מ-12 מיליון מתגלחים לשנה 35% מהם הם נשים, וזה יוצא יותר מ-4 מיליון, היינו פי 16 ממה שהוא טוען שמוכרים כל שנה. ומשום מה, על אף שהטמפל יש להם פי 16 מהנ"ל, הם רק מוכרים מיעוט שבמיעוט, ואעפ"כ יש ייצוא מאוד גדול של שיער מהודו, אבל זה שיער אחרת...

שאלתי אותו במייל מהיכן מגיע שאר ה-90% של השיער, והוא ענה בחכמתו "יש הרבה דברים בחיים שלנו שאין לי מושג איך הם עובדים, וכ"ש יש דברים במסחר ההודי שאין אנו מבינים, ואני לא חושב שהרכבו של עולם יקפיד עלינו אם אנחנו לא נדע אותם" עכ"ל, זאת אומרת שאין לו מושג מאיפה מגיע שאר השער, ואין לו מושג לאן הולכת שאר השער מהטמפל, אבל אפשר לסמוך שאין זה אותו שיער, במקום לתרץ תמיה אחת בחברתה. ראוי להעיר, שבירורנו אצל המפעלים הגדולים והם רק לוקחים שיער רמי מהטמפלים, וכן נתברר שהנשים בהודו לא מוכרים שערות ראשם מחשש שמא יכשף אחד אותם על ידי זה.

עוד דבר תמוה על פי חשבונותיו, שלו יהיה שהטמפל הוא רק 10% מהשוק, אם כן למה המחיר שלהם משנה כפי מה שעולה על רוחם של מנהלי הטמפל, ממתי עשר אחוז מהשוק אפשר לשלוח על המחירים, ותו לא מיד.

צא. כמו כמה אחוז מהסרטים יש בהם חלק עם עישון בתוך הסרט, או כמה אנשים שאחרי ניתוח נשאר בתוכם כלים כירורגיים, ועוד עובדות קטנוניות.

צב. האתר הנ"ל כבר אינו בנמצא (שזה גם אומרת משהו על מידת הימנעותו, ולכמ"ל), ואמנם נדפס צילום בקובץ אור ישראל (גליון לו, עמ' 5), וכן קיבלתי צילום ממישהו שבשעתו הדפיס הדברים, והנה הוא:

ואמנם מקור הנ"ל אינו מוסמך כלל, ובנתוני האו"ם מפורש שהיה בערך 1,700 טון לכל השנה ההוא³² (על אף שזים הוא מספרו קרוב יותר 4,500 טון). וכן כתב השגריר הישראלי³³ בהודו במכתב לחכם

Number of companies in India which were doing form-falsify in their names at the height of stock market boom: 80 Percentage of Indian films that show some form of tobacco use: 80 Percentage of smoking instances in Indian films that are depicted by the good guys: 50 Number out of every 100 eve-teasers caught by Delhi police who were middle class persons: 50 Number out of every 100 eve-teasers caught by Delhi police who were in the age group 26-40 years: 64 Number out of every 100 Americans who use hair colour: 46 Number out of every 100 Indians who use hair colour: 4 Chances that young urban Indians in the age group 16-24 say it is important to wear the latest fashions: 62 in 100 Chances that young urban Indians in the age group 16-24 say they can tell about a person by the brand he or she wears: 52 in 100 Number of idols immersed in the Yamuna river, supplying 60 per cent of Delhi's drinking water requirement, every year: 15,000 Tonnes of varnish, oil and toxic colours added to Yamuna river every year on account of idol immersions: 50 Total number of board positions in 30 leading Indian companies that are part of the BSE Sensitive Index: 351 Number out of these that are occupied by women: 5 Quantity of human hair collected by Indian wig industry that comes from falling hair of women, often referred to as comb waste, in tonnes: 4,000 Quantity of human hair collected by Indian wig industry that comes from tonsuring at temples, in tonnes: 500 Proportion of hair collected from tonsuring at temples that comes from Tirupati alone, in per cent: 60 Chances that a Briton suffers from 'financialphobia', a term used to describe people who are unable to handle their personal finances: 1 in 5 Proportion of British mothers and fathers who barely see their children grow up because they work too hard, in per cent: 25 & 45 Estimated number of books and documents published worldwide till 1900, in million: 10 Estimated number of books and documents published worldwide since 1900, in million: 100 Share of US in total world military spending of \$852 billion during 1999: 1/3rd Share of US in total world arms exports of \$52 billion during 1999: 2/3rd Average number of American patients who have surgical tools left in their bodies after being operated every year: 1,500
--

צג. הנה צילום של נתוני האו"ם לשנת 2003 : (חסר להם מידע על משקלו של 0,501, אבל ע"פ המחיר ברור שלא מדובר בהרבה שיער).

Period	Trade Flow	Reporter	Partner	Commodity Code	Trade Value (US\$)	Netweight (kg)
2003	Export	India	World	0501	\$1,288,174	0
2003	Export	India	World	070300	\$62,796,251	1,652,872
2003	Export	India	World	070420	\$3,305,099	39,639

צד. אפשר לקבל העתק של התכתבות ממני. כתב השגריר בתו"ד "אין אפשרות לברר את הכמות הכוללת של השיער הנאסף בהודו. לעומת זה יש לנו את הנתונים לגבי כמות השיער המיוצא מהודו, הנתונים על פי משרד הסחר ההודי לשנת 2002/2003 (נהודו השנה ממחלה 1,43 שנה מסויימת, ומסויימת 31,33 שנה אחרי).

שער אדם לא מעובד סה"כ יצוא 419 טון. שער אדם מעובד סה"כ יצוא 1114 טון. מעובד במשמעות של רחוק וממייין לפי אורך ואיכות תואמת... אחוז השיער שנאסף ממקדשים מגיע לכ-70%, שאר הכמות נאספת ממספרות ומקורות אחרים "עכ"ל.

שוב שאל אותו חכם הנ"ל על מה שמצאו באינטרנט, [הוא הוא מה שהנאמי למעלה, ושם כמוז הדגרים נשם חיה עימון נהודו] שמייצאים מהודו 4,500 טון, ורק 500 טון מגיע מהמקדשים, ועל זה ענה השגריר: "בתחילת דבריי ברצוני לציין כי ניסתי ליצור קשר עם העיתון שציינת בפקס שלך, אשר פרסם את הכתבה ובה הנתונים אודות כמויות השיער הנאסף בהודו, אולם לצערי נסיונותי אלו לא הניבו תוצאה רצויה.

בכל אופן ניסיתי לדלות נתונים נוספים בהתאם לדרישתך, בעיקר מיצרנים של פיאות היצואנים של שיער, זאת מאחר ותעשייה זו אינה תעשייה שמאורגנת, כך שאין ארגון גג שאפשר לפנות אליו בבקשה לקבל את הפרטים השונים. להלן הנתונים שעלו מהבירור הנוסף שעשיתי:

מהמקורות השונים באינטרנט עולה כי רובם מדברים על זהות לאלו אשר שלחתי מקודם, אולם גם הם קובעים כי הרוב המכריע של השיער מגיע מהמקדשים. קביעתי לגבי לאחוזים של מקור השיער באה מסוחרים אשר מיצאים את השיער מחוץ להודו, הם יודעים זאת מפני שהם משלמים על השיער לפי האיכות שלו, וכך לפי המחיר הם יודעים את מקור השיער. השיער שמגיע אליהם בא באיכויות שונות והמחיר שלו בהתאם כפי שצויין קודם.

האיכות הטובה יותר באה ממספרות וסוג השיער נקרא [שיער רמי] remi hair זהו שיער שמסודר בצמות, שיער ארוך, וכל השיערות מסודרות כך שהשורש בקצה אחד וראש השערה בקצה השני. שיער זה נחשב לאיכותי מאוד ולכן הוא גם יקר, שיער זה מהווה כ 20% מכלל השיער הנאסף.

הסוג השני הוא [שיער שאינו רמי] non remi hair זהו שיער שבא ממקדשים (בעיקר מהדרום) ומנשים שאוספות את השיער לאחר סירוק (בעיקר מהמזרח). ניתן לאבחן את מקורו של השיער על פי האיכות שלו.

שני המקורות הנוספים שדיברתי איתם, מעריכים כי 70% מה non remi hair בא מהמקדשים. שיער זה עובר תהליך עיבוד בעיקר כימיקלי לפני שהוא ארוז ומיוצא לחו"ל.

לסיכום ניתן לומר כי רוב המקורות מדברים על כמויות של 1,500 טון ייצוא בשנה. הרוב המכריע של השיער המיוצא בא מהמקדשים. אפשר לאבחן את מקור השיער לפי איכותו ומחירו "עכ"ל השגריר.

יש בדבריו שני טענות. חדא שייצוא השיער מהודו בשנת 2003 הוא קרוב ל 1,500 טון, ולא 4,500 טון, וגם ש 70% מהשיער מגיע מהמקדשים. לקבוע זאת שהייצוא הוא 1,500 טון, הוא בירר אצל משרד הסחר בהודו (ועל אף שהס אמרו 1,500, ואילו באו"ם כתב שזה קרוב ל 1,700, מסממא זה משום שא"ל האו"ם השנה ממחיל מינואר, משא"כ א"ל משרד הסחר נזהר כמש"כ השגריר), וכתב שייצוא בו מצא באינטרנט, שרוב המקורות ג"כ כותבים שהייצוא הוא בערך 1500 טון ולא 4500.

וזה שטען שרוב השער מגיע מהמקדשים, כתב בפירוש שקבע כן ע"פ מה ששמע מהסוחרים ויצרני הפאות שידעו משום שמשלמים לפי האיכות, וכן כתב שהוא דיבר עם שני מקורות וכדומה, וכתב שגם באינטרנט קובעים שרוב המכריע הוא מהמקדשים. כל מי שקורא דבריו רואה שהוא לא סמך על האינטרנט כמקור כלל, אלא כעוד סמך להכריע נגד איזה הגזמה של עיתון.

הגרי"ש סמך למעשה על בירור זה כמו שכתב בתשובה: "הנה לפי שמסרו לי שבאו מסמך משלטונות הודו, ש-75 (כ"ה-מסממא 70) אחוז השערות המובאות מהודו מאלה שנתגלחו בבית ע"ז שלהם" עכ"ל.

אמנם השיב לו חכ"א: "בענין מה שמסרו השלטונות ששבעים וחמישה אחוז מהשערות המובאות מהודו הן מאלו שהתגלחו בבית ע"ז שלהם, אמת שכן מסר פקיד אחד, וכבר בדקו אחריו ושאלוהו מניין לו, והלה אמר כי כן ראה באינטרנט, וזיהה מאיפה לקח, והביטו שם ומצאו להיפך ממש, ואולי הלה התבלבל כי רגיל לקרוא מימין לשמאל, ומה שראה היה באנגלית ולכן קרא בהיפך, ומעתה גם עדותו של הפקיד הנמוך הלו משתווה עם המון המסמכים אשר בידיו" עכ"ל.

והדברים תמוהים ומוזרים ביותר, ואינם לפי כבודו של הכותב כלל, כי במסמך הג"ל ברור שזה שכתב 70% הוא מהמקדשים אין מקורו מהאינטרנט, אלא זה שבדק השגריר באינטרנט היה לברר שהייצוא של הודו הוא 1500 טון ולא 4500 וגם בזה השגריר לא סמך על האינטרנט בלבד כמו שכתבנו, אלא כן קיבל גם ממשרד הסחר, וכ"כ האו"ם. אבל מעולם לא סמך על האינטרנט לקבוע כמה אחוז מהשיער מגיע מהמקדשים, אלא בזה סמך על הסוחרים, אם כי כתב שגם באינטרנט כותבים שרוב המכריע מהמקדשים. וזה שכתב לתלות שהוא טעה בין ימינו לשמאלו הוא טענה שמביא לידי גיחוך ממש, ואי"צ להשיב עליה. וזה שכתב שיש המון מסמכים בידיו שמבוארים ש 75% אחוז מהשיער אינו מהמקדשים, זה 13 שנים עבר ועדיין לא זכינו לראות כל אלו "המון

אחד נ"י, שהודו מייצאת כ-1500 טון ו-70% מגיע מהמקדשים (ועפ"ז סמן הגר"ש אלישיב זצ"ל לקבוע שרוב השיער נהדו מקורו מהמקדשים).

למעשה אחרי תשס"ד בית דינו של הג"ר מרדכי גרוס שליט"א ביררו את הדבר הרבה, ועל אף שבתחילה חשבו שיש הרבה שיער בהודו שאינו מהמקדשים, לבסוף כתבו (קובץ מל תלפיות 36) שברור שרוב השיער מהודו מקורו מתקרבות ע"ז. יש שטעו לעשות חשבון כמה שיער נמכר ע"י המכירה הפומבית של הטמפל, ואמנם נתברר לנו שהמפעלים הגדולים בהודו לוקחים ישר מהטמפל, ואל דרך המכירה הפומבית.

הרבה העידו בכל העוז על זה שיש הרבה סוכנים בהודו שהולכים לערי העניות ומשלמים להם לקנות השיער שנשאר על המברשות וכדומה^צ, ולכן עניי הודו שומרים כל שערתם, שנושר, ועפ"ז יש עסק גדול, ומזה יוצא רוב השיער בהודו. וראוי להעיר שכתבו ב"ד הנ"ל (סע) שאי אפשר לעשות מזה פאות, וא"כ בכלל אינו נוגע לנידון דידן, כיון שאינו מצטרף לרוב.

המסמכים, ואדרבה, באינטרנט היום כולם כפה אחד אומרים שרוב השיער בהודו מקורו מהמקדשים.

ואשר לאחוזי שיער הרמי שמגיע מהטמפלים, כפי מה שמענו אז, וכן שמענו היום מכמה מפעלים בהודו [גופטא, לאלו היי, ועוז], אין מקור אחרת לשיער רמי בהודו, ולכן הם אומרים ש-99% משיער הרמי שלהם מגיע מהמקדשים.

צה. ראוי להוסיף שמקור השמועה שהפאות של היהודים הם רק משיער המברשות, היא מאחד מהסוחרים הגדולים בהודו בשם "גופטא" [כמו שכתב בספר כתי שלנו הוי (נאנגליה)], ומר גופטא אמר כן להמבררים לאחר שנתעורר השאלה בתשס"ד, ויע' באריכות בקובץ תל תלפיות (סג, עמ' שנת) שבית דינו של הגר"מ גרוס שליט"א ביררו דבר זה, ותפסו מר גופטא בכמה וכמה שקרים, ושוב ביררו שמשיער שנעשו מהמברשות אי אפשר לעשות פאה כלל, אם כן בודאי אין דבריו כלום, ובמיוחד שכיום הזה אותו מר גופטא מפרסם באתר אינטרנט שלו שכל שערותיו הם ממקדשי הודו, ותו לא מדי.

וראיתי פלא בתשובה של גאון אחד שכתב ששלחו שליחים להודו, וראו במו עיניהם שיש הרבה שיושבים ועובדים עם שיער המברשות, ובדקו 11 מפעלים כאלו כו', ולכן קבע אותו החכם שע"כ רוב הפאות נעשו בשיער זה ולא מהמקדשים. ולא ידעתי מה הוסיפו השליחים, הלא גם השגריר כבר כתב שיש אחוז מהשיער שמגיע שיער מהמברשות, ומעולם לא היתה שאלה אם קיימת מציאות זו אם לא, ולכן זה ששליחים ראו מפעלי שיער מברשות במו עיניהם, אינו ענין, כי גם אם נכון ששיער כזה יוצא גם כן מהודו למפעלים אשר בסין, איך ביררו השלוחים ע"י ביקור במפעלים אלו, שהשיער שיוצא ממברשי העניות הוא יותר ממה שיוצא מהמקדשים.

וקבע שם אותו חכם שאין השיער מהמקדשים הולכים כלל לצורך פאות, וזה שקר גמור, ואדרבה כל גוי שעוסק בשערות אומר בקול רם שהשיער הודי הוא הכי איכותי שיש, והלא גם בספר Entanglement כתב שם אחד מהסוחרים הגדולים בהודו, [George Cherian, Raz Hair], גוי, שקונה שערותיו מהמקדשים, כמה היה שבועות אלו 2004 קשים לו, שהיהודים הפסיקו לקנות ממנו... והוסיף עוד סוחר שכעת אין לו בעיה, רק השיער צריך לילך בהרבה סיבובים עד שמגיע ליהודים, הנה צילומים מספר הנ"ל:

buyers necessarily operate on the same principle. As another Indian trader tells me, 'I sell the hair as Indian but what the buyers do in their own countries, we cannot say. Those rabbis made it very difficult for Jewish women when they introduced the ban on Indian hair. Nowadays, hair has to travel a very long way before it gets to them!' It is not inconceivable that some of the hair sold in Europe as 'Brazilian' or 'Ukrainian' began life on Indian heads.

for us,' George Cherian of Raj Hair Intl tells me in India. 'The Jews were important clients because they bought good quality remy hair, which is what we were getting from temples. In India, women love their hair and would never sell it. Instead they donate it. But the rabbis made a fuss, and that was the end of that.'

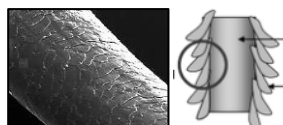
ועוד, המציאות היא שכל שיערה יש לו עור קרני שנעשה כקשקשים¹³ [Hair cuticles], ויכולים להרגיש את זה במשמוש ידיים, שאם אווזים בשיער, קל מאוד לרדת למטה, ואילו קשה לעלות אל כיוון הראש. דבר ידוע שיש "שיער רמי", ו"שיער שאינו רמי". משמעות "שיער רמי" הוא שכל השערות עומדים כדרך גדילתן, ראשם לצד זה, ושורשם לצד אחר, ושיער כזה עומד ביפה, ואינו מתערב ומתקשר בהדדי.

שערות שאינם עומדים כולם באותה כיוון, יקשרו כל השיער בהדדי, ולא יתקיים פאה בשיער זו. ולכן לשיער שאינו רמי, מסירים את עור הקרני ע"י כימים, ומכסים את כל השיער בשכבה של סיליקון. שיער זו פחות איכותי, כיון שהסיליקון אינו עמיד, וגם ניתן לברר במשמוש היד לחוד אם השיער שלפנינו הוא שיער רמי או שיער שאינו רמי. שיער שאינו רמי אחרי שמכוסה בסיליקון אין חילוק לעלות או לרדת בהם, כי אין בו שום קשקשים, משא"כ שיער רמי. אם כן, כל המסחר הזה של שיער ממברשות כמעט אינו ענין לנידון דידן, כיון שאפשר לברר בקל ע"י משמוש היד אם הפאה היא משיער רמי (כדוגמה של הפאות), ואם היא כן ודאי אין מקורו משיער ממברשות הנ"ל. ואם אינו כן, אז עדיין יש לברר מהו רוב השיער שאינו רמי.

למעשה, ע"פ חשבון נראה שודאי רוב השיער בהודו מקורו מהמקדשים, כי ע"פ החשבון שעשינו לעיל יש 3,650 טון של שיער מקדשים שמייצא הודו כל שנה, ובכל הקודים של האו"ם יחד הודו מייצאת 4,450 טון.

כללו של דבר: ע"פ נתוני האו"ם רוב השיער בעולם מקורו מהודו, ועכ"פ רוב השיער במקומות שבהן עושים הפאות, ולכאורה כל שער שהוא ממקור לא מוסמך יש לחוש ולומר כל דפריש מרובא פריש. כאמור, אין בקודים האלו של האו"ם בירור ודאי, אבל ניתן לקבל תמונה כללית מה המצב בשוק, ובדאי למיחש מיהא בעי, במיוחד כאשר אין שום סיבה לחשוב אחרת ממה שהאו"ם אומרים.

צו. חלק החיצוני של השערה יש עליה שכבת קשקשים, העוטפים אותה מבחוץ ורוכנים זה על גבי זה בשכבות. הם מכסים ומגוננים על השכבה הפנימית שבה נמצאים הפיגמנטים, המקנים לה את צבעה. בין קשקשים אלה מצטבר גם לכלוך, במהלך הזמן שגורם ל"שער יבש". עיקר פעולת "מרכז שיער" הוא לייצור שכבה דקה על הקשקשים לסגור את הקשקשים ולשמור על תוך השיער. הנה צילומים של מבנה השער:

סוף דבר

ביררנו בעזהשי"ת שכל מעשה שנעשה משום שלדעת העושה כן הוא רצון אליל כלשהו, אם יש במעשיו חיתוך, יש בדבר הנוצר על ידי החיתוך איסור תקרובת עבודה זרה. ולכן השיער שמגלחים משום שלאמונתם כן רוצה אליל זה, אסור משום תקרובת עבודה זרה.

גם ביררנו בס"ד שלא מצינו שום מקום להקל משום שאינו באותו דרגא של עבודת ההקטרה שלהם וכדומה, ולא משום שאולי הכומרים לא חושבים כן, ולא משום יש שאומרים שהמעשה נעשה לשם הכנעה בעלמא. גם הוכחנו שתקרובת עבודה זרה אסורה אפילו אם לא נעשה לפני הע"ז, ובכדי לעשות תקרובת עבודה זרה לא צריכים שום מעשה הכנה. כמו כן הוכחנו שלא רק מעשה שבירה נחשבת כעין זביחה, אלא הוא הדין כל קציצה וחיתוך, ולכן גילוח הראש נכלל בזה. עוד ביררנו שאין שום צד להקל בזה משום שגוים בזה"ז מנהג אבותיהם בידיהם.

ועוד ביררנו שאפילו שיער שלא מגיע ישר מהדוד יש לחוש שמא מעורב בו שיער מתקרובת ע"ז מכמה טעמים, ולכן כל שיער שאינו ממקור מוסמך מאוד יש לחוש בו. עוד הארכנו להוכיח ע"פ מקורות שנראה הדבר שרוב השיער שנמכר בעולם מקורו מבתי עבודה זרה אשר בהודו.

בגמ' (יומא סט: ונסמך דרין סד.) מסופר שבזמן עזרא, אנשי כנסת הגדולה התפללו בקול גדול שיתבטל יצר הרע של עבודה זרה, ואמרו: "בייא בייא (ואי אף) היינו דאחריביה לביתא, וקליא להיכלא, וקטליניהו לצדיקי, ואגליניהו לישראל מארעייהו, ועדיין הוא מרקד בינן, כלום יהבתיה לן אלא לקבולי ביה אגרא, לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן. בתר דאביקו ביה יתבו תלתא יומא בתעניתא בעו רחמי, נפל להו פיתקא מרקיעא דהוה כתיב בה אמת. אמר רבי חנינא שמע מינה חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת. נפק כגוריא דנורא מבית קדשי הקדשים, אמר להו נביא לישראל היינו יצרא דע"ז, **בהדי דתפסי ליה אישתמיט ביניתא** (פי' שיער) **ממזינא** ואזל קליה בארבע מאה פרסי..."

מבואר שעל אף שתפסו וביטלו יצה"ר דעבודה זרה, מכל מקום נפל שיער ממנו בשעה שתפסו אותו. אנשי כנסת הגדולה לא זכו לתופסו שלם, אלא לא שלטו על שער אחד, ואולי זה רמז לשיער של תקרובת ע"ז שעדיין מרקד ביננו, בייא בייא.

יהי רצון שנזכה במהרה לאבד את כל הע"ז מן הארץ, ויבושו כל עובדי פסל המתהללים באלילים, וישוב לב עובדיהם לעבדך, ויקוימו דברי הנביא (ישעיה נה ט): "הן גוי לא תדע תקרא, וגוי לא ידעוך אליך ירוצו, למען ה' אלוך, ולקדוש ישראל כי פארך".